

MYKOLO ROMERIO UNIVERSITETO
ŽMOGAUS IR VISUOMENĖS STUDIJŲ FAKULTETO
EDUKOLOGIJOS IR SOCIALINIO DARBO INSTITUTAS

ŠARŪNĖ KRIAUCIŪNAITĖ
(Vaiko teisių apsaugos iššęstinės studijos)

**TYRIMŲ RAIDA VAIKO TEISIŲ APSAUGOS TEMATIKOJE:
MAGISTRO DARBŲ METAANALIZĖ**

Magistro baigiamasis darbas

Darbo vadovė:

Doc. dr. Jolita Dudaitė

Vilnius, 2024

TURINYS

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS.....	3
ĮVADAS.....	4
1. VAIKO TEISIŲ ĮTVIRTINIMO TARPTAUTINIŲ MASTŲ ISTORINĖ RAIDA	7
1.1. Vaiko socialinės padėties visuomenėje raida.....	7
1.2. Vaikų ir jų teisių padėtis dabartinėje visuomenėje.....	14
1.3. Vaiko teisių raiška Lietuvos istorijoje.....	19
2. LIETUVOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SISTEMA.....	21
2.1. Lietuvos vaiko teisių sistemos susikūrimas	21
2.2. Šiuolaikinė vaiko teisių apsaugos sistema	27
3. TYRIMŲ RAIDA VAIKO TEISIŲ APSAUGOS TEMATIKOJE: MAGISTRO DARBŲ METAANALIZĖ	33
3.1. Tyrimo metodologija.....	33
3.2. Metodai, naudoti magistro darbų tyrimuose Lietuvoje, laikotarpiu nuo 2006 iki 2023 metų.....	38
3.2.1. Tyrimų tipas, duomenų rinkimo instrumentas, taikyti metodai	38
3.2.2. Tiriamųjų imtys.....	44
3.3. Vaiko teisių apsaugos temos, tirtos magistro darbuose, laikotarpiu nuo 2006 iki 2023 metų	46
3.3.1. Magistro darbų išvadų analizė.....	46
3.3.2. Magistro darbų potemių analizė.....	53
Tyrėjos refleksija.....	60
IŠVADOS	61
REKOMENDACIJOS.....	63
SANTRAUKA	64
SUMMARY	65
LITERATŪRA.....	66
PRIEDAI	80

PAVEIKSLŲ SĄRAŠAS

Eil. Nr.	Pavadinimas	Puslapis
1.	Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos struktūra (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos informacija, 2023)	31
2.	Tyrimo instrumentas (sudaryta darbo autorės)	35
3.	Tyrimo loginė schema (sudaryta darbo autorės)	35
4.	Magistro darbų skaičius universitetuose (sudaryta darbo autorės)	38
5.	Darbų išsidėstymas pagal metus (sudaryta darbo autorės)	38
6.	Mykolo Romerio universiteto magistro darbų statistika (sudaryta darbo autorės)	39
7.	Mykolo Romerio universiteto mišrūs tyrimai (sudaryta darbo autorės)	40
8.	Šiaulių universiteto statistika (sudaryta darbo autorės)	41
9.	Šiaulių universiteto kiekybiniai tyrimai (sudaryta darbo autorės)	41
10.	Vilniaus universiteto mišrūs tyrimai (sudaryta darbo autorės)	42
11.	Vytauto Didžiojo universiteto statistika (sudaryta darbo autorės)	43
12.	Vytauto Didžiojo universiteto kokybiniai tyrimai (sudaryta darbo autorės)	43
13.	Mykolo Romerio kokybiniai tyrimai (sudaryta darbo autorės)	81
14.	Šiaulių universiteto kokybiniai tyrimai (sudaryta darbo autorės)	82
15.	Šiaulių universiteto mišrūs tyrimai (sudaryta darbo autorės)	82
16.	Vytauto Didžiojo universiteto mišrūs tyrimai (sudaryta darbo autorės)	83
17.	Metodai naudoti magistro darbuose (sudaryta autorės)	84
18.	Pagrindinės magistro darbų temos (sudaryta darbo autorės)	54
19.	Vaiko teisių tema magistro darbuose (sudaryta darbo autorės)	55
20.	Teisinio vaiko teisių apsaugos reguliavimo tema magistro darbuose (sudaryta darbo autorės)	56
21.	Sistemos iššūkių tema magistro darbuose (sudaryta autorės)	57

IVADAS

Aktualumas. Lietuvai atkūrus nepriklausomybę, Lietuvoje pradėjo vystytis nauja profesinė veikla – socialinis darbas (Kavaliauskaitė, 2005). Šiuo metu intensyviai kito ir visas žmogaus gyvenimas: vyko ekonominiai ir politiniai pokyčiai, keitėsi pačio žmogaus požiūris ir vertybės. Šie pokyčiai pasiekė ne tik suaugusiuosius, bet ir vaikus. 1989 metais Lietuva ratifikavo 1995 metais priimtą Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją. Šis tarptautinis dokumentas paskatino vaiko teisių ir veiksmų plano reformą, kuria buvo siekiama keisti socialinę veiklą siekiant vaiko gerovės Lietuvoje: priimti nauji vaiko teises ir gerovę reglamentuojantys įstatymai, patvirtintintos ir vykdytos įvairios programos (Jonynienė, 2005). Šie pokyčiai paskatino mokslinių magistro darbų tyrimų apie vaiko teises, jų apsaugą ir įgyvendinimą, pradžią. Praėjus daugiau nei dviems dešimtmečiams ir toliau vyksta pokyčiai vaiko teisių užtikrinimo srityje: keičiasi socialinė sistema, atsiranda naujų įstaigų, pareigybių, naujų programų, o kartu su tuo ir naujų iššūkių. To pasekoje ir toliau gausiai vykdomi magistro darbų tyrimai Lietuvoje.

Naujumas. Šiame darbe siekiama susisteminti jau atliktus magistro darbų tyrimus Lietuvoje, vaiko teisių apsaugos tematika. Tyrimo laukas lyginamuoju aspektu nėra platus. Simonaitienė (2006) apžvelgė vaiko teisių apsaugos sistemos raidą Europoje ir nepriklausomoje Lietuvoje, o Jonynienė buvo vienintelė analizavusi tyrimus vaiko teisių apsaugos tematika, ji apžvelgė 2002-2004 metais atliktus kelis tyrimus vaiko teisių apsaugos probleminiais klausimais (2005). Ši analizė nauja, nes analizuojant mokslinę literatūrą ir jos temų ištirtumą, tyrimų susijusių su magistro darbų analize vaiko teisių apsaugos tematika, nebuvo nerasta.

Ištirtumas. Lietuvoje vaiko teisių apsaugos tematika vykdomi tyrimai apima įvairius aspektus, pradedant nuo požiūrio į vaiko teises, baigiant tyrimais apie vaiko teisių užtikrinimą tarptautiniu lygmeniu. Ambrizaitė-Bartninkienė (2011) tyrė laikinosios vaiko globos (rūpybos) ir vaiko teisių apsaugos problemas ir jų sprendimo būdus, Gudaitytė (2017) tyrė vaiko teisių apsaugą tarptautinio vaikų grobimo atveju, Čekanauskienė (2017) tyrė X, Y ir Z kartų požiūrį į vaiko teisių apsaugą, Pavilionis (2015) tyrė ar Lietuvos teisinis reguliavimas užtikrina vaiko teisių apsaugą smurto artimoje aplinkoje atveju. Galeckaitė (2015) tyrė Vaiko teisių apsaugos administravimą, Bagdonaitė (2017) tyrė disponavimo nepilnamečių vaikų turtu ypatumus. Gimbutis (2011) tyrė vaiko teisių apsaugos darbuotojų profesinę motyvaciją ir emocinius išgyvenimus, Židonytė (2018) tyrė Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje problemas, Dajasovė (2020) tyrė vaiko teisių apsaugos sistemos reformos įgyvendinimą, Jurevičienė (2011) tyrė emigracijoje esančių šeimų vaikų ugdymo problemas, Valiukevič (2021) tyrė vaikų naudojimą savo teisėmis mokykloje, Juočerienė (2015) tyrė

globos namuose gyvenančių vaikų teisės į dalyvavimą įgyvendinimą, Galvelytė-Adomavičienė (2022) tyrė vaiko teisių apsaugos specialistų kompetencijų tobulinimo klausimą. Užsienio šalių mokslininkų tyrinėjamos temos vaiko teisių apsaugos kontekste: Chitsamatanga & Rembe (2020) tyrė Pietų Afrikos gebėjimą užtikrinti vaiko teisę į mokslą, Lyu, Chun-Chung Chow & Hwang (2020) tyrė Smurto prieš vaikus atvejus ir visuomenės nuomonę į juos per socialinę žiniasklaidą dėl netinkamos vaiko teisių apsaugos sistemos Kinijoje, Kosher & Ben-Arieh (2020) tyrė netinkamą vaiko teisių apsaugą nuo smurto ir nepriežiūros, Fitriah (2021) tyrė vaiko teises religiniu Islamo požiūriu, Wilson ir kiti (2020) atliko dabartinių empirinių tyrimų, kuriuose nagrinėjama bendra vaikų patirtis, susijusi su vaikų apsaugos tarnybomis, analizę, Olson ir kiti (2021) atliko metaanalizę siekiant įvertinti kompleksinės priežiūros koordinavimo vaikams ir paaugliams efektyvumą.

Mokslinė problema. Vaiko teisių apsauga yra plati tema, liečianti kiekvieną asmenį, grupę, bendruomenę ir visuomenę plačiąja prasme. Nors Lietuvoje magistro darbuose vaiko teisių apsaugos tematika gausiai atliekama tyrimų, tačiau konkrečiai nėra aišku ar pakanka tyrimų šia tema, paliečiant visus su vaiko apsauga susijusius klausimus. Kyla klausimai: **kokios temos ir tiriamųjų imtys yra paliestos ir lieka nepaliestos magistro darbuose vaiko teisių apsaugos tematika? Kokia metodologija tokiuose tyrimuose dažniausiai naudojama?**

Tyrimo objektas – tyrimų raida magistro darbuose vaiko teisių apsaugos tematika.

Tyrimo tikslas – išanalizuoti tyrimų kaitą magistro darbuose vaiko teisių apsaugos tematika.

Uždaviniai:

1. Apžvelgti vaiko teisių įtvirtinimo tarptautiniu mastu istorinę raidą;
2. Aprašyti Lietuvos vaiko teisių apsaugos modelį;
3. Išnagrinėti, kokios vaiko teisių apsaugos temos buvo tirtos magistro darbuose, laikotarpiu nuo 2006 iki 2023 metų.
4. Išskirti, kokie metodai buvo naudoti magistro darbų tyrimuose Lietuvoje, laikotarpiu nuo 2006 iki 2023 metų.
5. Nustatyti, kokios tiriamųjų grupės buvo tiriamos magistro darbuose Lietuvoje, laikotarpiu nuo 2006 iki 2023 metų.

Metodai. Metaanalizė, mokslinės literatūros analizė, teminė analizė, metodologinė analizė.

Metaanalizė pasitelkiama norint susisteminti kitų tyrėjų tyrimus.

Mokslinės literatūros analizės būdu nagrinėjami įvairių autorių tyrimai, literatūros šaltiniai vaiko teisių apsaugos tematika.

Teminė analizė atliekama norint atrinti tikamus šaltinius, t.y. magistro darbus vaiko teisių apsaugos tematika.

Metodologinės analizės būdu analizuojami atrinktų magistro darbų vaiko teisių tematika, metodai, tiriamųjų imtys.

Darbo sudaro: 100 puslapių, 3 dalys, 21 paveikslas, 14 priedų.

1. VAIKO TEISIŲ ĮTVIRTINIMO TARPTAUTINIU MASTU ISTORINĖ RAIDA

1.1. Vaiko socialinės padėties visuomenėje raida

XX a. pabaiga žymi vaiko statuso visuomenėje kaitos pradžią. Pirmoji apie vaikus ir išskirtinę jų situaciją dėl vaikų pažeidžiamumo pradėjo kalbėti Anglijos mokytoja Eglantyne Jebb. E. Jebb yra žinoma kaip viena iš pirmųjų kovotojų už vaikų teises, aktyviai siekusi atkreipti dėmesį į tai, kokią poveikį tuo metu pasaulyje vykstantys įvykiai turi vaikams, ir skatinusi visuomenes stabdyti vaikų išnaudojimą ir kančias. Šiems tikslams pasiekti, E. Jebb 1919 m. įsteigė *Save the Children* fondą, o 1920 m. buvo įkurtas tarptautinis *Save the Children* aljansas, kuris savo veiklą vykdo iki šiol, jungdamas 30 valstybių narių (apimant ir Lietuvą, kurioje *Save the Children Lithuania* arba visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“ veikia nuo 1991 m.). 1924 m. E. Jebb dalyvavo Tautų Sąjungos suvažiavime Ženevoje, kurioje pristatė vaikų apsaugos ir jų teisių pripažinimo svarbą – čia ji pateikė pasiūlymą dėl savo parengtos Vaiko teisių deklaracijos, ir skatino pasaulio lyderius pripažinti, kad kiekvienas vaikas, lygiai taip pat kaip suaugęs, turi žmogaus teises. Taip gimė pirmasis tarptautinis vaiko teises ginantis dokumentas – Ženevos vaiko teisių deklaracija.

Nors Ženevos vaiko teisių deklaracija adaptuota dar 1924 m., tačiau joje apie vaiką ir jo teises kalbama abstrakčiai. Deklaracijoje teigiama, kad „žmonija turi vaikui duoti visa, kas geriausia“ (Jonynienė, 2005). Nepaisant šių, labiau bendro pobūdžio nuostatų, Vaiko teisių deklaracija žymi svarbų istorinį įvykį – tai buvo pirmieji žingsniai tarptautinėje bendruomenėje, skirti atkreipti dėmesį į ypatingą vaikystės amžių, vaikų pažeidžiamumą ir poreikį užtikrinti vaikams tinkamas sąlygas gyventi, vystytis ir dalyvauti visuomenės gyvenime kaip lygiaverčiams suaugusiųjų partneriams. Dar amžiaus pradžioje vaikai buvo laikomi visiškai priklausomais nuo suaugusiųjų, jų valios ir sprendimų. Antroje XX a. pusėje visuomenė skatinama pripažinti vaiką, kaip teisių turėtojo subjektą, o ne suaugusiųjų sprendimų ir priežiūros objektą. Tuo pačiu, vaikų apsauga išliko silpna, nes nepaisant to, kad vaikas buvo suvokiamas kaip nuo suaugusiojo priklausomas objektas, vaikystės apsaugai dėmesio stigo, vaikas kartu buvo suprantamas ir kaip „mažas suaugęs“. Toks požiūris sąlygojo ypatingai sudėtingą vaikų padėtį visuomenėje, nes vaikai ne tik neturėjo galimybių dalyvauti sprendimų priėmime, pasisakyti su jais susijusiais klausimais, bet taip pat buvo išnaudojami sunkiam fiziniam darbui, kai kur – įtraukiami į karinius konfliktus kaip kariai, iš jų tikėtasi prisidėjimo prie įvairiapusės šeimos gerovės, dažnai suteikiant vaikams atsakomybes ir reikalavimus, neatitinkančius jų amžius, išsivystymo. Daugelis vaikų neturėjo galimybės įsigyti išsilavinimo, ypatingai mergaitės, kurios prievarta buvo

verčiamos kurti šeimą kuo ankstesniame amžiuje, netgi 13-14 metų. Didelę įtaką tokio ilgą laiką vyravusio požiūrio į vaikus pokyčiui turėjo tai, kad 1959 m. Jungtinių Tautų Generalinė Asamblėja adaptavo antrąją Vaiko teisių deklaraciją, kurioje „deklaruojamos vaiko teisės į laimingą vaikystę, normalias gyvenimo ir raidos sąlygas, į išskirtinį rūpestį ir globą“ (Jonynienė, 2005). Taip pirmą kartą buvo labai aiškiai apibrėžtos būtent vaikų žmogaus teisės, konkrečiai jas įvardijant – tai buvo teisės, susijusios su vaikų apsauga, sveikatos priežiūra, vaikams tinkamomis gyvenimo sąlygomis, nediskriminacija, kt. Per kelis dešimtmečius vaiko socialinė padėtis ženkliai pasikeitė – pradėta aktyviau ir daugiau kalbėti apie vaiko teises, 1979 metus Jungtinės Tautos pirmą kartą pasaulio istorijoje paskelbė Tarptautiniais vaiko metais, ir jau 1989 m. vaiko teisės nuodugniai aprašomos ir įtvirtinamos Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos priimtoje Vaiko teisių konvencijoje, kurią ratifikavo beveik visos 192 pasaulio šalys (išskyrus Jungtines Amerikos Valstijas ir Somalį) (Jonynienė, 2005). Šiuo dokumentu siekiama užtikrinti visavertį vaiko vystymąsi, laikantis nediskriminavimo, vaiko dalyvavimo ir geriausių vaiko interesų principų. Šiai dienai Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija yra plačiausiai pasaulyje ratifikuotas žmogaus teisių instrumentas. Vaiko teisių konvencija reikšmingai pakeitė požiūrį į vaiką ir vaikystę bendrai, į vaiko statusą ir jo kaip žmogaus teises. Kaip nurodo Fottrell (2000), Vaiko teisių konvencija nustatė inovatyvų požiūrį į žmogaus teises, paskatinusi atsisakyti iki tol vyravusių nuomonių ir idėjų apie vaiką ir vaikystę, kurios daugiausia apsiribojo pagalba vaikui labdaros ir priežiūros kontekste. Tai buvo pirmasis tarptautinis žmogaus teisių instrumentas, kuris labai išsamiai nustatė „<...> universaliai pripažįstamų normų visumą, pabrėžiant žmogaus teisių papildomumą ir tarpusavio priklausomybę: civilinių ir politinių, ekonominių, socialinių ir kultūrinių teisių“ (Fottrell, 2000). Taip pat, buvo sukurtas mechanizmas, skirtas prižiūrėti, kaip valstybės, ratifikavusios Vaiko teisių konvenciją, užtikrina jos įgyvendinimą – tam tikslui, Jungtinėse Tautose veikia Vaiko teisių komitetas, kuriam šalys tam tikru nustatytu laikotarpiu (pirmą kartą nuo Vaiko teisių konvencijos ratifikavimo – po dvejų metų, vėliau – kas ketverius metus) pateikia savo vyriausybių ataskaitas, su informacija, kaip yra įgyvendinamos ir apsaugomos vaiko teisės, visose Vaiko teisių konvencijos srityse. Vaiko teisių komitetas po ataskaitų pristatymo rengia baigiamąsias pastabas – nors jos neturi teisinio poveikio valstybėms net ir tuo atveju, jei valstybė pateiktų pastabų neįgyvendintų ar vengtų įgyvendinti, tai yra tam tikras įrankis skatinti dialogą su valstybe ir daryti jai poveikį, nuolat primenant apie poreikį ieškoti geresnių sprendimų vaikams.

Laikui bėgant, kaip ir daugelis kitų žmogaus teisių instrumentų, Vaiko teisių konvencija buvo papildyta fakultatyviniais protokolais. Iš viso jų yra trys – tai papildomos sutartys, kurios plačiau paaiškina tam tikras konvencijos sritis ir nuostatas, ir nustato papildomus susitarimus, veiksmus ar

įrankius problemai spręsti, išplečiant valstybės įsipareigojimus, viršijančius pirminėje sutartyje (t. y., konvencijoje) nurodytus įsipareigojimus. Vaiko teisių konvencijos fakultatyviniai protokolai taip pat buvo parengti atsižvelgiant į poreikį plačiau aptarti vaikų ir vaikystės apsaugą tam tikrose specifinėse srityse, kurios atliepė aktualias vaiko teisių apsaugos problemas. Prie šių problemų galima priskirti smurtą prieš vaiką ir vaikų išnaudojimą, vis dar egzistuojantį vaikų įtraukimą į karinius veiksmus ir bendrus iššūkius, susijusius su valstybinių teisinių sistemų gebėjimu užtikrinti vaiko teisių apsaugą. Atitinkamai, Vaiko teisių konvencijos fakultatyviniai protokolai yra:

1. Fakultatyvinis protokolas dėl vaikų pardavimo, vaikų prostitucijos ir vaikų pornografijos (Jungtinių Tautų Generalinės Asamblėjos adaptuotas 2000 m.).
2. Fakultatyvinis protokolas dėl vaikų dalyvavimo ginkluotuose konfliktuose (adaptuotas 2000 m.)
3. Fakultatyvinis protokolas dėl pranešimo procedūros (adaptuotas 2011 m.). (Jungtinės tautos, 2024).

Jei valstybė yra ratifikavusi Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, tai nereiškia, kad ji privalo ratifikuoti ir visus jos fakultatyvinius protokolus. Fakultatyviniai protokolai, nepaisant jų tiesioginės sąsajos su Vaiko teisių konvencija, yra savarankiški teisiniai dokumentai, ir kiekviena valstybė turi galimybę pasirinkti ratifikuoti fakultatyvųjį protokolą, ar ne; taip pat, yra galimybė pasirašyti ar prisijungti prie protokolo. Lietuva yra ratifikavusi visus šiuos fakultatyvinius protokolus.

Kitas svarbus aspektas yra tai, kad Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas nuolat rengia išsamius bendruosius komentarus, t. y., dokumentus, kuriuose „teikia rekomendacijas visais su vaikais susijusiais klausimais, kuriems, jo nuomone, valstybės narės turėtų skirti daugiau dėmesio“ (Jungtinės Tautos, Vaiko teisių komitetas, 2024). 2023 m. duomenimis, Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas iš viso buvo parengęs ir priėmęs 26 bendruosius komentarus, kuriuose plačiau išaiškinamos valstybių pareigos ir būtini veiksmai tokiose srityse, kaip pavyzdžiui, vaikų teisės klimato kaitos kontekste, vaikų teisės skaitmeninėje aplinkoje, vaikų teisės teisingumo sistemoje, vaiko teisių užtikrinimas paauglystės laikotarpyje, vaikų, netekusių tėvų globos, apsauga, vaikų apsauga nuo smurto, kt. Šie Vaiko teisių komiteto bendrieji komentarai neturi teisinės galios, tačiau gali būti naudojami kaip pagalbinių priemonė, atskleidžianti Vaiko teisių konvencijos normų turinį.

Įvertinus Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos turinį pastebėtina, kad jos įgyvendinimas remiasi keturiais pagrindiniais principais, kurie turi būti taikomi visais atvejais, kai yra priimami sprendimai, turintys tiesioginį ar netiesioginį poveikį vaikams. Šie principai yra įtvirtinti ir kaip vaiko

teisės, atskiruose Vaiko teisių konvencijos straipsniuose: 1) nediskriminacija (2 straipsnis); 2) vaiko geriausi interesai (3 straipsnis); 3) vaiko teisė į gyvenimą ir išlikimą (6 straipsnis); 4) vaiko teisė į nuomonės išsakymą ir dalyvavimą sprendimų priėmimo procese, turint visas galimybes daryti įtaką priimamiems sprendimams (12 straipsnis). Kartu, Vaiko teisių konvencija pripažįsta, kad valstybės yra skirtingos pagal ekonominę, kultūrinę, socialinę, kt. situaciją, taip pat, šalyse gali vykti labai skirtingi įvykiai, kurie turi poveikį visam visuomenės gyvenimui, taip pat ir vaikų padėčiai. Todėl Vaiko teisių konvencija pripažįsta šalių skirtumus ir vaiko teisių įgyvendinimą bei apsaugą mato ne kaip poreikį užtikrinti vienodas sąlygas visose pasaulio valstybėse, bet vienodą valstybių vyriausybių atsakomybę ir pastangas, skirtas užtikrinti kuo geresnes sąlygas vaiko teisių įgyvendinimui ir apsaugai, ir tam skirti būtinus resursus, o jei jų trūksta – gauti tarptautinę pagalbą. Tai ypatingai reikšminga situacijoms, kai valstybės susiduria su dideliais iššūkiais, turinčiais neigiamą poveikį jų galimybei užtikrinti tinkamas sąlygas vaikystei, pavyzdžiui, ginkluotų konfliktų, stichinių nelaimių ir panašiais atvejais. Atitinkamai, kad palengvinti valstybėms Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimą praktikoje, yra parengtos bendrosios šios konvencijos įgyvendinimo priemonės, kurios nurodo valstybėms, kokias sąlygas jos turi užtikrinti vaikams savo šalyje, kas atitinkamai leistų pilna apimtimi įgyvendinti jų teises ir teisėtus interesus. Tokių bendrųjų priemonių yra dešimt, ir jos apima sekančias sritis (Stepanova, 2011):

1. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos nuostatų perkėlimas į nacionalinę teisę. Vaiko teisių konvencijos 4 straipsnis įtvirtina nuostatą, kad „Valstybės, Konvencijos šalys, imasi visų reikiamų teisėkūros, administracinių ir kitų priemonių šioje Konvencijoje pripažintoms teisėms įgyvendinti. Ekonominėms, socialinėms ir kultūrinėms teisėms įgyvendinti valstybės, Konvencijos šalys, šioms priemonėms panaudoja kiek įmanoma daugiau savo turimų išteklių, o prireikus pasitelkia ir tarptautinį bendradarbiavimą.“ (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 2022). Tai be kitą ko reiškia, kad kiekviena šalis turi turėti konkrečius savo šalies įstatymus, kurie perkelia Vaiko teisių konvenciją į šios šalies teisinę sistemą, pavyzdžiui, konkretūs įstatymai, kiti teisės aktai, kurie apibrėžia vaiko teisių įgyvendinimą ir apsaugą šalyje. Be to, visi šalies įstatymai, o taip pat ir kiti valstybės teisės aktai, strateginiai dokumentai, kt., teismų ir kitų valstybės institucijų priimami sprendimai, kurie yra susiję su vaikais, visais atvejais turi remtis anksčiau minėtais keturiais vaiko teisių principais. Galiausiai, nurodyta priemonė įpareigoja valstybes nuolat atlikti galiojančių teisės aktų stebėseną ir įvertinimą, analizuojant, kaip jie atitinka Vaiko teisių konvencijos nuostatas ir principus, ir esant poreikiui, atitinkamai juos koreguoti.

2. Nacionalinis veiksmų planas ar strategija vaiko teisių klausimais – reikia pastebėti, kad vaiko teisės savo esme yra horizontalus valdymo klausimas. Tai reiškia, kad nepaisant to, kad vaikų

apsauga tradiciškai laikoma arba socialinės, arba teisingumo srities klausimu, iš tikrųjų, vaiko teisės apima platesnes sritis, nes ir Vaiko teisių konvencijos tekstas aiškiai įtvirtina vaikų teises ne tik socialinėje ir teisingumo srityje, bet ir švietimo, sveikatos, kultūros, kt. srityse. Todėl kiekviena valstybė yra skatinama vykdyti nuolatinę vaikų situacijos stebėseną šalyje ir rengti priemones identifikuotiems iššūkiams šalinti, apjungiant skirtingų sričių pastangas. Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrajame komentare Nr. 5 „Dėl bendrųjų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo priemonių“ (2003), komitetas skatina valstybes rengti ir tvirtinti išsamias, išskirtinai vaikams skirtas nacionalines strategijas ar panašaus pobūdžio strateginius dokumentus. Valstybės tokia dokumente skatinamos numatyti konkrečias priemones, orientuojantis į ilgalaikį poveikį vaikams, t. y., „<...> turi būti pateiktas tvaraus vaikų teisių įgyvendinimo proceso visoje valstybėje aprašymas. Be to, strategija turi apimti ne tik politikos ir principo pareiškimus, kad būtų galima nustatyti realius ir įvykdomus tikslus, susijusius su visomis ekonominėmis, socialinėmis ir kultūrinėmis, taip pat pilietinėmis ir politinėmis teisėmis visiems vaikams. Visapusiška nacionalinė strategija gali būti detalai išdėstyta sektorių nacionaliniuose veiksmų planuose, pavyzdžiui, skirtuose švietimui ir sveikatai, ir nustatyti konkrečius tikslus, tikslines įgyvendinimo priemones ir finansinių ir žmogiškųjų išteklių paskirstymą“. Taip pat, valstybės skatinamos skirti visus būtinus resursus tokiai strategijai įgyvendinti, kad joje numatyti tikslai būtų ne tik įsipareigojimai, bet ir praktiškai įgyvendinami sprendimai. Rengiant strategiją, valstybės skatinamos identifikuoti ir tai, kokios vaikų grupės susiduria su didžiausiais iššūkiais šalyje, kurie apriboja jų galimybes pilna apimtimi naudotis visomis savo teisėmis. Šioms vaikų grupėms turi būti numatytos specifinės priemonės, skirtos šalinti iššūkius, dėl kurių vaikai patiria diskriminaciją, socialinę atskirtį ir kitus jų padėtį neigiamai veikiančius veiksmus.

3. Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo koordinavimas – bendrąja prasme, ši priemonė reiškia, kad kiekviena valstybė turi užtikrinti, kad šalyje būtų sukurta aiški atskirų valstybės ir vietos lygmeniu veikiančių institucijų, įstaigų ir tarnybų visuma, atsakingų už vaiko teisių įgyvendinimą ir apsaugą. Kartu, svarbu užtikrinti, kad visų šių institucijų darbas ir funkcijos būtų koordinuotos, suderintos tarpusavyje, sudarytų nuoseklią ir logišką sistemą, vengiant funkcijų dubliavimo arba sričių, kuriose atsakomybės nėra aiškios. Tad šios priemonės tikslas – „užtikrinti pagalbą visiems Konvencijos principams ir nustatyti tinkamus standartus visiems vaikams, kurie priklauso šalies jurisdikcijai; užtikrinti, kad įsipareigojimai, kurie galioja ratifikavus arba prisijungus prie Konvencijos būtų pripažinti ne tik didelių padalinių, kurie turi reikšmingą poveikį vaikams – švietimui, sveikatai arba gerovei ir t.t., bet ir Vyriausybėje, departamentuose, atsakinguose už finansus, planavimą, užimtumą ir gynybą, ir visais kitais lygiais“ (Stepanova, p. 20). Iš tokio priemonės tikslo apibrėžimo galima aiškiai

pastebėti vaiko teisių kaip horizontalaus valdymo aspekto požymius – aiškiai pabrėžiama, kad vaikystei apsaugoti nepakanka tik įprastos gerovės arba socialinės srities, bet būtina atsižvelgti į vaikus ir jų specifinius poreikius visais lygmenimis ir visose srityse, netgi tose, kurios retai suvokiamos kaip susijusios su vaikais (kaip pavyzdžiui, gynyba). Taip pat, įgyvendinant šią priemonę, valstybės yra skatinamos sudaryti sąlygas šalyje veikti nepriklausomoms žmogaus teisių stebėjimo institucijoms, kaip pavyzdžiui, vaiko teisių ombudsmenas, kt.

4. Stebėseną ir vaiko teisių įgyvendinimo vertinimas – esminis šios priemonės tikslas yra skatinti valstybes nuolat vertinti vaikų situaciją šalyje, identifikuoti esamus iššūkius, tendencijas. Valstybės skatinamos į šį procesą įtraukti ir pačius vaikus, pilietinės visuomenės organizacijas, ir remiantis gautais duomenimis, atitinkamai koreguoti savo veiksmus, politiką, įgyvendinamas priemonės, kad visa tai kuo geriausiai atitiktų vaikų poreikius čia ir dabar.

5. Statistinių duomenų rinkimas ir rodikliai – ši priemonė yra tiesiogiai susijusi su prieš tai minėta priemone, nes vykdant vaikų situacijos stebėseną ir vertinimą, bei priimant sprendimus, didelę svarbą įgyja statistiniai duomenys, kuriuos šalys turi apie vaikus – svarbu, kad tokie duomenys būtų kuo išsamesni, kad būtų galima identifikuoti ne tik bendrą problemą, bet ir suprasti jos esmę. Pavyzdžiui, nepakanka žinoti, koks skaičius vaikų kasmet iškrenta iš švietimo sistemos – būtina suprasti, kokie tai vaikai (pavyzdžiui, pagal amžiaus grupę, turimą negalią, patiriamus sunkumus, lytį, kitus požymius), nes tai leidžia identifikuoti, kas įtakoja tokią situaciją ir kokios vaikų grupės yra labiausiai pažeidžiamos šiame kontekste. Pavyzdžiui, jei duomenys parodytų, kad daugiausia kasmet iš švietimo sistemos iškrenta negalią turinčių vaikų arba vaikų, kurioms būdingos elgesio problemos, tai gali rodyti, kad švietimo sistema nėra pritaikyta šiuos iššūkius patiriantiems vaikams ir galimai, būtinos priemonės tokioms diskriminacinėms apraiškoms šalinti. Kartu, tai rodo išsamių ir tikslių duomenų svarbą kuriant įrodymais grįstą politiką, nes tai leidžia pasirinkti geriausiai vienai ar kitai problemai spręsti tinkančias priemones, protingai paskirstyti ribotai turimus resursus.

6. Vaikams skiriamos biudžeto lėšos – jau minėtame Vaiko teisių konvencijos 4 straipsnyje nurodoma, kad valstybės, ratifikavusios konvenciją, turi skirti visus būtinus resursus vaiko teisėms užtikrinti. Valstybės skatinamos užtikrinti, kad „<...> ekonominio ir socialinio planavimo, sprendimų priėmimo ir biudžeto sudarymo procesai būtų vykdomi, pirmiausia atsižvelgiant į vaikų interesus, o vaikai, ypač marginalizuotoms ir nepalankioje padėtyje atsidūrusioms grupėms priklausantys vaikai, būtų apsaugoti nuo neigiamo ekonomikos politikų ar finansinių nuosmukių poveikio“ (Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 5, 2003). Todėl Vaiko teisių

komitetas skatina valstybes taikyti įrankius, kurie leistų nustatyti, kiek konkrečiai valstybės biudžete yra skiriama lėšų būtent vaikams ir jų teisėms užtikrinti.

7. Bendradarbiavimas su pilietine visuomene – nevyriausybinių organizacijų, atstovaujančių vaikams ir jų teisėms yra laikomos svarbiu Vaiko teisių komiteto partneriu. Vaiko teisių komitetas, ruošdamasis svarstyti vyriausybės ataskaitą dėl Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo, visais atvejais sudaro galimybes nevyriausybiniams organizacijoms ir nepriklausomoms žmogaus teisių stebėjimo institucijoms teikti alternatyvias ataskaitas arba komentarus, kurie suteikia komitetui papildomą informaciją ir kontekstą. Taip pat, organizuojamos konsultacijos su nevyriausybiniams organizacijomis, jos yra įtraukiamos į vyriausybių ataskaitų gynimosi procesą. Atitinkamai, Vaiko teisių komitetas skatina valstybes pilietinės visuomenės organizacijas panašiais būdais įtraukti ir į šalies klausimų sprendimą, skirtų užtikrinti vaiko teises. Valstybės skatinamos konsultuotis su nevyriausybiniams organizacijomis, įtraukti jas į sprendimų priėmimo procesą, perduoti nevyriausybiniams organizacijoms paslaugų teikimą, užtikrinant tinkamą finansavimą, kt. – svarbu įtraukti ir organizacijas, per kurias galėtų pasisakyti ir patys vaikai. Svarbu ir tai, kad valstybės kurtų tinkamas sąlygas nevyriausybiniams organizacijoms savarankiškai ir aktyviai veikti šalyje.

8. Tarptautinis bendradarbiavimas – ši bendroji priemonė primena valstybėms, kad jei jos susiduria su tam tikrais sunkumais, kurie pareikalauja papildomų išteklių iš valstybės, dėl kurių ji atitinkamai gali stokoti priemonių vaiko teisėms užtikrinti, naudotis tarptautine pagalba. Tuo pačiu, valstybės skatinamos prisidėti prie tarptautinės pagalbos.

9. Nepriklausomos žmogaus teisių institucijos – Vaiko teisių komiteto bendrajame komentare Nr. 2 (2002) „Dėl nepriklausomų nacionalinių žmogaus teisių institucijų vaidmens, skatinant ir saugant vaiko teises“ komitetas pabrėžė tokių institucijų vaidmens svarbą vaiko teisių kontekste. Komitetas pažymi, kad „<...> tokių institucijų steigimas atitinka ratifikavimo metu valstybių dalyvių prisiimtą įsipareigojimą užtikrinti Konvencijos įgyvendinimą ir daryti pažangą vaikų teisių įgyvendinimo srityje“. Kai kuriose valstybėse veikia žmogaus teisių ombudsmenai, kurių kompetencija apima ir vaiko teisių sritį, nors Vaiko teisių komitetas visais atvejais pirmiausia skatina kurti atskiras vaiko teisių ombudsmenų įstaigas, siekiant užtikrinti šiai sričiai deramą dėmesį. Svarbu, kad tokios institucijos liktų nepriklausomos nuo valstybės institucijų, pačios galėtų spręsti dėl savo veiklos – tai užtikrina jų objektyvumą ir galimybes daryti poveikį vaiko teisių situacijai šalyje. Tuo pačiu, valstybė privalo užtikrinti visus būtinus resursus tokioms nepriklausomoms žmogaus teisių institucijoms atlikti savo funkcijas.

10. Suaugusiųjų ir vaikų informavimas – Vaiko teisių konvencijos srityje – paskutinė bendroji priemonė, kurią valstybės turi užtikrinti tinkamam konvencijos įgyvendinimui yra susijusi su poreikiu kurti nuolatinį, nuoseklų ir išsamų visuomenės informavimą ir švietimą apie Vaiko teisių konvenciją, vaiko teises ir galimybes visai visuomenei prisidėti prie vaikystės apsaugos. Tokia nuostata yra įtvirtinta ir pačioje konvencijoje – 42 straipsnis aiškiai nustato, kad „Valstybės, Konvencijos šalys, įsipareigoja tinkamomis ir aktyviomis priemonėmis plačiai supažindinti su Konvencijos principais ir nuostatomis tiek suaugusiuosius, tiek vaikus.“ (Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija, 2022). Toks švietimas ir mokymas turi apimti visus lygmenis – veiklos turi būti orientuotos tiek į vaikus, tiek į tėvus, globėjus ar kitus vaikais besirūpinančius suaugusius, taip pat, į su vaikais ir šeimomis dirbančius specialistus, sprendimų priėmėjus, bendrą visuomenę. Valstybės skatinamos mokymą apie vaiko teises įtraukti ir į privalomas ugdymo(si) programas mokyklose, ir į specialistų rengimo studijas ar kitas su mokymu(si) susijusias programas, specialistų rengimo veiklas. Dėmesys skiriamas ir žiniasklaidai, kuri matoma kaip vienas iš svarbiausių partnerių, o kartu – ir įrankių, galinčių reikšmingai prisidėti prie visuomenės švietimo, sąmoningumo didinimo, nuostatų formavimo.

Apibendrinant, galima teigti, kad vaiko padėtis ir statusas visuomenėje ir idėjos apie vaikystę išgyveno reikšmingus pokyčius istorijos raidoje. Nuo to, kad vaikas buvo suvokiamas kaip šeimos nuosavybė, pasyvus suaugusiųjų gyvenimo, jų malonės ir priežiūros objektas, kurio apsaugai ir kitoms teisėms užtikrinti nebuvo skiriama jokie dėmesio iki aktyvaus savo gyvenimo veikėjo, turinčio aiškias žmogaus teises ir išskirtines sąlygas į apsaugą, tinkamų sąlygų gyvenimui užtikrinimą ir aktyvų dalyvavimą visuomenės gyvenime visais jo lygmenimis, apimant ir sprendimų priėmimą. Toks pokytis prasidėjo nuo aktyvių visuomenės veikėjų veiksmų, kurie palaipsniui perėjo į aukštesnį, tarptautinį lygmenį, virto tarptautinės bendruomenės konkrečiais įsipareigojimais vaikams. Šiandien – nepaisant pasaulio valstybių skirtumų ir išliekančių iššūkių – vaikai iš esmės yra suvokiami kaip viena iš visuomenės grupių, kuriai turi būti skirtos konkrečios, ypatingos priemonės, siekiant apsaugoti vaikus jų ypatingo pažeidžiamumo kontekste. Tuo pačiu, nepaisant teigiamų pokyčių, ir toliau pasaulyje išlieka aktualios problemos, kurios turi neigiamą poveikį vaikų teisių užtikrinimui. Tai reikalauja ir tolimesnių visų valstybių bendrų pastangų šiems iššūkiams spręsti. Todėl ir šiandien valstybės kuria papildomus susitarimus, siekdamos išlaikyti vaiko teisių klausimą politinių darbotvarkių centre.

1.2. Vaikų ir jų teisių padėtis dabartinėje visuomenėje

Nepaisant teigiamų pokyčių, statistiniai duomenys rodo, kad vaikai patiria įvairius sunkumus, neigiamai veikiančius jų gyvenimą ir galimybes pilnai naudotis visomis savo teisėmis. Pasaulyje yra

apie 2,3 milijardo vaikų, beveik trečdalis nuo visų pasaulyje gyvenančių žmonių. Jų apsaugai skiriama nemažai dėmesio, ir visgi, nemaža dalis vaikų gyvena sąlygomis, kurios kelia grėsmę jų gyvybei, sveikatai ir ateičiai. Nevyriausybinų organizacijų duomenimis (Amnesty International, 2023) apie 290 mln. vaikų visame pasaulyje gimsta be pilietybės, nėra registruojami jokios šalies registruose, kas pirmiausia, pažeidžia jų teisę į identitetą ir pilietybę, nes vaikas neturi teisės tapatybės ar savo egzistavimo įrodymų. Taip pat, tokia situacija paverčia vaiką dar lengvesne auka įvairioms išnaudojimo formoms, kaip pavyzdžiui, prekyba vaikais, atima iš vaiko galimybės ir ateityje naudotis visomis savo teisėmis – eiti į mokyklą, gauti būtinas sveikatos priežiūros ir kitas paslaugas, kt. Apie 61 mln. vaikų pasaulyje nelanko pradinės mokyklos ir neturi galimybių savo teisei į mokslą įgyvendinti. Aktualus išlieka ir smurtas prieš vaikus – apie 150 mln. mergaičių ir 73 mln. berniukų visame pasaulyje patiria seksualinę prievartą, o pasaulyje vis dar yra šalių, kur mergaitės verčiamos tuoktis nesulaukusios devynerių metų (*ten pat*). Dar labiau smurto prieš vaikus situaciją pablogino pasaulinė COVID-19 (koronaviruso ligos) pandemija, kuri daugeliui vaikų atkirto bet kokią ryšį su pasauliu, apribojo galimybę kreiptis pagalbos ar būti pastebėtam dėl patiriamo išnaudojimo – smurto prieš vaikus padidėjimas karantino metu buvo stebimas visose šalyse. Didelį nerimą dėl vaikų situacijos kelia ir geopolitiniai iššūkiai, dėl kurių vaikai kartu su savo šeimomis, o kartais – ir vieni patys yra priversti palikti savo namus ir atsiduria ilgame migracijos kelyje. Teigiama, kad mažiausiai 330 000 vaikų kasmet yra sulaikomi vien dėl to, kad yra migrantų arba pabėgėlio statuso, nors vaikų sulaikymas tokiomis aplinkybėmis laikomas vaiko teisių pažeidimu. Didelė dalis vaikų migracijoje patiria eilę kitų savo teisių pažeidimų – jie yra išnaudojami, patiria įvairių formų smurtą, neretai priverstinai būna atskirti nuo savo šeimos (*ten pat*). Taip pat, šiems vaikams labiau nei kitiems gresia prekyba vaikais, neteisėtas įvaikinimas, paauglių nėštumas, vaikų santuokos ir kitokios vaikų išnaudojimo formos. Situaciją šioje srityje ypatingai pablogino naujaisi įvykiai pasaulyje – Sirijos pilietinis karas, su juo ir su kitose valstybėse vykstančiais įvykiais susijusi pabėgėlių krizė, Rusijos karas prieš Ukrainą, Baltarusijos sukelta hibridinė ataka prieš kaimynines šalis, kt.

Kita aktuali problema – vaikų skurdas ir socialinė atskirtis. COVID-19 (koronaviruso ligos) pandemija dar labiau pablogino situaciją vaikų skurdo srityje, nes su pandemija susijęs karantinas atėmė iš daugelio šeimų galimybės dirbti ir uždirbti, vaikams – pasiekti ugdymą ir kitas būtinas paslaugas. Net ir pažangiose valstybėse vaikų skurdas kelia grėsmę tiek vaikų dabartiniam gyvenimui, tiek jų ateičiai. Pavyzdžiui, Europos Sąjungoje (toliau – ES) vienas iš penkių vaikų gyvena sąlygomis, kai vaiko galimybės būti sveikam, mokytis, dalyvauti visuomenės gyvenime ir išnaudoti visas savo galimybes yra labai ribotos arba apskritai vaikui neprieinamos. Šie skaičiai – tik dalis visų iššūkių,

kurie kelia grėsmę saugiai ir užtikrintai vaikystei, nepaisant to, kad visos valstybės (išskyrus minėtą Somalį ir Jungtines Amerikos Valstijas) yra ratifikavusios Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją ir tarptautiniu mastu priėmusios įsipareigojimus skirti visus būtinus resursus vaikystei apsaugoti ir vaiko teisėms įgyvendinti pilna apimtimi, teikiant papildomą pagalbą ir kitas paramos priemones tiems vaikams, kurių gyvenimas yra ypatingai apsunkintas dėl tam tikrų jo ir jo šeimos gyvenimo aplinkybių. Todėl siekiama rengti naujas iniciatyvas, skirtas priminti apie vaiko teisių, jų tinkamo įgyvendinimo ir apsaugos poreikį, skatinti valstybės daugiau dėmesio savo nacionaliniu lygmeniu skirti vaikams, ieškoti dar daugiau resursų, galimybių atliepti visus įsipareigojimus vaikams.

Svarbiausios naujausios politinės iniciatyvos, kurias galima priskirti prie tokių valstybių susitarimų siekti geresnės vaiko teisių apsaugos yra Europos Tarybos vaiko teisių strategija 2022-2027 m., kurią Europos Tarybos Ministrų Komitetas priėmė 2022 m. vasario 23 d. ir pristatė 2022 m. balandžio 7–8 d. Romoje vykusioje aukšto lygio konferencijoje „Anapus horizonto: nauja vaiko teisių era“ (Europos Tarybos Ministrų Komitetas, 2024). Ši strategija yra Europos Tarybos tęstinis darbas – nauja strategija tęsia ankstesnių trijų strategijų pradėtas veiklas (ankstesnės strategijos priimtos 2009-2011 m., 2012-2015 m., 2016-2021 m. laikotarpiui). Naujoji strategija buvo priimta konsultuojantis su vaikais bei pilietinėmis organizacijomis, pabrėžiant vaikų balso ir partnerystės su nevyriausybinėmis organizacijomis svarbą. Strategija apima penkias sritis, kuriose Europos Taryba kartu su visomis valstybėmis narėmis mato didžiausius iššūkius vaikystei ir vaikų teisių apsaugai, ir kurioms dėl to nori skirti daugiausia dėmesio – tai:

- Lygios galimybės visiems vaikams;
- Visų vaikų dalyvavimas;
- Gyvenimas be smurto, užtikrinamas visiems vaikams;
- Visiems vaikams draugiškas teisingumas;
- Vaikų teisės skaitmeninėje erdvėje (*ten pat*).

Išanalizavus kitų trijų ankstesnių strategijų turinį, galima pastebėti, kad dalis iššūkių, susijusių su vaikų teisių įgyvendinimu ir apsauga lieka ta pati. Pavyzdžiui, vaikų apsauga nuo smurto kaip prioritetinga sritis pasikartoja visose keturiose strategijose, kas leidžia daryti išvadą, kad smurto prieš vaikus problema yra kompleksinė ir sunkiai išsprendžiama, ir kad nepaisant visų teigiamų pokyčių, pasaulis vis dar nėra saugus vaikams. Kaip buvo minėta, prie tokios situacijos stipriai prisidėjo ir pasaulyje vykusios krizės, o tai dar labiau pabrėžia poreikį ieškoti efektyvesnių sprendimų, skirtų užkirsti kelią smurtui prieš vaikus, laiku identifikuoti galimai smurtą patiriančius vaikus ir suteikti

jiems skubią, savalaikę ir kokybišką pagalbą. Kitos sritys taip pat atspindi tęstinio darbo poreikį – vaikams draugiškas teisingumas ir vaikų dalyvavimas visuomenės gyvenime, apimant ir sprendimų priėmimo procesus atkartojamas visų keturių strategijų turinyje. Tai leidžia daryti išvadą, kad visuomenės vis dar turi suvokti vaikų balso svarbą ir kurti sąlygas, kurios leistų vaikams saugiai ir aktyviai įtakoti visuomenėje vykstančius procesus. Tas pasakytina ir apie vaikams draugišką teisingumą. Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas savo bendrajame komentare Nr. 10 (2007) „Dėl vaikų teisių nepilnamečių justicijoje“ išreiškė susirūpinimą, kad valstybės skiria nepakankamai dėmesio ir resursų priemonėms, skirtoms mažinti vaikų nusikalstamumą ir delinkventinį elgesį. Pastebėta ir išsamių duomenų, susijusių su įstatymus pažeidusiais vaikais, stoka. Vaiko teisių komitetas skatino valstybes „sukurti ir įgyvendinti visapusišką nepilnamečių justicijos politiką“, plėtoti „nepilnamečių nusikalstamumo prevenciją“, „alternatyvių priemonių, kurios leistų reaguoti į nepilnamečių nusikalstamumą be teisminių procedūrų, įvedimą“, užtikrinti vaikams draugiškas procedūras teisingumo sistemoje, kt. Europos Tarybos strategijos taip pat atliepia šiuos poreikius, kartu į teisingumo sistemą žvelgdamos dar plačiau – dėmesys skiriamas ne tik vaikams, kurie yra padarę teisės pažeidimus, bet ir tiems, kurie teisme ir susijusiuose procesuose atsiduria dėl kitų priežasčių, pavyzdžiui dėl to, kad patys yra nukentėję, dėl to, kad yra priimami sprendimai, susiję su jų gyvenimu (įvaikinimo, vaiko globos nustatymo atvejais, tėvų skyrybų atvejais ir pan.). Nurodoma, kad visiems šiems vaikams turi būti sudarytos sąlygos susipažinti vaikams suprantama kalba su teisinėmis procedūromis, išsakyti savo nuomonę sprendžiamais klausimais, kt.

Tai, kas naujojoje Europos Tarybos strategijoje atsiranda naujo – tai poreikis užtikrinti vaikų teises skaitmeninėje erdvėje. Tokią situaciją lemia vis didesnis informacinių technologijų naudojimas kasdiniame gyvenime, taip pat ir vaikų – jau COVID-19 (koronaviruso ligos) pandemijos metu vaikai daugiau laiko pradėjo leisti prie ekranų, iš dalies ir dėl to, kad ir ugdymas tam tikrą laiką buvo organizuojamas nuotoliniu būdu. Be to, vis labiau tarp vaikų populiarėja ne tik socialiniai tinklai, bet ir skaitmeninis *Metaverse* pasaulis. Informacinės technologijos suteikia daug naujų galimybių bendrauti, ieškoti ir rasti naudingos informacijos, kurti turinį, kt., tačiau kartu tai kuria ir didina naujas grėsmes vaikams, pavyzdžiui, dėl seksualinio išnaudojimo, patyčių informacinėje erdvėje, kt.

Europos Tarybos naująją vaiko teisių strategiją atitinka ir Europos Sąjungos vaiko teisių strategija, priimta 2021 m. kovo 24 d. Ši strategija taip pat buvo kuriama kartu su vaikais – konsultacijose dalyvavo daugiau nei 10 tūkst. vaikų (The EU Strategy on the Rights of the Child and the European Child Guarantee, 2023). Tai iliustruoja ir požiūrio į vaiką pokytį – galima stebėti vis

aktyvesnį vaikų ir jų balso įtraukimą į svarbių strateginių dokumentų rengimą. ES vaiko teisių strategija siekia:

- Išlaisvinti vaikus nuo bet kokio smurto;
- Užtikrinti vaiko teisę į vaikams draugišką teisingumą;
- Suteikti vaikams įrankių, kurie leistų jiems saugiai naršyti skaitmeninėje erdvėje;
- Užtikrinti vaikų teises visame pasaulyje;
- Įgalinti vaikus aktyviai dalyvauti pilietiniame ir demokratiame gyvenime (*ten pat*).

Tad galima pastebėti, kad ir ES vaiko teisių strategija orientuojasi į panašias sritis, kaip ir prieš tai minėti strateginiai dokumentai. Atitinkamai, tai patvirtina ir aktualiausias vaikų patiriamas problemas šiuolaikiniame pasaulyje, kaip pavyzdžiui, išliekantys aukšti smurto prieš vaikus skaičiai arba vis labiau stiprėjantis poreikis spręsti problemas, susijusias su informacinių technologijų naudojimu, vaiko teisių užtikrinimu skaitmeninėje erdvėje.

Kartu su ES vaiko teisių strategija buvo priimta ir Europos vaiko garantija. Tai įrankis, kuriuo siekiama mažinti vaikų skurdą ir socialinę atskirtį ES šalyse narėse. Europos vaiko garantija apima penkias sritis, kuriose visos ES valstybės narės privalo užtikrinti tam tikras priemones, kad visi vaikai galėtų pilnai naudotis savo teisėmis – šios sritys apima:

- Nemokamą ir kokybišką sveikatos priežiūrą;
- Nemokamą mokslą (apimant ir popamokines veiklas, pavyzdžiui, vaikų galimybes dalyvauti neformaliajame ugdyme, mokyklos išvykose, laisvalaikio užsiėmimuose, kt.);
- Nemokamą ankstyvąjį ugdymą ir priežiūrą;
- Tinkamą būstą;
- Sveiką mitybą (apimant galimybę nors vieną kartą per dieną gauti nemokamą sveiko maisto porciją mokykloje) (*ten pat*).

Šio strateginio dokumento turinys aiškiai parodo pasikeitusį požiūrį į vaiką ir vaiko teises – iš Europos vaiko garantijų galima matyti, kad vaiko teisės yra suvokiamos kaip horizontalus aspektas, nes tokie problemos kaip skurdas ir socialinė atskirtis, kuri tradiciškai buvo laikoma socialinės srities problema, spręsti kviečiama užtikrinti ne tik socialines (kaip pavyzdžiui, tinkamas būstas), bet ir sveikatos bei švietimo sistemų priemones. Europos vaiko garantijos kontekste laikomasi nuostatos, kad būtina įgyvendinti socialinių, sveikatos ir švietimo priemonių visumą, kad padėti vaikams ištrukti iš skurdo ir socialinės atskirties ciklo. Toks ciklas susidaro tais atvejais, jei vaiko šeima susiduria su

skurdu – atitinkamai, vaikas gali turėti mažiau galimybių naudotis kokybiška sveikatos priežiūra, susidurti su sunkumais mokykloje arba apskritai išsilavinimas gali būti jam nepasiekiamas. Tai savo ruožtu, sukuria situaciją, kai gali pavyzdžiui, prastėti vaiko sveikata, kas lemia prastesnę sveikatą ir jo suaugusiame gyvenime arba vaikas gali iškristi iš švietimo sistemos, arba įgyti prastesnį išsilavinimą, ir atitinkamai, tai gali sąlygoti, kad jis ateityje dirbs mažiau kvalifikuotą, o vadinasi, ir mažiau apmokamą darbą. Taip ir suaugusiame gyvenime vaikas toliau patiria skurdą ir socialinę atskirtį, ir jo paties sukurta šeima lieka tame pačiame skurdo ir atskirties rate, o ateinančios vaikų kartos vėl turi apribotas galimybes pilna apimtimi naudotis savo teisėmis. Kiekviena ES valstybė narė privalo parengti nacionalinius veiksmų planus, skirtus įgyvendinti Europos vaiko garantiją, ir skirti jų įgyvendinimui pakankamus finansinius ir kitus išteklius.

Apžvelgus šiuos pagrindinius strateginius dokumentus, galima pastebėti, kaip reikšmingai pasikeitė požiūris į vaiką ir vaiko dalyvavimas visuomenėje. Nurodyti strateginiai dokumentai buvo kuriami kartu su vaikais – dėka konsultacijų, vaikai galėjo išsakyti savo nuomonę, į kurią buvo atsižvelgta strateginių dokumentų turinyje. Taip pat, galima pastebėti, kad vaikai suvokiami kaip ypatingos apsaugos reikalaujanti visuomenės grupė, valstybės skatinamos vaikams skirti pakankamai resursų, kad užtikrinti tinkamą vaiko teisių įgyvendinimą ir apsaugą. Taip pat, pasirinktos strateginių dokumentų sritys aiškiai išreiškia požiūrį, kad vaikams ne tik reikia pagalbos ir ypatingų apsaugos priemonių, bet ir tai, kad vaikai yra aktyvūs visuomenės dalyviai, kurie turi būti įtraukti į svarbių sprendimų priėmimą, sudarant jiems tinkamas sąlygas dalyvauti. Panaši požiūrio į vaiką raida būdinga ir Lietuvos istorijai.

1.3. Vaiko teisių raiška Lietuvos istorijoje

Dabartinės vaiko teisių apsaugos sistemos Lietuvoje susikūrimas dažniausiai siejamas su Nepriklausomybės atkūrimu. Tačiau įvertinus literatūrą ir kitus informacijos šaltinius, galima pastebėti, kad rūpestis vaikais ir vaiko sampratos Lietuvos visuomenėje pokyčiai siekia dar ankstesnius laikus. Kaip nurodo J. Pivorienė, D. Mikalaukaitė (2005), Lietuvos socialinės apsaugos sistema pradėjo formuotis jau 1918-1939 m. laikotarpiu. Šiam laikotarpiui būdinga tai, kad 1919 m. atsirado pirmosios vaikų prieglaudos, pradėta teikti pagalba ir parama labiausiai nukentėjusiems nuo karo, apimant ir vaikus. Tuo metu viena iš aktualiausių socialinių problemų Lietuvoje buvo vaikų elgetavimas ir socialinės globos poreikis, kadangi karas lėmė tai, kad daug vaikų liko našlaičiais. 1922 m. įvestas privalomas mokslas visiems 7-11 metų vaikams, nors dauguma vaikų pradinę mokyklą pastoviai lankyti pradėjo kiek vėliau – 1930 m. Socialinės apsaugos sistema toliau formuojasi vėlesniais etapais,

kuriais taip pat pastebimas dėmesys vaikams. 1931 m. ratifikuota konvencija, kuri draudė išnaudoti vaikus naktiniam darbui – įtvirtinta nuostata, kad vaikai iki 16 metų nakties metu dirbti negali, nebent kartu yra suaugusieji šeimos nariai. Taigi, galima pastebėti, kad nors daromi pirmieji žingsniai, skirti apsaugoti vaikus, vaiko statusas visuomenėje vis dar lieka panašus – vaikas suvokiamas kaip galintis ir net privalantis dirbti darbus, kad prisidėti prie savo šeimos socialinės, materialinės, kt. gerovės, nors ir įvedami tam tikri apribojimai.

1937 m. pradėjo formuotis ir pirmosios institucijos, skirtos vaikams – tuo metu Lietuvoje veikė 7 kūdikių lopšeliai, 59 vaikų prieglaudos ir 102 vaikų darželiai. 1949 m. įvedamas privalomas mokslas visiems 7-14 metų vaikams, tačiau reikia pastebėti ir tai, kad prie to prisidėjo ir tuo metu vykdoma politika, nes švietimas buvo suvokiamas kaip įrankis diegti žmonių sąmonėje politines ideologijas. Taigi, pastebima, kad vaiko statuso suvokimas Lietuvos visuomenėje buvo labai panašus į tai, kaip vaikas tuo laikotarpiui buvo suvokiamas pasaulyje. Vaikas labiau buvo nuo suaugusiųjų labdaros, priežiūros ir globos priklausomas objektas, kartu – jis buvo suvokiamas ir kaip „mažas suaugęs“, kuris turėjo dirbti kartu su suaugusiais, dažnai – sunkius darbus, kad prisidėti prie savo šeimos gerovės. Buvo siekiama užtikrinti tam tikrą apsaugą vaikams, nors daugiausia tokia apsauga buvo susijusi su poreikiu apriboti socialinius iššūkius, kurie kėlė grėsmę visuomenei (kaip pavyzdžiui, vaikų elgetavimas, didelis našlaičių skaičius) arba rasti būdą skleisti politines ideologijas ir tokiu būdu, lengviau valdyti žmones.

Nepriklausomos Lietuvos metai yra tas laikotarpis, kai buvo padėti socialinės apsaugos sistemos kūrimo pagrindai, o kartu po žingsnį buvo einama ir link kitokio požiūrio į vaikus ir jų apsaugą. Nors prie tokios sistemos plėtros poreikio taip pat prisidėjo sudėtinga Lietuvos situacija – kraštas buvo nualintas karo, žmonių gyvenimas buvo apsunkintas skurdo, nepritekliaus, prarastu darbingumu, kt. – visgi, tai buvo laikotarpis, kai Vyriausybė socialinės apsaugos klausimams skyrė labai daug dėmesio. Socialiniams klausimams spręsti buvo „<...> įsteigta atskira Viešųjų darbų ir Maitinimo ministerija su socialinės apsaugos, maitinimo ir darbo departamentais. 1919 m. ši ministerija buvo perorganizuota į dvi ministerijas: Darbo ir socialinės apsaugos bei Tiekimo ir maitinimo.“ (Pivorienė, Mikalauskaitė, 2005). Vėliau, tais pačiais 1919 m. prie Darbo ir socialinės apsaugos ministerijos buvo įsteigtas Socialinės apsaugos departamentas, kuris vėliau pertvarkytas į Darbo ir socialinės apsaugos departamentą, veikianti Vidaus reikalų ministerijos sudėtyje (panaikinus Darbo ir socialinės apsaugos ministeriją). Departamentas ir toliau „<...> liko atsakingas už socialinių reikalų tvarkymą šalyje, prižiūrėjo ir kontroliavo socialinių institucijų veiklą, buvo atsakingas už tinkamą socialinės veiklos vykdymą visuose šalies regionuose (apskirtyse, savivaldybėse), tik jam buvo

skiriama mažiau valstybės lėšų.“ (*ten pat*). Tuo tarpu Tiekimo ir maitinimo ministerija rūpinosi maisto suteikimu labiausiai skurstantiems Lietuvos gyventojams – prie tokių buvo priskirti ir vaikai. Vaikai galėjo kartu su kitais skurstančiais šalies gyventojais gauti maitinimą valgyklose, maitinimo punktuose, kurie buvo steigiami būtent šiam tikslui. Taip pat, buvo steigiamos vaikų prieglaudos. Vėliau ir ši ministerija buvo panaikinta, o funkcija rūpintis skurstančių gyventojų maitinimu, vaikų globa buvo deleguota savivaldybėms. Nemažai prie šių funkcijų vykdymo prisidėjo religinės bendruomenės (parapijos), labdaros organizacijos.

Kaip nurodo minėtos autorės (2005), nemažai prie gyventojų socialinės gerovės prisidėjo pirmojo kabineto nepriklausomoje Lietuvoje veiklos pradžia, nes tuo metu pasirodė daug laikinųjų įstatymų, kurie siekė įtvirtinti tam tikrus socialinės apsaugos aspektus. Pavyzdžiui, išleistas Vidaus reikalų ministro „Laikinosios apskričių viršininkų teisės ir pareigos“, kurios svarbios vaikams tuo, kad šiame dokumente buvo numatytas rūpinimasis visais, kas yra likęs be globos, skursta ar kitaip vargsta. Jiems apskričių viršininkai turėjo ne tik suteikti maitinimą, bet ir steigti įvairias institucijas, kurios užtikrintų globą ir kitokią priežiūrą. Panašios funkcijos, nors ir platesne apimtimi buvo numatytos ir 1919 m. priimtame Savivaldybių įstatyme, pagal kurį savivaldybės turėjo rūpintis ne tik jau paminėtomis funkcijomis (tam tikrų visuomenės grupių globojimu, maitinimu, šalpa), bet ir visuomenės sveikatos, švietimo klausimais. Aptariamu laikotarpiu priimta ir daug kitų teisės aktų, nors galima pastebėti, kad vaikams dėmesio buvo skiriama mažai, jis daugiausia apsiribojo poreikiu globoti vaikus, likusius be savo tėvų globos, suteikti jiems prieglaudas, taip pat, užtikrinti maitinimą ir kitokią labdarą. Didžioji dalis tuo metu priimtų teisės aktų daugiausia orientavosi į darbo santykių reglamentavimą ir darbininkų teisių užtikrinimą.

Pirmieji tikrosios vaiko teisių apsaugos sistemos kūrimosi pamatai Lietuvoje sietini būtent su Lietuvos nepriklausomybės laikotarpiu, kurį tikslinga apžvelgti plačiau. Tai leis atskleisti ne tik sistemos raidą, bet ir priežastis, paskatinusias susikurti tokią vaiko teisių apsaugos sistemą, kokią ją veikiančią turime šiuo metu.

2. LIETUVOS VAIKO TEISIŲ APSAUGOS SISTEMA

2.1. Lietuvos vaiko teisių sistemos susikūrimas

Vienas iš svarbiausių žingsnių vaiko teisių apsaugos sistemos kūrimosi kontekste buvo 1993 m. Vyriausybės veiksmai. Šiais metais buvo įsteigta Vaiko teisių apsaugos tarnyba prie Socialinės

apsaugos ministerijos, o taip pat, deleguotos įvairios funkcijos, susijusios su vaikais miestų ir rajonų valdyboms. Kaip galima matyti iš 1993 m. priimto Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimo Nr. 782 „Dėl priemonių vaiko teisių apsaugai gerinti“, pirmiausia, buvo bene pirmą kartą aiškiai įvardintas poreikis ginti vaiko teises, o taip pat, numatytos konkrečios tam skirtos priemonės. Miestų ir rajonų valdybos gavo pavedimą „<...> pertvarkyti nepilnamečių teisių apsaugos ir globos tarnybas į vaikų teisių apsaugos tarnybas ir pavesti joms vykdyti šių tarnybų nuostatuose numatytus uždavinius“. Galima pastebėti, kad pradėta kurti būtent į vaikus orientuota jų teisių apsaugos sistema. Toks žingsnis gali būti siejamas ir su tuo, kad 1992 m. Lietuva pasirašė Jungtinių Tautų vaiko teisių konvenciją, kurią vėliau ratifikavo 1995 m. Tokiu būdu, Lietuva prisijungė prie kitų valstybių, tarptautiniu lygmeniu įsipareigojusi ginti, saugoti ir tinkamai įgyvendinti vaiko teises tiek juridiniu, tiek moraliniu lygiu, tai daryti remdamasi Vaiko teisių konvencijos vertybėmis ir principais (Jonynienė, 2005). Pagal sukurtą institucinę santvarką, galima pastebėti, kad šalies rajonai buvo atsakingi už vaikų, gyvenančių jų teritorijoje, teisių apsaugą, o įkurta Vaiko teisių tarnyba daugiausia teikė metodinę paramą, rinko ir sistemino informaciją apie gerąsias praktikas ir stiprino specialistų kompetencijas tinkamai pasirūpinti vaikais. Galima pastebėti ir kitą svarbų pokytį, kurį sąlygojo tiek Vaiko teisių konvencijos pasirašymas ir vėliau, ratifikavimas, tiek nurodytas Vyriausybės nutarimas – anksčiau daugiausia buvo rūpinamasi tik vaikų globa ir delinkventiniu vaikų elgesiu, tuo tarpu Vyriausybės nutarimas įtvirtino aiškią nuostatą, kad būtina rūpintis visomis vaikų teisėmis, numatytomis Vaiko teisių konvencijoje, tai yra, reikšmingai praplėtė vaiko teisių apsaugos turinį tuometinėje Lietuvoje. Nepaisant šių teigiamų pokyčių, vaiko teisių užtikrinimas dažnai rėmėsi pasenusiomis, sovietinės okupacijos metais nusistovėjusiomis nuostatomis. Pavyzdžiui, vaikams, kurie netekdavo tėvų globos, dažniausiai buvo nustatoma institucinė globa – tuo metu Lietuvoje klestėjo didelės vaikų globos institucijos, kai kuriose iš jų buvo globojama net 100-150 vaikų, kas kūrė netinkamas sąlygas vaikų socialinei integracijai, sveikai raidai. Dar prastesnė situacija buvo vaikų, turinčių negalią – šie vaikai daugiausia augo specialiose institucijose, skirtose tik vaikams su negalia, kas dar stipriau skatino šių vaikų diskriminaciją, socialinę atskirtį. Klestėjo ir kitos institucinės globos formos – pavyzdžiui, vaikams, augantiems socialinę riziką patiriančiose šeimose buvo steigiamos internatinės mokyklos (vėliau – mokyklos su bendrabučiu), specialiosios mokyklos vadinamiems „sudėtingiems“ vaikams, kt. (Žiobienė, 2022). Taigi, pirmosios vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos priemonės Lietuvoje, nors ir siekė pasirūpinti vaikais, kurie atsidūrė sudėtingose gyvenimo sąlygose, vis dar retai atitiko geriausius vaikų interesus, stipriai orientavosi į griežtą institucinę santvarką, tik dar labiau gilinančią vaikų socialinę atskirtį ir turinčią žalingą poveikį vaikui raidai ir visam gyvenimui. Buvo menkai

atsižvelgiama į vaikų individualius poreikius, jų aktyvų į(si)traukimą į visuomenės gyvenimą, o dar mažiau – į galimybes vaikams išsakyti savo nuomonę ir dalyvauti priimant sprendimus, susijusius su jų gyvenimu. Pastebimas ir didesnis dėmesys šeimai, nei vaikui kaip teisių subjektui – tuo metu buvo stiprinama šeimos politika, kurios priemonės taip pat buvo svarbios vaikams, nors ir netiesiogiai. Pavyzdžiui, buvo pradėtos kurti pirmosios priemonės, skirtos padėti šeimos nariams lanksčiau derinti darbo ir šeimos įsipareigojimus, teikiamos įvairios finansinės paramos formos šeimoms, auginančioms vaikus. Kartu, buvo siekiama skatinti vaikus ugdyti šeimoje, todėl stipriai suprastėjo ikimokyklinio ugdymo sistema, kadangi darželiai paprasčiausiai buvo uždaromi (Žiobienė, 2022). Autorė Žiobienė teigia: „Pagrindinė parama derinant šeimą ir darbą išliko motinystės, tėvystės ir vaiko priežiūros atostogų sistema ir vaikų priežiūros institucijos <...>“. Bendrai, galima pastebėti, kad vaikas vis dar buvo suvokiamas kaip šeimos dalis, ir jo teisių užtikrinimas taip pat labiau buvo matomas kaip valstybės šeimos politikos dalis, nei kaip atskira kryptis, kuri prisidėtų prie pačių vaikų kaip teisių turėtojų ir aktyvių savo gyvenimo dalyvių suvokimo. Vienas iš svarbiausių žingsnių, kuris leido palaipsniui keisti tokį požiūrį į vaiką, buvo Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo parengimas ir priėmimas 1996 m. – šis įstatymas perkėlė į Lietuvos teisinę sistemą Vaiko teisių konvencijos nuostatas, ir įtvirtino vaiką kaip teisių turėtoją, ne tik šeimos sudėtyje, bet ir kaip atskiro, žmogaus teises turinčio subjekto. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas aiškiai įtvirtino ir tokias vaikų teises, kaip pavyzdžiui, teisė į takius susirinkimus ir galimybė kurti savo organizacijas, teisė gauti ir naudotis vaikams tinkama informacija, teisė išsakyti savo nuomonę ir dalyvauti sprendimų priėmime – ir kitas teises, kurios nebuvo sietinos tik su vaiko gyvenimu šeimoje. (Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 2024).

Kaip galima pastebėti iš pateiktos informacijos, vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje formavosi nenuosekliai, ir naujas požiūris į vaiką, jo teises, jo poreikius vis dar stipriai persipynė su nusistovėjusiomis, pasenusiomis tradicijomis, kurios neretu atveju buvo žalingos vaikui. Jau minėta institucinė globa, kuri buvo stipriai palaikoma Nepriklausomybę atgavusioje Lietuvoje yra puikus pavyzdys, kad vien Vaiko teisių konvencijos ratifikavimas neužtikrino vaikams geresnių sąlygų savo teisėms įgyvendinti. Šiam tikslui Lietuvoje turėjo įvykti dar nemažai pokyčių, kurie palaipsniui padėjo sukurti tokią vaiko teisių apsaugos sistemą, kokią ją turime dabar.

2001 m. buvo priimtas sprendimas pertvarkyti kai kurias institucijas, ir todėl Vaiko teisių apsaugos tarnyba buvo panaikinta, o prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos įsteigta Įvaikinimo tarnyba. Įvaikinimo tarnybai buvo suteiktos tokios funkcijos kaip: „<...> tvarkyti norinčių įvaikinti

vaikų ir galimų įvaikinti vaikų apskaitą; organizuoti įvaikinimą Lietuvoje; koordinuoti savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų darbą įvaikinimo srityje; ginti įvaikinamų vaikų teises; ginti įvaikinamų vaikų teisėtus interesus“ (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnyba, 2023). Galima matyti, jog valstybės lygmeniu buvo apsiribota tik įvaikinimo funkcijos valdymu ir įgyvendinimu, visas kitas funkcijas, kurios susijusios su vaiko teisių apsauga atiduodant vaiko teisių apsaugos tarnyboms savivaldybėse. liko atsakinga institucija už metodinės pagalbos savivaldybėms vaiko teisių srityje teikimą liko socialinės apsaugos ir darbo ministerija, taip pat, ji turėjo rinkti, kaupti, sisteminti ir analizuoti duomenis apie vaikus, gaunamus iš savivaldybių. Apibendrinant, galima pastebėti, kad taip susikūrė pirmoji daugiau ar mažiau aiški vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje – valstybės lygmeniu buvo vykdomas duomenų rinkimas ir jų analizė, metodinė pagalba ir įvaikinimas, o tiesioginė vaiko teisių ir teisėtų interesų apsauga buvo savivaldybių ir jose veikiančių vaiko teisių apsaugos tarnybų atsakomybėje, tai yra, vaiko teisių apsaugos funkcija iš esmės buvo deleguota vietos lygmeniui.

Svarbus žingsnis vaiko teisių apsaugos sistemos kūrimosi kontekste buvo Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos įkūrimas. Daugiausia prie šio svarbaus įvykio prisidėjo nevyriausybinių organizacijų, kurios taip pat pradėjo kurtis Lietuvoje atgavus Nepriklausomybę, ir palaiptai, stiprėjo bei vis aktyviau vykdė advokacinę veiklą. Lietuvoje pradėjo veikti tokios stiprios ir iki šiol veikiančios nevyriausybinių organizacijų kaip „Gelbėkit vaikus“ (įkurta Lietuvoje 1991 m.), SOS vaikų kaimų Lietuvoje draugija (įkurta Lietuvoje 1996 m.), NVO vaikams konfederacija (įkurta Lietuvoje 2005 m.), kt. Nevyriausybinių organizacijų advokacinės veiklos dėka, Lietuvos Respublikos Seimas 2000 m. gegužės 25 d. priėmė Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymą. Jo tikslas – „sudaryti teisinę prielaidą, leidžiančią užtikrinti tarptautinių ir nacionalinių vaiko teisių apsaugą reglamentuojančių teisės aktų nuostatų įgyvendinimą Lietuvoje, kontroliuoti valstybės, savivaldos, nevalstybinių institucijų bei organizacijų ir privačių asmenų veiklą, dėl kurios gali būti pažeidžiamos vaiko teisės ir teisėti interesai“. Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigai tuometinėje vaiko teisių apsaugos sistemoje buvo pavesta vaiko teisių priežiūros ir kontrolės funkcija. Taip pat, buvo patikslintos savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų funkcijos – Vyriausybės nutarimu nustatyta, kad jos „<...> įgyvendina pagrindines Vaiko teisių konvencijos nuostatas, vykdo vaiko teisių apsaugą, įstatymų nustatyta tvarka gina vaiko teises ir teisėtus interesus, organizuoja ir prižiūri likusių be tėvų globos vaikų globą (rūpybą), atstovauja vaiko teisėms ir teisėtiems interesams teismuose, organizuoja prevencinį darbą su vaiko tėvais, atlieka kitas joms pavestas funkcijas“ (Žiobienė, 2022). 2004 m. dėl Dėl vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvos Vyriausybė teikė savo pirmąją ataskaitą Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetui,– iš pateiktos ataskaitos galima pastebėti, kad tai buvo pirmieji žingsniai,

susiję su vaikų institucinės globos kritika, nes ir pati Vyriausybė ataskaitoje gana aiškiai įvardijo, kad tokia vaikų situacija negali būti vertinama kaip vaikams tinkamos gyvenimo sąlygos. Pastebima, kad pripažinti ir kiti iššūkiai vaiko teisių apsaugos srityje – pavyzdžiui, įvardijama, kad savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybos, ypatingai veikiančios didmiesčiuose, susiduria su dideliais darbo krūviais, todėl ne visais atvejais pavyksta pilna apimtimi užtikrinti vaiko teises ir teisėtus interesus tiek kokybiškai, kiek tai turėtų būti daroma. Vaiko teisių komiteto baigiamosios pastabos Lietuvai taip pat akcentavo, kad Lietuvoje vaiko teisių apsaugos sistemai būdinga „<...> koordinavimo ir darnos stoka įgyvendinant Konvenciją tiek centriniu, tiek vietos lygmenimis, ypač vietos savivaldos institucijose“ (Jungtinių Tautų vaiko teisių komitetas, 2006). Be pačios Vyriausybės pripažintų iššūkių, Vaiko teisių komitetas išreiškė susirūpinimą taip pat ir smurto prieš vaikus paplitimu šalyje, nepakankamu pragyvenimo lygiu, poreikiu stiprinti sveikatos priežiūros paslaugų kokybę ir prieinamumą vaikams, kt. Siekiant spręsti šias problemas, Lietuva ėmėsi aktyvių veiksmų įvairiose srityse. 2005 m. Įvaikinimo tarnybai gražinta daugiau funkcijų, susijusių su vaiko teisių apsauga – galima pastebėti, kad didžiąja dalimi buvo gražintos tos funkcijos, kurias Įvaikinimo tarnyba vykdė iki 2001 m. – ji vėl praėjo teikti metodinę pagalbą savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnyboms (skyriams), daugiau dėmesio buvo skirta ten dirbančių specialistų kompetencijų tobulinimui (Įvaikinimo tarnybai organizuojant mokymus, seminarus ir kitas gebėjimų stiprinimo veiklas). Taip pat, Įvaikinimo tarnybai buvo pavestos funkcijos, susijusios su tarptautine vaiko teisių apsauga. Atsižvelgiant į tai, kad Įvaikinimo tarnybos funkcijos buvo reikšmingai praplėstos, pakeistas ir jos pavadinimas – į Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybą (toliau – Tarnyba), kuris išliko ir iki šių dienų. Analizuojant pokyčius, galima pastebėti, kad funkcijos, kurias vykdė Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, taip pat pilna apimtimi buvo perkeltos į Tarnybą, nes jai be jau paminėtų funkcijų, buvo pavesta rinkti, sisteminti ir analizuoti duomenis apie vaikus, koordinuoti savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybas (skyrius), šviesti ir konsultuoti visuomenę vaiko teisių klausimais, kt. Taip pat, Vyriausybės buvo „<...> patvirtinta Savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų veiklos tobulinimo programa, pagal kurią buvo skirta papildomų lėšų savivaldybių vaiko teisių apsaugos tarnybų darbuotojų kvalifikacijai tobulinti, darbui su globėjų (rūpintojų) šeimomis ir globai (rūpybai) šeimoje gerinti, skiriama lėšų papildomoms pareigybėms įsteigti ir tarnybų infrastruktūrai gerinti“ (Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 18 d. nutarimas Nr. 1179). Taip pat, Lietuva tobulino ir teisinį reglamentavimą, susijusį su vaiko teisių apsauga – buvo priimti vaikams svarbūs Lietuvos Respublikos civilinio kodekso, Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso, Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso, Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso pakeitimai. Atitinkamai, buvo praplėstos ir savivaldybėse

dirbančių vaiko teisių apsaugos specialistų funkcijos, kurie iki tol daugiausia rūpinosi vaikais, augančiais socialinę riziką patiriančiose šeimose, vaikų globos (rūpybos) nustatymu. Įgyvendinus teisinio reglamentavimo pakeitimus, vaiko teisių apsaugos specialistams teko atstovauti geriausiems vaiko interesams ir kitais klausimais, pavyzdžiui, bylose dėl skyrybų, vaikų apklausose ikiteisminiuose tyrimuose, kt.

Antras svarbus žingsnis Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemai buvo viena iš didžiausių socialinėje srityje vykstančių pertvarkų – tai vaikų institucinės globos pertvarka. Pertvarkos pradžia galima sieti su 2012 m., kai socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu buvo patvirtintos Neįgalių vaikų, likusių be tėvų globos vaikų, suaugusių neįgalių asmenų socialinės globos namų deinstitucionalizacijos strateginės gairės (2012). Šiose gairėse buvo nustatytas tikslas – iki 2030 m. suformuoti tokią pagalbą ir paslaugų sistemą, kad tiek asmenys, turintys negalią, apimant ir vaikus, tiek vaikai, likę be tėvų globos, galėtų gauti jiems reikalingą pagalbą bendruomenėje, neatskiriant jų nuo bendruomenės ir jos gyvenimo. Vaikų, likusių be tėvų globos atveju, papildomai pabrėžiama, kad šie vaikai, net ir netekę tėvų globos, turi teisę augti jiems saugioje, palankioje, šeimai artimoje aplinkoje, o prieš nustatant jiems globą (rūpybą), pirmiausia turi būti stengiamasi biologinei vaikų šeimai suteikti visas įmanomas pagalbos priemones, kurios leistų šalinti šeimoje pastebėtas rizikas vaikui ir vaiką išlaikyti šeimoje. Siekiant įgyvendinti numatytas gaires, 2014 m. socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu buvo patvirtintas „Perėjimo nuo institucinės globos prie šeimoje ir bendruomenėje teikiamų paslaugų neįgaliesiems ir likusiems be tėvų globos vaikams 2014-2020 metų planas“, kuris vėliau buvo pratęstas iki 2023 m. Nuo to laiko prasidėjo nuoseklūs Lietuvos žingsniai, skirti mažinti vaikų institucinėje globoje skaičių ir bendrai, atsisakyti didelių, seno tipo institucijų. Šiam tikslui pasiekti buvo įgyvendinta daug įvairių priemonių, kurios prisidėjo ir prie vaikų teisių geresnio užtikrinimo – pradėtas plėtoti profesionalios globos modelis (2017 m. teisės aktuose įtvirtintas budinčio globotojo institutas), sukurtas globos centrų, teikiančių paslaugas globėjams (rūpintojams), budintiems globotojams, tėviams, šeimynoms ir jų šeimose augantiems vaikams, tinklas, atlikti reikšmingi teisės aktų pakeitimai, kurie pavyzdžiui, apribojo socialinės globos nustatymą vaikams iki 3 metų, kt. Šioje srityje pastebimas didelis progresas – šiandien seno tipo vaikų globos institucijose liko gyventi tik apie 100 vaikų, tuo tarpu visi kiti vaikai globos sistemoje (Socialinės paramos šeimai sistemos 2024 m. sausio 16 d. duomenimis – iš viso vaikų globos sistemoje Lietuvoje yra 6389, iš kurių 630 yra vaikai iš Ukrainos) yra globojami arba šeimai artimoje aplinkoje, arba bendruomeninėje globoje.

Nepaisant šių teigiamų pokyčių vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos srityje, buvo stebimi ir iššūkiai, kurie kėlė riziką, kad vaikų teisėti interesai nėra tinkamai užtikrinami ir ginami. Pavyzdžiui, analizuojant to laikmečio rengtus straipsnius ir kt. darbus apie vaiko teisių apsaugą, galima pastebėti, kad teigiamai buvo vertinama Lietuvos teisinė bazė, tačiau jos praktinis įgyvendinimas susilaukė mokslininkų, kitų veikėjų kritikos. Pavyzdžiui, Ž. Jonynienės darbuose, taip pat, tų metų Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos ataskaitose kritikuotas savivaldybėse dirbančių vaiko teisių apsaugos specialistų žinių įvairiose srityse trūkumas (ypatingai išsamių teisinių ir psichologinių žinių stoka, dėl kurios specialistai negebėjo kokybiškai atstovauti vaikams su jais susijusių klausimų sprendimo procese), neaiškus specialistams skirtų funkcijų turinys ir vieningos praktikos stoka, neaiškūs kriterijai, remiantis kuriais buvo vertinami galimi vaiko teisių pažeidimai ir priimami sprendimai dėl tolimesnės vaiko situacijos, nepakankamas vaiko teisių apsaugos tarnybų (skyrių) savivaldybėse aprūpinimas žmogiškaisiais, techniniais, materialiniais resursais, paslaugų stoka vaikams ir šeimoms, kurios padėtų šalinti pastebėtas rizikas ir išlaikyti vaiką šeimoje, menkos visuomenės žinios apie vaiko teises. Tokia situacija kėlė grėsmę, kad vaikai, ypač tie, kurie augo nepalankiomis sąlygomis, kuriems artimoje aplinkoje kilo grėsmė jų sveikatai, raidai ir net gyvybei ilgą laiką buvo paliekami tokioje nesaugioje aplinkoje, o net ir tais atvejais, kai buvo identifikuojamos rizikos ir pradamas darbas su šeima, vaikams prieinama pagalba ir paslaugos buvo labai ribotos, jų kokybė ne visada atitiko geriausias vaiko interesus. Tokia situacija nulėmė ir vieną iš labiausiai Lietuvos visuomenėje rezonansinių įvykių – tai 5 metų berniuko mirtis nuo smurto, kurį jis patyrė nuo savo motinos ir jos sugyventinio. Smurtas prieš berniuką šeimoje vyko ilgą laiką, vaikas apie jį buvo užsiminęs ir savo ugdymo įstaigoje, tačiau vieningai ir savalaikiai veikiančios sistemos stoka nulėmė tai, kad nei ugdymo įstaigos specialistai, nei kiti aplinkiniai laiku nesureagavo į galimą grėsmę vaikui. 2017 m. sausio 25 d. berniukas pateko į ligoninę dėl daugybinių kūno sumušimų, ir tą patį mėnesį ligoninėje vaikas mirė.

2.2. Šiuolaikinė vaiko teisių apsaugos sistema

Minėtas įvykis, susijęs su vaiko mirtimi nuo smurto artimoje aplinkoje sukėlė didelį visuomenės pasipiktinimą ir aktyvias visuomenės, pilietinių organizacijų iniciatyvas, skirtas skatinti valstybę priimti sprendimus, kurie užtikrintų geresnę vaikų apsaugą. Vienas iš pirmųjų pasiekimų šioje srityje buvo tai, kad 2017 m. vasario 14 d. Lietuvos Respublikos Seimas priėmė Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo pakeitimus, kuriais ne tik buvo aiškiai įtvirtintos ir apibrėžtos visos smurto prieš vaikus formos (fizinis, psichologinis ir seksualinis smurtas), bet ir pagaliau Lietuva prisijungė prie valstybių, kuriose įstatymu buvo uždraustos fizinės bausmės, taikomos vaikams šeimoje ir visose kitose

vaiko aplinkose. Tokiu būdu, Lietuvoje buvo uždraustos visos smurto prieš vaikus formos, o taip pat įtvirtinta pareiga visoms institucijoms, įstaigoms ir organizacijoms, taip pat ir kiekvienam Lietuvos piliečiui pranešti apie pastebėtą smurtą ar smurto riziką prieš vaiką, taip pat apie vaiką nesaugioje aplinkoje ar apie bet kokius kitus nerimą keliančius įvykius, aplinkybes policijai ir (ar) vaiko teisių apsaugos specialistams.

Taip pat, buvo pradėta aktyvi vaiko teisių apsaugos sistemos reforma. 2017 m. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija aiškiai įvardijo, kad iki šiol veikusi vaiko teisių apsaugos sistema neatitinka geriausių vaiko interesų ir neužtikrina tinkamos vaikų apsaugos. Pagrindinės to priežastys – trūksta stiprios prevencinės pagalbos visoms šeimoms ir vaikams, nėra vieningos sistemos, nustatytų kriterijų, skirtų vertinti galimų vaiko teisių pažeidimų turinį ir priimti geriausius sprendimus vaikams, pagalba šeimoms ir vaikams yra nenuosekli, skirtinga skirtingose savivaldybėse, organizuojama nevieningai, neatsižvelgia į individualius vaiko ir šeimos poreikius, dažnai darbas su šeima ir vaiku pradamas per vėlai, kai situacija jau yra peraugusi į krizę. Taip pat, savivaldybių vaiko teisių apsaugos specialistams trūksta gebėjimų ir įgūdžių tinkamai atstovauti vaiko teisėms ir teisėtiems interesams, jie nėra tinkamai aprūpinti visais būtinais resursais, kurie leistų jiems reaguoti į galimas grėsmes vaikui greitai ir laiku. Neaiškus atskirų institucijų veikimas vaiko teisių apsaugos kontekste, jų tarpusavio sąsajos, pasidalinimas funkcijomis, dėl ko nukenčia ir bendradarbiavimas padedant vaikui (Socialinės apsaugos ir darbo ministerija, 2017). Visas šias problemas ir buvo siekiama spręsti vaiko teisių apsaugos reforma, kuri sukūrė šiandien Lietuvoje veikiančią vaiko teisių apsaugos sistemą. Pagrindinis žingsnis, kuris buvo žengtas reformos metu – vaiko teisių apsaugos sistemos centralizavimas. Tai reiškia, kad vaiko teisių apsaugos funkcija, kuri iki šiol buvo deleguota savivaldybėms, nuo 2018 m. liepos 1 d. buvo grąžinta valstybei – visi vaiko teisių apsaugos skyriai, veikę savivaldybių sudėtyje, tapo pavaldūs Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybai prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos. Tarnyba tapo centrine vaiko teises ginančia institucija tiek Lietuvos Respublikos teritorijoje, tiek centrine institucija, atliekančia tarptautinės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo funkcijas. Jai suteikti visi būtini įgaliojimai, taip pat, resursai, skirti užtikrinti, kad Tarnyba galėtų ginti ir užtikrinti vaiko teises ir atstovauti vaiko teisėms ir teisėtiems interesams savivaldybių teritorijoje visą parą. Taip pat, siekiant užtikrinti vieningą galimų vaiko teisių pažeidimų nustatymą, vertinimą ir atitinkamų sprendimų priėmimą, buvo sukurtas įrankis, kuris tapo privalomas visiems vaiko teisių apsaugos specialistams, vertinant galimus vaiko teisių pažeidimus. Tai buvo socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu patvirtintas „Grėsmės vaikui lygių kriterijų ir grėsmės vaikui lygio nustatymo tvarkos aprašas“. Sukurti nauji mechanizmai, skirti užtikrinti kuo greitesnę ir

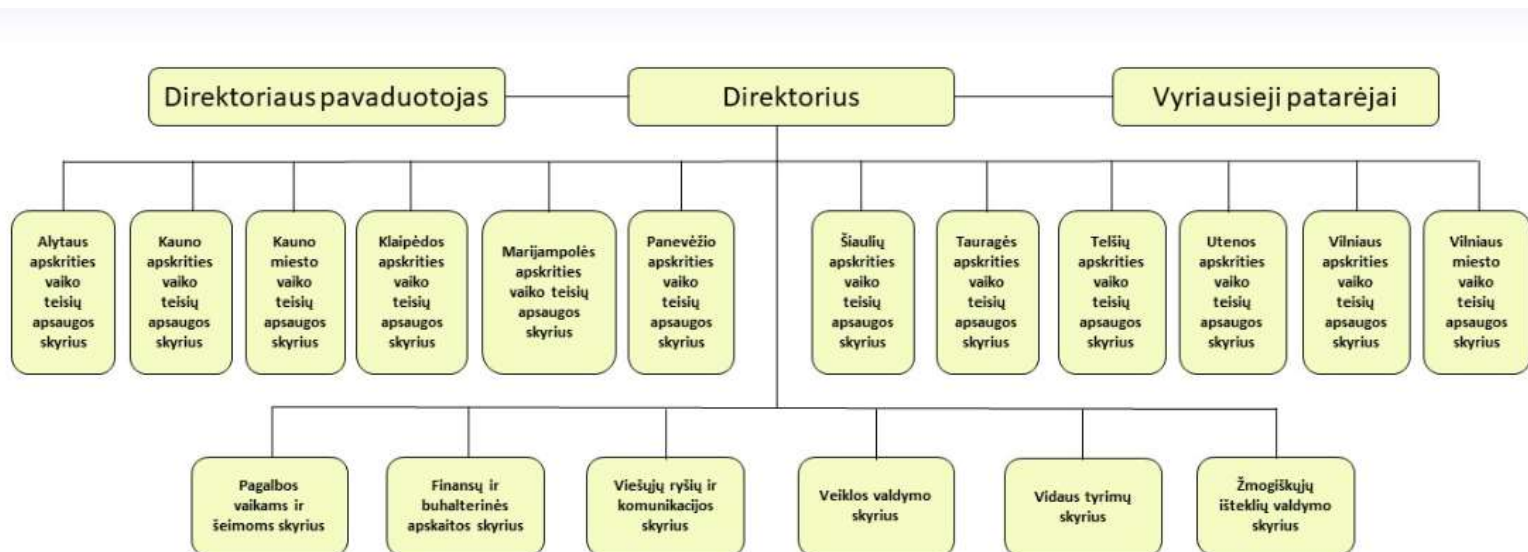
efektyvesnę pagalbą tais atvejais, kai šeimoje nustatomi galimi vaiko teisių pažeidimai. Pirmieji tokie mechanizmai – tai atvejo vadyba, kurios tikslas „<...> rasti geriausią problemos sprendimo būdą ir suteikti šeimai tokią pagalbą, kuri ne tik padėtų išspręsti vaiko ir šeimos problemas, bet ir sudarytų sąlygas šeimai pačiai siekti reikiamų pokyčių, užtikrinančių vaiko fizinį ar psichinį saugumą ir jo interesus.“ (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas). Taip pat, mobiliosios komandos, kurios pradžioje buvo sudarytos iš psichologo, socialinio darbuotojo ir specialisto, dirbančio su priklausomybėmis – šių komandų tikslas yra teikti „<...> į krizę patekusiai šeimai ir (ar) vaikui intensyvią pagalbą ir (ar) bendradarbiauti su atvejo vadybininku, nustačius vaiko apsaugos poreikį.“ (*ten pat*). Vėliau buvo nustatyta, kad mobiliąją komandą sudaro ne mažiau kaip dviejų skirtingų specialistų – psichologo ir (ar) socialinio darbuotojo, ir (ar) krizių valdymo specialisto komanda (Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. A1-334). Savivaldybėms buvo paliktos funkcijos, susijusios su paslaugų ir kitų pagalbos priemonių vaikams ir šeimoms organizavimu – atvejo vadyba buvo pavesta būtent savivaldybėms, taip pat, joms teisės aktais pavesta organizuoti, kurti ir užtikrinti visas būtinas paslaugas savo teritorijoje gyvenantiems vaikams ir šeimoms.

Kitas svarbus aspektas yra tai, kad vaiko teisių apsaugos reforma užtikrino, kad apie galimus vaiko teisių pažeidimus bet kuris visuomenės narys gali pranešti bet kurią savaitės dieną, bet kuriuo paros metu, taip pat ir švenčių ar kitomis nedarbo dienomis. Tokiu būdu buvo siekiama užtikrinti, kad apie vaikus, kuriems būtina skubi pagalba, vaiko teisių apsaugos specialistai gaus informaciją taip greitai, kaip tik įmanoma ir tokiu būdu galės skubiai užtikrinti vaikui saugią aplinką. Visas vaiko teisių apsaugos sistemos veikimas buvo išsamiai reglamentuotas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme ir poįstatyminiuose teisės aktuose, tokiuose kaip pavyzdžiui, jau minėtas „Grėsmės vaikui lygių kriterijų ir grėsmės vaikui lygio nustatymo tvarkos aprašas“, taip pat, „Atvejo vadybos tvarkos aprašas“, „Vaiko globos organizavimo nuostatai“, kt. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme aiškiai apibrėžtos ir visų kitų institucijų kompetencijos vaiko teisių apsaugos srityje – Sveikatos apsaugos ministerijos, Švietimo, mokslo ir sporto ministerijos, Vidaus reikalų ministerijos, Teisingumo ministerijos, Generalinės prokuratūros, vietos savivaldybių, nevyriausybinių organizacijų. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija liko pagrindine ministerija, kurios kompetencijai priskirtina vaiko teisių apsaugos politika. Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatyme aiškiai numatyta, kad Socialinės apsaugos ir darbo ministerija „<...>dalyvauja formuojant vaiko teisių apsaugos politiką, atsako už ją ir koordinuoja jos įgyvendinimą, formuoja šeimos politiką ir koordinuoja jos įgyvendinimą.“ (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas). Siekiant dar didesnio dėmesio vaikų teisėms, buvo nuspręsta

pertvarkyti ir Tarpžinybinę vaiko gerovės tarybą, kuri iki tol veikė prie Socialinės apsaugos ir darbo ministerijos, bet buvo perkelta prie Lietuvos Respublikos Vyriausybės, suteikiant jai daugiau reikšmės ir atsakomybių (paliekant Tarybos veiklos koordinavimą Socialinės apsaugos ir darbo ministerijai). Daugiau dėmesio pradėta skirti paslaugų prieinamumui šeimai – pavyzdžiui, visose savivaldybėse ES struktūrinių fondų pagalba užtikrintos kompleksinės paslaugos šeimoms, kurios tapo prieinamos ne tik šeimoms, patiriančioms socialinę riziką, bet ir visoms kitoms, kurios nesusiduria su didesnėmis problemomis, tačiau joms reikalingas patarimas, konsultacija, specialistų palydėjimas ar kitokia pagalba.

Pradėjus veikti naujai, centralizuotai vaiko teisių apsaugos sistemai, praktinis darbas parodė tam tikrų papildomų pokyčių poreikį. Todėl reikšmingi pakeitimai vaiko teisių apsaugos srityje buvo papildomai įgyvendinti 2020 m. Pirmiausia, buvo atsisakyta pirminio įrankio galimiems vaiko teisių pažeidimams vertinti, tai yra Grėsmės vaikui lygių kriterijų ir grėsmės vaikui lygio nustatymo aprašo. Įvertinta, kad šis įrankis yra gana ribotas ir atsižvelgia tik į rizikas šeimoje, bet nevertina nei vaiko, nei šeimos stiprybių, kurios taip pat gali būti reikšmingos pagalbos šeimai procese. Todėl buvo priimtas sprendimas keisti šį vaiko teisių apsaugos specialistų naudojamą įrankį – 2019 m. gruodžio 30 d. socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymu buvo patvirtintas naujas įrankis galimų vaiko teisių pažeidimų vertinimui, kuris įsigaliojo nuo 2020 m. sausio 1 d. – tai yra Vaiko situacijos vertinimo tvarkos aprašas. Šis įrankis į situaciją šeimoje žiūri plačiau – yra vertinamos ne tik galimos grėsmės, iššūkiai šeimoje, bet ir vaiko bei šeimos stiprybės, tai, kaip jas galima panaudoti padedant šeimai, kt. Taip pat, 2020 m. atsirado naujas mechanizmas – vaiko laikinoji priežiūra, skirta užtikrinti vaiko išlaikymą šeimoje. Vaiko laikinosios priežiūros atveju, net ir nustačius grėsmes vaikui šeimoje, jo tėvai išlaiko teises ir pareigas vaiko atžvilgiu, tačiau rūpintis vaiku ir užtikrinti jam saugią aplinką jiems padeda giminaičiai, šeimos draugai ar kiti šeimai artimi asmenys, kol su šeima dirba specialistai, su tikslu pašalinti šeimoje vaikui identifikuotas rizikas.

Šiai dienai Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos struktūra atrodo taip (žr. 1 pav.):

1 pav. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos struktūra (Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos informacija, 2023. Šaltinis: <https://vaikoteises.lrv.lt/lt/struktura-ir-kontaktine-informacija/struktura/>)

Kaip galima pastebėti, Tarnybos struktūrą sudaro centrinė Tarnyba, kuri rūpinasi metodine pagalba, tiria gyventojų skundus, vykdo šviečiamąsias veiklas, vaiko teisių apsaugos specialistų ir kitų vaiko gerovės srityje dirbančių specialistų kompetencijų stiprinimą, kt. Tiesiogines funkcijas, susijusias su vaiko teisių apsauga ir atstovavimu vaikams ir jų teisėtiems interesams, Tarnyba vykdo per savo teritorinius skyrius. Iš viso, Tarnyba turi 12 teritorinių skyrių, kurių kiekvienas turi dar savo skyrius, veikiančius kiekvienoje Lietuvos savivaldybėje.

Be anksčiau šiame skyriuje minėtų institucijų, organizacijų ir tarnybų, Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistema apima ir Lietuvos Respublikos Seimą, Lietuvos Respublikos Vyriausybę; toliau Lietuvoje veikia ir Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaiga, kurios funkcijos be vaiko teisių situacijos Lietuvoje stebėsenos, analizės ir vertinimo praplėstos ir iki individualių skundų dėl vaiko teisių nagrinėjimo. Skundus gali pateikti tiek suaugusieji, tiek patys vaikai. Lietuvos Respublikos Seimui priskirta funkcija vaiko teisių užtikrinimo kontekste – dalyvavimas „<...> formuojant vaiko teisių apsaugos politiką, [Seimas] priima vaiko teisių apsaugą reglamentuojančius įstatymus ir kitus teisės aktus, vykdo jų įgyvendinimo parlamentinę kontrolę.“ (Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas). Tuo tarpu Lietuvos Respublikos Vyriausybė „<...> užtikrina vaiko teisių

apsaugos politikos įgyvendinimą, koordinuoja ministerijų ir Vyriausybės įstaigų veiklą įgyvendinant vaiko teisių apsaugą reglamentuojančius įstatymus ir kitus teisės aktus.“ (*ten pat*). Kaip galima pastebėti iš institucijų sąrangos, vaiko teisių apsaugos sistemos reforma leido nustatyti konkrečias atskirų institucijų, organizacijų ir tarnybų funkcijas ir atsakomybes, numatyti, kaip jos visos veikia vieningoje sistemoje. Vaiko teisių apsauga tapo labiau reglamentuota ir aiški, nes buvo pradėti taikyti vieningi įrankiai galimiems vaiko teisių pažeidimams vertinti ir susijusiems sprendimams priimti, daugiau dėmesio skirta vaiko nuomonės išklausymui, kas tapo privaloma pavyzdžiui, vertinant vaiko situaciją galimų vaiko teisių pažeidimų atvejais, sprendžiant vaiko globos (rūpybos), įvaikinimo, kitus klausimus. Svarbu ir tai, kad visuomenė įpareigota pranešti apie bet kokią smurtą prieš vaiką, o turint tokią informaciją ir nepranešus – gresia teisės aktais numatyta atsakomybė. Vaiko teisių apsaugą sustiprino ir tai, kad į galimus vaiko teisių pažeidimus vaiko teisių apsaugos specialistai reaguoja bet kuriuo paros metu, bet kurią savaitės dieną, be jokių išimčių.

Vertinant dabartinę vaiko teisių apsaugos sistemą galima pastebėti, kad daug dėmesio skiriama pagalbos vaikui ir šeimai stiprinimui, nes vaiko teisių užtikrinimas pirmiausia įmanomas būtent suteikiant paslaugas, paramą ir pagalbą, kuri yra individualizuota, kuri mažina vaikų socialinę atskirtį, padeda atsistatyti po patirtos skriaudos, kt. Todėl Lietuvoje nuo vaiko teisių apsaugos sistemos reformos atsirado ir tokios naujos paslaugos, kaip pavyzdžiui, Šeimos konferencija, multidimensinė šeimos terapijos programa, jaunuolių, buvusių globoje (rūpyboje) palydėjimo paslauga, kt. Pastebėtina, kad reformos pabaiga nereiškia, kad valstybė nesusiduria su iššūkiais vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos srityje. Nors pati reforma laikoma įgyvendinta, tačiau vaiko teisių užtikrinimas ir apsauga lieka aukštai politinėje darbotvarkėje, nes situacija rodo, kad darbas šioje srityje turi būti nuolatinis ir nuoseklus, reaguojant į šiuolaikinės visuomenės ir joje vykstančių įvykių keliamus vis naujus reikalavimus. Analizuojant žiniasklaidoje pasirodančius pranešimus, galima pastebėti, kad vaikų apsauga nuo smurto Lietuvoje lieka aktuali problema, nes net ir reformavus vaiko teisių apsaugos sistemą, nepavyksta apsaugoti vaikus nuo smurtinių mirčių, auga ir seksualinio smurto prieš vaikus atvejų skaičius. Kai kurios vaikų grupės Lietuvoje turi labiau ribotą prieigą prie jiems būtinų paslaugų, pavyzdžiui, vaikai, turintys negalią, vaikai, kuriems būdingos kompleksinės elgesio problemos, vaikai, turintys mokymosi sunkumų ar specialiųjų ugdymosi poreikių, kt. Aktualus poreikis ir toliau stiprinti vaiko teisių apsaugos specialistų kompetencijas. Todėl apibendrinant, galima teigti, kad ir toliau bus galima stebėti vaiko teisių apsaugos sistemos Lietuvoje raidą ir pokyčius, sąlygotus poreikio atitikti vaikų poreikius šiuolaikiniame pasaulyje.

3. TYRIMŲ RAIDA VAIKO TEISIŲ APSAUGOS TEMATIKOJE: MAGISTRO DARBŲ METAANALIZĖ

3.1. Tyrimo metodologija

Tyrimo metodas. Pasirinktas tyrimo metodas – metaanalizė. Nors metaanalizės terminą pirmą kartą pavartojo Gene Glass 1976 metais, šio metodo ištakų galima rasti dar anksčiau. Pavyzdžiui, Pearsonas 1904 metais nustatė iš penkių atskirų imčių gautą koreliaciją tarp skiepavimo nuo žarnyno maro ir mirtingumo įverčių vidurkį. Ankstyvieji darbai, susiję su įvairių tyrimų įverčių derinimo metodika apima Raymond Birge darbus fizinių mokslų srityje (1932 m.) ir William G. Cochran (1937 m.) statistikos srityje, taip pat šioje srityje svarbūs ir Frank Yates ir Cochran (1938, 1954) darbai. Šis metodas pirmą kartą pavartojamas *socialinės psichologijos* vadovėlyje 1954 metais, visgi kiekybinių sintezės metodų naudojimas socialiniuose moksluose iki XX a. septintojo dešimtmečio buvo retas reiškinys. Vėliau aštuntajame dešimtmetyje elgesio mokslininkų vaizduotę patraukė keli metaanalizės metodų taikymo atvejai: klinikinės psichologijos srityje - Mary Smith ir Gene Glass psichoterapijos tyrimų metaanalizė (1977 m.); pramoninėje ir organizacinėje psichologijoje Frank Schmidt ir John Hunter atliko įdarbinimo pagrįstumo apibendrinimą; socialinėje psichologijoje Robert Rosenthal ir Donald Rubin aprašė tarpasmeninių lūkesčių efekto tyrimų integravimą (1977 m.); o švietimo srityje – Glass ir Smith atliko literatūros apie klasės dydį ir pasiekimus sintezę (1977 m.). (Cooper, Hedges, & Valentine, 2019, p. 7). Lietuvoje metaanalizės metodas plačiai naudojamas sveikatos mokslų magistro darbuose, socialinio darbo magistro darbuose šis metodas nebuvo naudotas.

Metaanalizė – tai metodų rinkinys, leidžiantis apibendrinti daugelio rūšių tyrimų rezultatus, įskaitant nuomonių apklausas, koreliacinius tyrimus, eksperimentinius ir kvaziekperimentinius tyrimus bei regresinę analizę, kuria tiriami priežastiniai modeliai. Atlikdamas metaanalizę tyrėjas surenka visus su tam tikru klausimu susijusius tyrimus ir iš kiekvieno tyrimo apskaičiuoja bent vieną tiriamo ryšio rodiklį. Šie tyrimų lygmens rodikliai vėliau naudojami (panašiai kaip atskirų respondentų stebėjimai individualiose apklausose, koreliaciniuose tyrimuose ar eksperimentuose) vidurkiams, standartiniams nuokrypiams ir sudėtingesniems statistiniams duomenims apskaičiuoti. Daugeliu atvejų tyrimo lygmens duomenys gali būti analizuojami kaip ir bet kurie kiti duomenys, todėl galima taikyti įvairius, dažniausiai kiekybinius, metodus, kuriais galima atsakyti į įvairius klausimus (Cook, Cooper & others, 1994, p. 5).

Tyrimo imtis. Į tyrimą atrankos būdu buvo įtraukti 100 pirmųjų magistro darbų (nuo 2006 iki 2023 metų) iš ELABOS duomenų bazės įvedant raktažodžius „vaiko teisės“, kurie atitiko šiuos atrankos kriterijus:

- a) magistro darbo turinys apima vaiko teisių apsaugos tematiką;
- b) darbas parašytas lietuvių kalba;
- c) darbas laisvai prieinamas internete;
- c) darbe pateikta pakankamai duomenų apie darbe naudotus metodus ir tiriamųjų grupes.

Tyrimo duomenų rinkimo instrumentas. Pasitelkiant metodologinę analizę atrinktiems magistro darbams sukurti kriterijai tolimesnei analizei: magistro darbo pavadinimas (su nuoroda į šaltinį), metai, universitetas, tema, 1 potėmė, 2 potėmė, metodologija, metodai, imties dydis, duomenų rinkimo instrumentai, pagrindinės išvados (žr. 2 pav.).

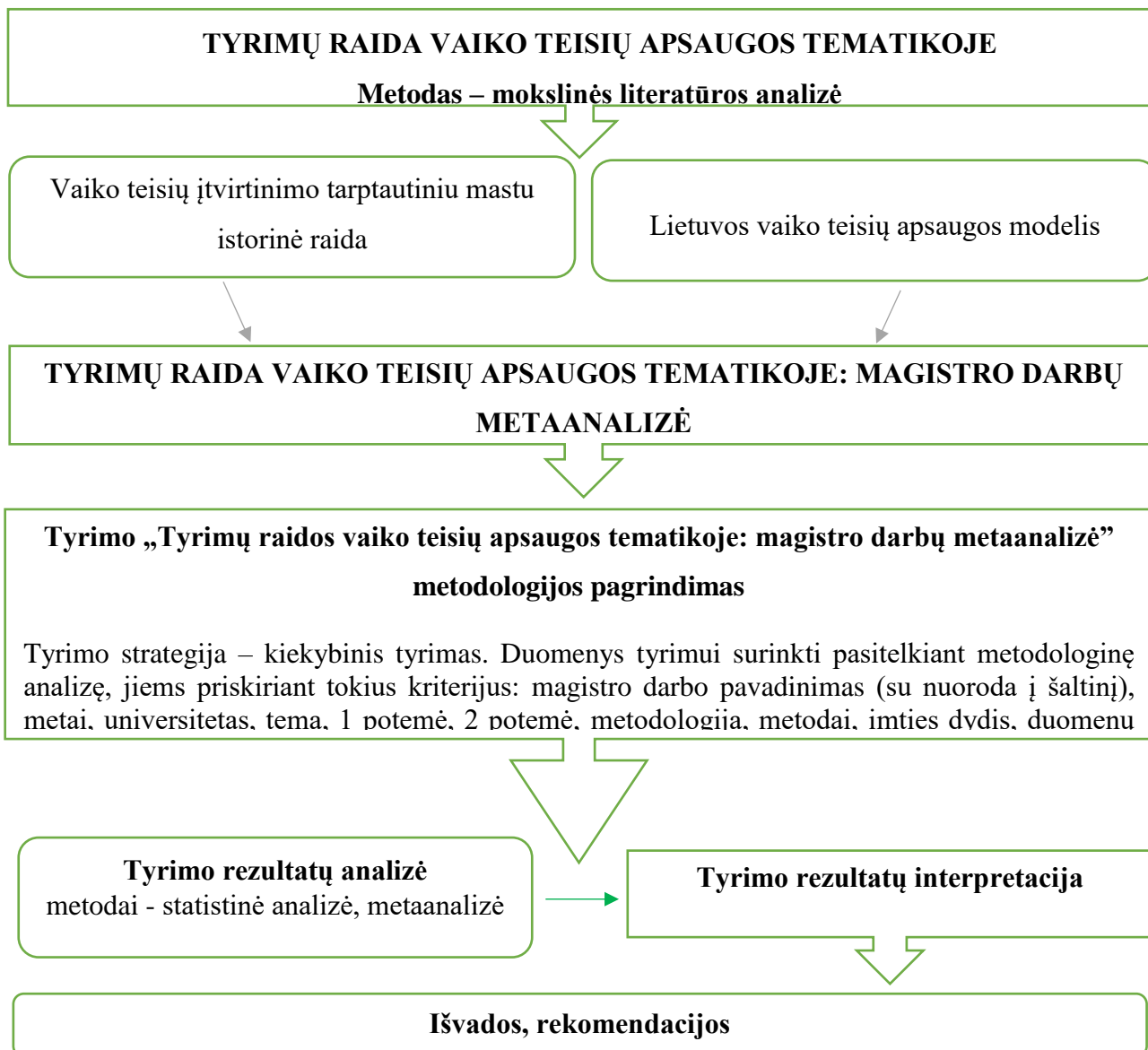
Eilės Nr.	Pateškos svetainė	Pateškos raktiniai žodžiai	Magistro darbo pavadinimas	Metai	Universitetas	1 potėmė	2 potėmė	Metodai	Tyrimo tipas	Aplaukštųjų charakteristika	Imties dydis	Duomenų rinkimo instrumentai	Pagrindinės išvados	Mokslų kryptis	Nuoroda
1	elaba	Vaiko teisės	Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija (vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos tyrimo pagrindu)	2017	Mykolo Romerio universitetas	Nepilnamečių nusikalstamumas	Ankstyvoji prevencija	mokslinės literatūros analizė; teisės aktų analizė; statistinė analizė	Kokybinis	VTAS ekspertai	19	Ekspertų anketavimas; pusiau standartizuotas ekspertų interviu	Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija Lietuvoje	Teisė	https://www.lvb.lt/permalink/f/80g6ah/ELAB/AET/D25201482
2	elaba	Vaiko teisės	Ar "Gyvybės langelių" uždraudimas pažeistų vaiko teisę gyventi (JT vaiko teisių konvencijos 6 str.)?	2015	Vytauto Didžiojo universitetas	Gyvybės langeliai	Vaiko teisė gyventi	Mokslinės literatūros analizė, lyginamasis metodas, istorinis metodas, apibendrinimo metodas	mišrus	0	22	Turinio (content) analizė	Gyvybės langelio uždraudimas pažeistų vaiko teisę į gyvybę. Vaikas pats negali pasinaudoti ar apginti savo teisių. Vaiko svarbesnis interesas yra gyventi	Teisė	https://www.lvb.lt/permalink/f/80g6ah/ELAB/AET/D11590476
3	elaba	Vaiko teisės	Ar būtina vaiko valia ir sutikimas įgyvendinant tėvų valdžių ir auklėjimo pareigą?	2016	Vytauto Didžiojo universitetas	Tėvų valdžia	Vaiko interesai	teisinių dokumentų analizė, teismų praktikos analizė, lyginamasis metodas	Mišrus	0	17	Turinio (content) analizė	Vaiko nuomonė turi būti įtvirtinta ne tik teisiniame lygmenyje, bet ir tėvų suvokime	Teisė	https://www.lvb.lt/permalink/f/80g6ah/ELAB/AET/D15971701

2 pav. Tyrimo instrumentas (sudaryta darbo autorės)

Tyrimo organizavimas.

Tyrimas pradėtas atlikti 2023 gegužės mėnesį. Tyrimas apėmė šiuos etapus:

1. Analizuojant mokslinę literatūrą buvo apžvelgta vaiko teisių įtvirtinimo tarptautiniu mastu istorinė raida;
2. Pasitelkus mokslinės literatūros analizę buvo aprašytas Lietuvos vaiko teisių apsaugos modelis;
3. Pasitelkus teminę ir metodologinę analizę buvo atrinkti tinkami magistro darbai tolimesnei analizei;
4. Metaanalizės būdu atrinkti darbai susisteminti, aprašyta, kokios vaiko teisių apsaugos temos, metodai ir tiriamųjų grupės buvo tirtos magistro darbuose, taip pat, kokios temos yra nepaliestos magistro darbuose vaiko teisių apsaugos tematika;
5. Parengtos tyrimo išvados, rekomendacijos.

Tyrimo duomenų analizės metodai.

Surinkus tyrimo duomenis, jie analizuojami pasitelkus metaanalizės metodą. Pasak Bitino (2013) „metaanalizės objektui atstovaujantis vienetas yra empirinis tyrimas. Tokių tyrimų generalinę aibę sudaro to paties objekto ar problemos empiriniai tyrimai; šiuos tyrimus mokslininkas lygina ir apibendrina <...> kaip kokybinę informaciją“. Šiame tyrime generalinę aibę apima magistro darbai vaiko teisių tematikoje. Visgi, minėtas autorius atskleidžia, jog *kokybinio tipo metaanalizei* tyrimų aibė ne tiek svarbi, kiek statistinis apibendrinimas. Čia svarbiau, jog „kiekvienas tyrimas prilyginamas įvykiui, tyrėjo išvados lyginamos su jas grindžiančiais empiriniais duomenimis, su kitomis tos pačios problemos tyrimų išvadomis ir formuluojami apibendrinantys, šiomis išvadomis paremti teiginiai“. (*ten pat*). Didžioji dalis metaanalize paremtų darbų socialiniuose moksluose taiko variantą, kai tyrimo objekto sisteminio struktūrinio modelio tikrinimui pasitelkiami papildomi įvairių mokslinių tyrimų duomenys, kuriuos patvirtina tyrimų kokybinės išvados. (*ten pat*). Taigi, tyrimo duomenų analizei pasirinkta metaanalizė – mišrus metodas, turintis tiek kiekybinio, tiek kokybinio metodų elementų.

Tyrimo etikos principai.

1. Atliekant tyrimą buvo laikytasi *geranoriškumo ir nusiteikimo nekenkti tiriamam asmeniui principo*. Svarbu pabrėžti, jog atliekant tyrimą, jis turi įtakos ne tik individualiai tyrimuose dalyvavusius subjektus, bet ir jų atstovaujamas populiacijas, šiame tyrime atitinkamai ne tik magistro darbų autorius, bet ir jų tyrimuose dalyvavusias imtis. Remianatis šiuo principu, šis tyrimas siekia „didinti mokslinio tyrimo vertę visuomenei“. Taip pat, analizuojant tyrimo duomenis, mintyje turima ne tik magistro darbų autoriai, bet ir „bendruomenių, kurioms tie rezultatai gali kelti pavojų arba suteikti naudos, perspektyvos“. (Žydžiūnaitė, Sabaliauskas, 2017).

2. Tyrimo metu laikytasi *akademinio sąžiningumo principo*. Šis tyrimas atliktas gerbiant mokslo visuomenę ir laikantis akademinio sąžiningumo, kuris reiškiasi šiais požymiais „minčių ir veiksmų darna; nuoseklumu, laikantis susitarimų bei pažadų, atidžia ir kritiška savo bei kolegų veiklos analize, atvirumu, dalijantis turimais ištekliais, idėjomis, tyrimo duomenimis bei rezultatais, atvirumu kritikai, socialine atsakomybe, skatinant socialinę gerovę ir vengiant žalos, atliekant mokslinius tyrimus, šviečiant visuomenę“. (*ten pat*). Šio tyrimo duomenys nėra išgalvoti, klastoti ar iškreipti duomenys.

Tyrimo ribotumai.

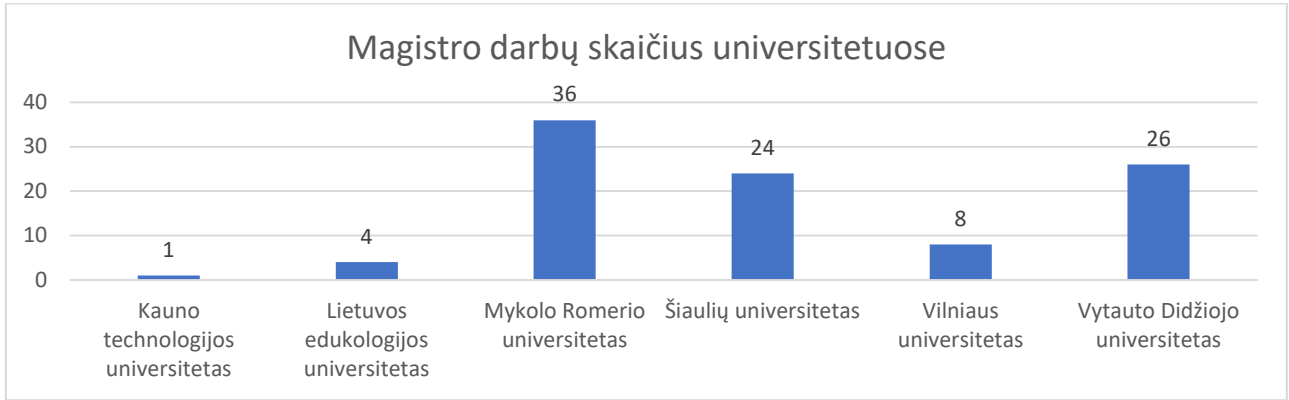
Nors metaanalizė kaip socialinių objektų teorinio pažinimo būdas yra efektyvus, dėl jo kyla keletas abejonių. Mokslininkas Bitinas (2013) teigia, jog: „metaanalizė neretai siejami tarpusavyje nepalyginamų tyrimų rezultatai, *kyla nepagrįstų apibendrinimų pavojus*. Į tai atsižvelgiant, metaanalizės procese nagrinėjamus tyrimo duomenis ir išvadas siūloma interpretuoti ir laikyti hipotetiniais, tik įvairiomis sąlygomis pasikartojančiais“. Taigi, tyrimo ribotumai šie:

1. Tyrimo išvados – hipotetinio pobūdžio;
2. Ne visi magistro darbai vaiko teisių tematika pateko į generalinę aibę dėl jų kiekio gausos bei dėl to, jog neturėjo laisvos prieigos internete;
3. Dažniausiai metaanalizė laikoma kiekybiniu metodu, šiame darbe metaanalizė taikoma kaip mišrus metodas, turintis tiek kiekybinio, tiek kokybinio metodų elementų. Tokių darbų pavyzdžių nėra, todėl kokybinę prieigą reikėjo sukurti.

3.2. Metodai, naudoti magistro darbų tyrimuose Lietuvoje, laikotarpiu nuo 2006 iki 2023 metų

3.2.1. Tyrimų tipas, duomenų rinkimo instrumentas, taikyti metodai

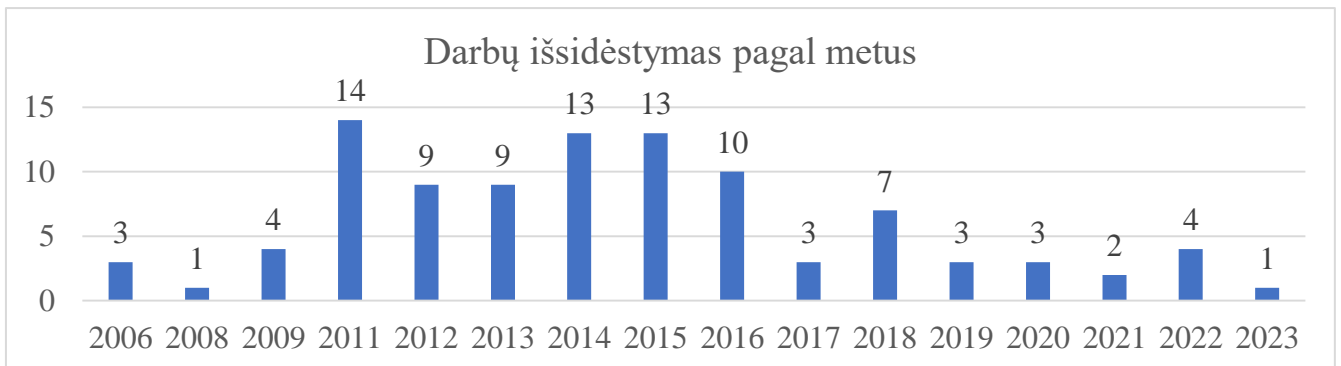
Į imtį pateko Kauno, Lietuvos edukologijos, Mykolo Romerio Šiaulių, Vilniaus ir Vytauto Didžiojo universitetų magistro darbai (žr. 4 pav.):

4 pav. Magistro darbų skaičius universitetuose (sudaryta darbo autorės)

Daugiausia darbų pateko iš Mykolo Romerio (36), Šiaulių (24) ir Vytauto Didžiojo (26) universitetų. Mažiausiai iš Kauno technologijos universiteto (1) ir Lietuvos edukologijos universiteto (4).

Į imtį pateko darbai nuo 2006 iki 2023 metų (žr. 5 pav.):

5 pav. Darbų išsidėstymas pagal metus (sudaryta darbo autorės)

Daugiausia darbų parašyta 2011 (14), 2014 (13), 2015 (13) ir 2016 (10) metais. Mažiausiai – 2008 (1), 2023 (1) ir 2021 (2).

Magistro darbuose aptikta 351 metodas, iš kurių 37 skirtingi. (3 priedas). Plačiausiai naudoti metodai magistro darbuose buvo šie: Mokslinės literatūros analizė (70), teisinės literatūros analizė (56), lyginamasis metodas (42), sisteminė analizė (26) ir turinio (content) analizė (26).

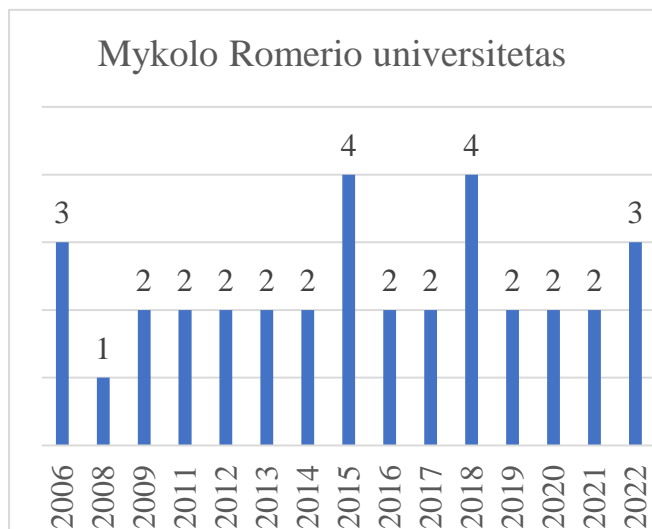
Kauno technologijos universitetas

Į imtį pateko 1 kokybinis Kauno technologijos universiteto sociologijos mokslo krypties magistro darbas. Duomenų rinkimo instrumentui pasirinktas iš dalies struktūruotas interviu, kurio imtis – 11. Taikyti šie metodai: turinio (content) analizė, dokumentų analizė, mokslinės literatūros analizė. Darbas parašytas 2022 metais.

Lietuvos edukologijos universitetas

Į imtį pateko 1 mišrus sociologijos mokslo krypties darbas ir 3 kokybiniai Lietuvos edukologijos universiteto darbai iš edukologijos (2), komunikacijos (1) ir informacijos mokslo sričių (1) darbai. Tyrimai atlikti 2011, 2014, 2015, 2018 metais. Duomenų instrumentui pasirinkti iš dalies struktūruotas interviu 3, apklausa (3), stebėjimas (1) ir giluminis interviu (1). 2 kokybiniuose tyrimuose taikyta po 2 duomenų rinkimo instrumentus: apklausa raštu ir giluminis interviu, taip pat iš dalies struktūruotas interviu ir apklausa. Vidutinis interviu dalyvių skaičius – 7 ir vidutinis apklausos dalyvių skaičius – 20. Mišriame tyrime apklausta 30 dalyvių. Darbuose naudoti šie tyrimo metodai: aprašomasis tyrimas (1), dokumentų analizė (2), lyginamoji analizė (1), mokslinė literatūros analizė (3), pedagoginė literatūros analizė (1), psichologinė literatūros analizė (1), statistinių duomenų analizė (1), stebėjimas (1), teisinių dokumentų analizė (1), turinio (content) analizė (3), žvalgomasis tyrimas (1).

Mykolo Romerio universitetas

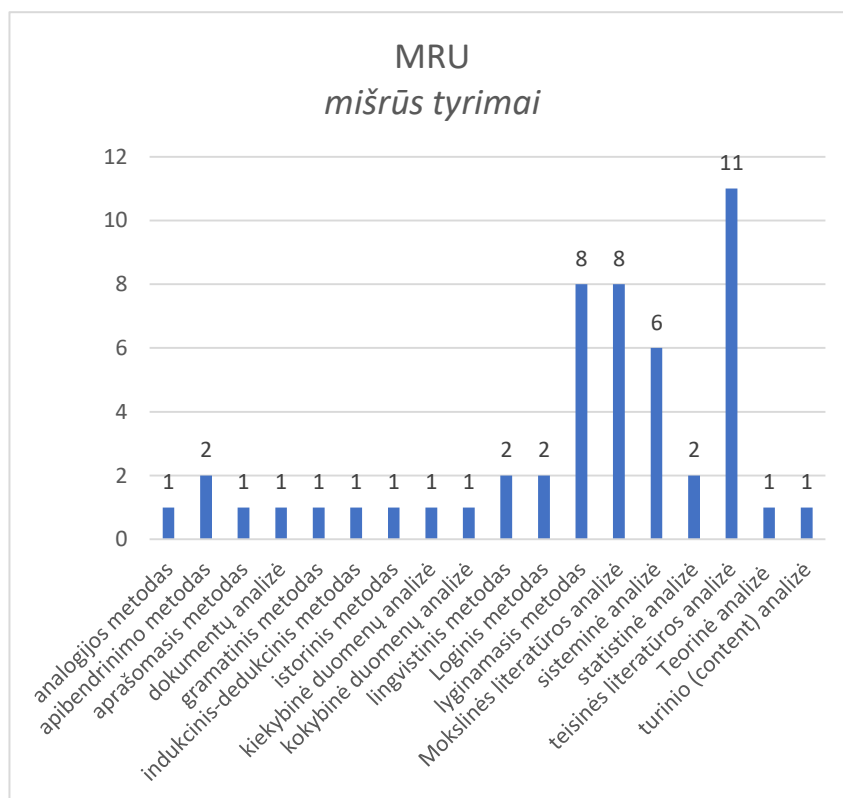

Į imtį pateko 36 Mykolo Romerio universiteto darbai. 4 edukologijos, 15 sociologijos, 17 teisės mokslo sričių darbai. Daugiausia tyrimų atlikta (žr. 6 pav.): 2006 (3), 2015 (4), 2018 (4), 2022 (3) metais. Atlikti 7 kiekybiniai, 17 kokybinių ir 12 mišrių tyrimų. Tyrimo instrumentui kiekybiniuose tyrimuose pasirinkta apklausa (7). Kokybiniuose pasirinkti: laisvasis interviu (1), iš dalies struktūruotas interviu (11), struktūruotas interviu (2),

6 pav. Mykolo Romerio universiteto magistro darbų statistika (sudaryta darbo autorės)

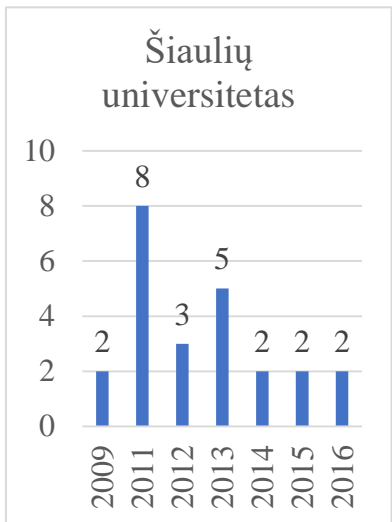
pusiau standartizuotas ekspertų interviu (1), ekspertų apklausa (2), ekspertų interviu, apklausa. Mišriuose tyrimuose pasirinkti instrumentai: 2 darbuose taikyta po du vienodus instrumentus – iš dalies struktūruotas interviu ir anketinė apklausa, likusiuose 10 tyrimų taikyta turinio (content) analizė. Kiekybinių tyrimų anketose vidutinis dalyvių skaičius – 136. 2 kokybiniuose tyrimuose taikyta po du instrumentus: ekspertų anketavimas ir pusiau standartizuotas ekspertų interviu ir iš dalies struktūruotas interviu ir anketinė apklausa. Apklausoje vidutinis dalyvių skaičius – 12, interviu – 9. Mišriuose tyrimuose (2) interviu sudalyvavo 6 ir 4 dalyviai, apklausta atitinkamai 153 ir 160. Likusiuose mišriuosiuose tyrimuose nagrinėta teisinė literatūra, išnagrinėta po vidutiniškai 54 teisinės literatūros šaltinius. Edukologijoje daugiausia kokybinių tyrimų (2), mažiausiai mišrių (1) ir kiekybinių (1), sociologijoje daugiausia kokybinių tyrimų (12), mažiausiai kiekybinių (2) ir mišrių (2). Teisės mokslo srityje daugiausia mišrių tyrimų (9), mažiau kokybinių (5) ir mažiausiai kiekybinių (4).

Kiekybiniuose tyrimuose populiariausi (1 priedas): metodinės ir teisinės literatūros analizės, bei lyginamasis metodas. Kokybiniuose tyrimuose populiariausi (1 priedas): mokslinės literatūros ir teisinės literatūros analizės, turinio analizė ir lyginamasis metodas. Mišriuose tyrimuose (žr. 7 pav.): mokslinės literatūros ir teisinės literatūros analizės, lyginamasis metodas ir sisteminė analizė.

7 pav. Mykolo Romerio universiteto mišrūs tyrimai (sudaryta darbo autorės)

Pastabos. Metodologijoje kaip tyrimo metodus įvardinti empirinis ir kokybinis tyrimai. Tai metodologiškai netikslinga, nes tai tyrimo tipas, o ne metodas. Taip pat, metodologijoje rašoma, jog taikomas metaanaalizės metodas, nors darbe jis netaikomas. Daroma išvada, jog kai kurių darbų metodologijoje yra netikslumų.

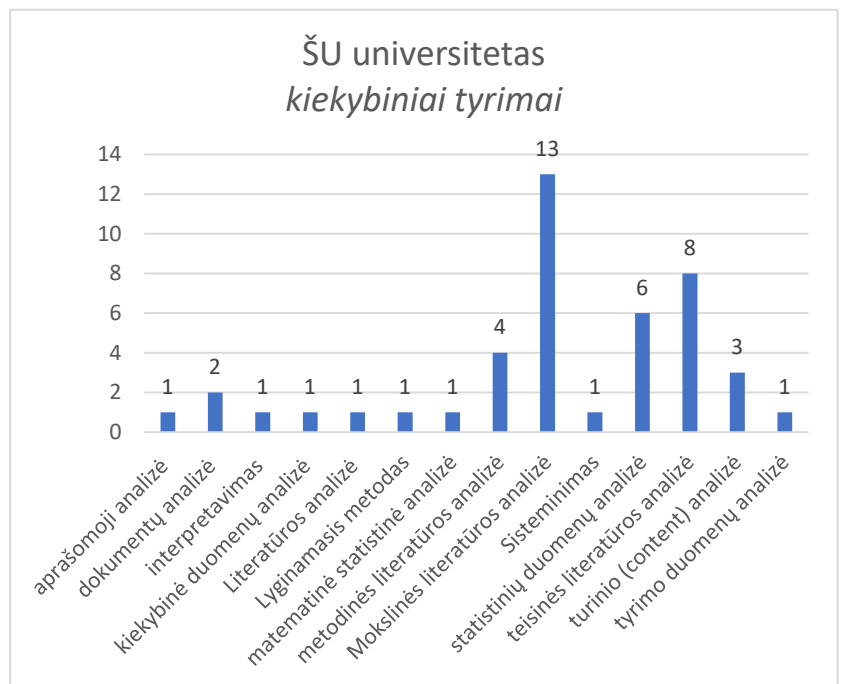

8 pav. Šiaulių universiteto statistika (sudaryta autorės)

Į imtį pateko 24 Šiaulių universiteto darbai. Daugiausia tyrimų atlikta (žr. 8 pav.): 2011 (8) ir 2013 (5) metais. 21 edukologijos, 1 teisės ir 2 vadybos mokslo sričių darbai. 7 kokybiniai, 3 mišrūs ir 14 kiekybinių tyrimų. Kiekybiniuose tyrimuose duomenų instrumentui pasirinkta apklausa, vidutiniškai apklausta 192 dalyvių. Kokybinuose rinkta 1) turinio content analizę (2), analizuota 3 ir 14 šaltinių, 2) iš dalies struktūruotą interviu (4), vidutiniškai apklausta 12 dalyvių, 3) struktūruotą interviu (1), apklausta 10 dalyvių. Mišriuose 2 darbuose taikyti po 2 vienodus tyrimo instrumentus: iš dalies struktūruotas

interview ir apklausa, viename interviu apklausta 10, kitame 9, anketose atitinkamai 47 ir 154. Viename mišriame tyrime taikyti tyrimų trianguliacija, panaudoti iš dalies struktūruotas interviu, struktūruotas interviu ir biografinis aprašomasis metodas. Iš dalies struktūruotame interviu apklausta 11 dalyvių, struktūruotame – 9. Edukologijos mokslo srityje daugiausia kiekybinių (14), mažiausia kokybinių (4) ir mišrių (3) tyrimų. Teisės (1) ir vadybos (2) mokslo srityse atlikti kokybiniai tyrimai.

Kiekybiniuose tyrimuose populiariausi (2 priedas): mokslinės ir teisinės literatūros analizės bei statistinių duomenų analizė. Kokybinuose tyrimuose (žr. 9 pav.): mokslinės ir teisinės literatūros analizės ir turinio (content) analizė. Mišriuose tyrimuose (2 priedas): mokslinės literatūros analizė ir turinio (content) analizė.

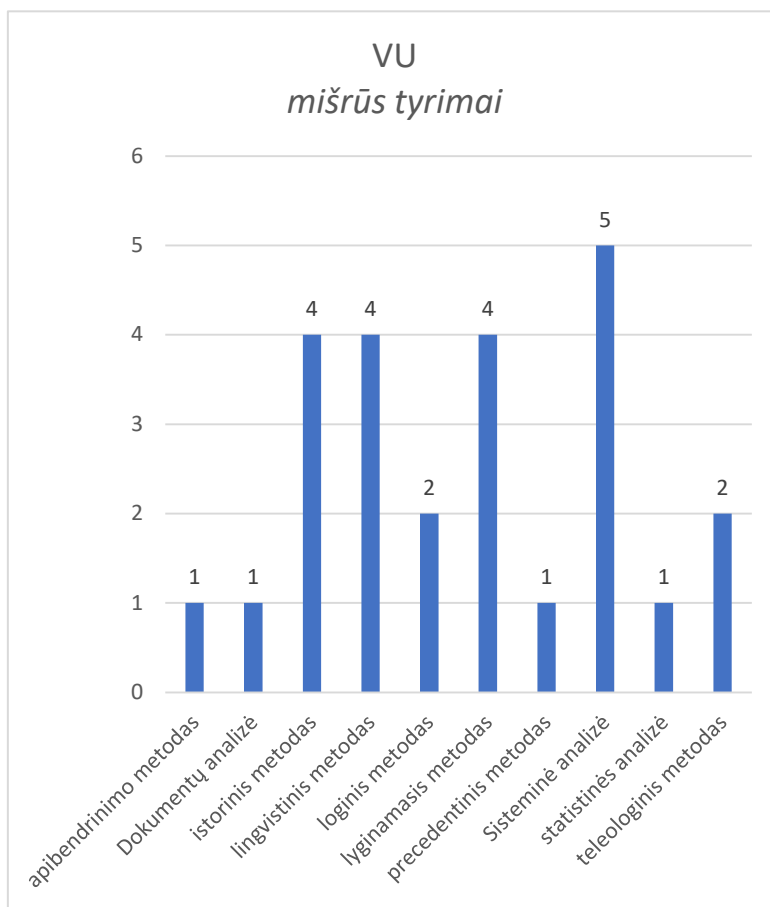
9 pav. Šiaulių universiteto kiekybiniai tyrimai (sudaryta darbo autorės)

Pastabos. Metodologijoje kaip tyrimo metodas įvardinta tyrimo duomenų analizė. Tai ne tyrimo metodas, o tyrimo etapas. Taip pat, įvardijami „kiekybinis tyrimas“ ir „kokybinis tyrimas“. Tai tyrimo tipai, ne metodai. Daroma išvada, jog kai kurių darbų metodologijoje yra netikslumų.

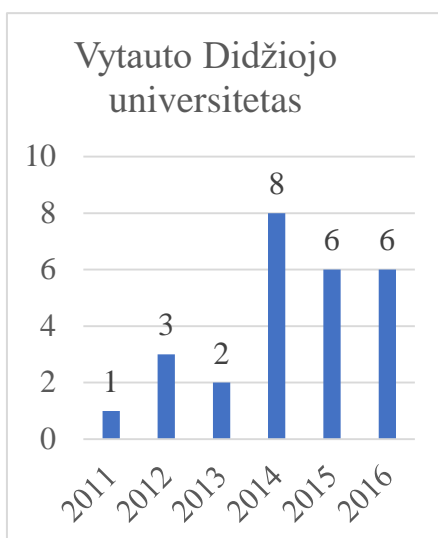
Vilniaus universitetas

Į imtį pateko 8 Vilniaus universiteto darbai. Tyrimai atlikti šiais metais: 2011 (2), 2017 (1), 2018 (2), 2019 (1), 2020 (1), 2023 (1). 1 edukologijos, 1 politikos mokslo ir 6 teisės mokslų sričių darbai. 2 kokybiniai ir 6 mišrūs tyrimai. Edukologijos ir politikos mokslų darbams pasirinkti kokybiniai tyrimai, teisės mokslų sritis rinkosi mišrius tyrimus. Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo instrumentui rinktasi giluminis interviu (1) ir iš dalies struktūruotas interviu (1), mišriems tyrimams pasirinkta turinio (content) analizė (6). Giluminiame interviu apklausta 6, o iš dalies struktūruotame interviu – 24 dalyviai. Turinio (content) analizėje vidutiniškai analizuota po 39 šaltinius.

Kokybiniuose tyrimuose panaudoti empirinių duomenų analizė(1), mokslinės literatūros analizė (1), teorinė analizė (1), turinio (content) analizė (1). Mišriuose tyrimuose populiariausi (žr. 10 pav.): sisteminė analizė, instorinis, lingvistinis, lyginamasis metodai.

10 pav. Vilniaus universiteto mišrūs tyrimai (sudaryta darbo autorės)

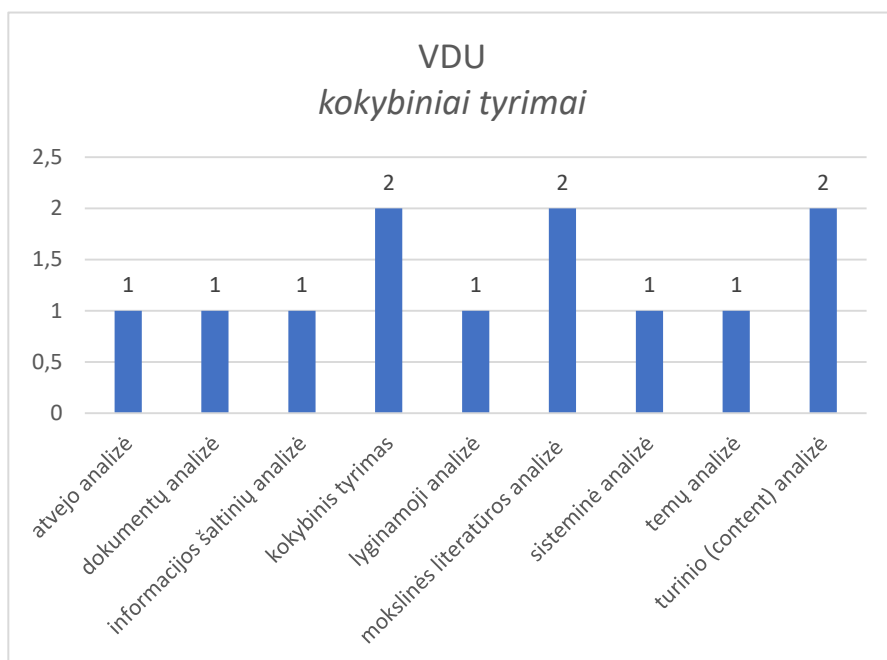

11 pav. Vytauto Didžiojo universiteto statistika (sudaryta darbo autorės)

Į imtį pateko 26 Vytauto Didžiojo universiteto darbai. Daugiausia darbų parašyta (žr. 11 pav.) šiais metais: 2014 (8), 2015 (6), 2016 (6). 1 komunikacijos ir informacijos, 2 politikos mokslų, 2 sociologijos, 21 teisės mokslo sričių darbai. 5 kokybiniai ir 21 mišraus tyrimo tipo darbai. Kokybinių tyrimų duomenų rinkimo instrumentui rinktasi iš dalies struktūruotas interviu (3), struktūruotas interviu (1) ir pozityvi diskurso analizė (1). Pozityvioje diskurso analizėje nagrinėtos 4 laidos, struktūruotame interviu apklausta 10 dalyvių, iš dalies struktūruotas interviu vidutiniškai – 8. Mišriuose tyrimuose duomenų rinkimo instrumentui pasirinkta turinio (content) analizė (21), vidutiniškai nagrinėta po 21 šaltinį. Komunikacijos ir informacijos mokslo srityje rinktasi kokybinį tyrimą (1), politikos moksluose pasirinkti kokybinis (1) ir mišrus (1) tyrimai, sociologijos – kokybiniai tyrimai, teisės mokslo sričių darbams pasirinkti mišrūs (20) ir

kokybinis (1) tyrimai.

Kokybiniuose tyrimuose (žr. 12 pav.) populiariausi metodai – mokslinės literatūros analizė ir turinio (content) analizė. Mišriuose populiariausi apibendrinimo ir lyginamasis metodai, mokslinės ir teisinės literatūros, statistinių duomenų analizės.

12 pav. Vytauto Didžiojo universiteto kokybiniai tyrimai (sudaryta darbo autorės)

Pastabos. Metodologijoje įvardijama „kokybinis tyrimas“. Tai tyrimo tipas, ne metodas. Taip pat, netiksliai įvardintas tyrimo metodas „informacijos šaltinių analizė“, neaišku, kokie šaltiniai tirti. Daroma išvada, jog kai kurių darbų metodologijoje yra netikslumų.

Taigi, apibendrinus visų tyrimų duomenis, galima teigti, jog daugiausia į tyrimo imtį pateko darbų iš Mykolo Romerio, Šiaulių ir Vytauto Didžiojo universitetų. Didžiausias skaičius darbų pateko iš 2011, 2014, 2015 ir 2016 metų. Mažiausiai pateko iš – 2008, 2023 ir 2021 metų. Magistro darbuose aptikta 351 metodas, iš kurių 37 skirtingi. Plačiausiai naudoti metodai magistro darbuose buvo šie: Mokslinės literatūros analizė, teisinės literatūros analizė, lyginamasis metodas, sisteminė analizė ir turinio (content) analizė.

Mykolo Romerio universitete populiariausi kokybiniai tyrimai ir šie tyrimo metodai: metodinės, teisinės, mokslinės literatūros analizės, turinio analizė, lyginamasis metodas ir sisteminė analizė. Kai kurių darbų metodologijose rasta netikslumų.

Šiaulių universitete populiariausi kiekybiniai tyrimai ir šie tyrimo metodai: mokslinės ir teisinės literatūros analizės, statistinių duomenų analizė ir turinio (content) analizė. Šiaulių universitete, vieninteliame magistro darbe iš visos imties buvo taikyta tyrimų trianguliacija. Kai kurių darbų metodologijoje yra netikslumų.

Vilniaus universitete populiariausi mišrūs tyrimai ir šie tyrimo metodai: sisteminė analizė, istorinis, lingvistinis ir lyginamasis metodai.

Vytauto Didžiojo universitete populiariausi mišraus tipo tyrimai ir šie tyrimo metodai: mokslinės ir teisinės literatūros analizės, turinio (content) analizė, apibendrinimo ir lyginamasis metodai bei statistinių duomenų analizė. Kai kurių darbų metodologijoje yra netikslumų.

3.2.2. Tiriamųjų imtys

15 tyrimų dalyvavo tiriamieji iš 12 miestų: Druskininkai (1), Marijampolė (1), Šakių raj. (1), Alytus (2), Kelmė (1), Šiauliai (3), Kuršėnai (1), Kelmė (1), Vilnius (1), Kaunas (1), Klaipėda (1), Panevėžys (1). Taip pat, 4 tyrimuose apklausti 3 šalių emigrantai iš Anglijos (1), Vokietijos (1) ir Airijos. Viename tyrime apklausti Norvegijos specialistai dirbantys vaiko teisių apsaugos srityje ir viename tyrime Ukrainos karo pabėgėlių mokyklinio amžiaus vaikai.

9 tyrimuose apklausti vaikai, kurių amžius nurodytas taip:

Vaikai: vaikai (1), 4-6 m. vaikai, 7-11 m. vaikai, moksleiviai (2).

Paaugliai: 15 – 17 metų (1), 11-16 metų (1), 12 iki 18 metų (1), 15 - 18 metų (1).

Charakterizuojant vaikus 3 tyrimuose minimi: globos namų vaikai (1), vaikai lankantys vaikų dienos centrus (1), Ukrainos karo pabėgėliai vaikai (1).

14 tyrimų tėvai charakterizuojami taip: Tėvai (5), 4-6 m. vaikų tėveliai (1), mokinių tėvai (1), tėvai, auginantys specialiųjų poreikių turinčius vaikus (1), tėvai, kurių vaikai neturi specialiųjų ugdymosi poreikių (1), Ikimokyklinio amžiaus vaikų tėvai (4), paauglius auginantys tėvai (1).

50 tyrimuose apklaustos 13 darbuotojų grupių: Vaiko teisių apsaugos specialistai (18), šeimos mediacijos srities specialistai (1), teisės darbuotojai (5), vaikų dienos centrų darbuotojai (1), globos namų vadovai (1), socialiniai darbuotojai darbui su rizikos šeimos vaikais (9), nepilnamečių reikalų inspektoriai (1), psichologė (1), socialiniai pedagogai (2), švietimo centro direktorius (1), specialistai dirbantys sus spec. poreikių vaikais (1), mokytojai (7), šeimos gydytojai (1), žaislų pardavėjos (1).

Mokytojai papildomai charakterizuojami 2 tyrimuose: pradinį klasių mokytojai (1) ir ikimokyklinio ugdymo pedagogai (1).

Teisės darbuotojai papildomai charakterizuojami 3 tyrimuose: teisės mokslo ekspertai (1), baudžiamosios teisės mokslininkai (1), apylinkės teismo darbuotojai (1).

Vaiko teisių apsaugos specialistai papildomai charakterizuojami 3 tyrimuose: tiesiogiai susiduriantys su vaiko atskyrimo nuo tėvų instituto taikymu (1), tiesiogiai susiduriantys su vaiko atskyrimo nuo tėvų instituto taikymu (1), vaiko teisių apsaugos ekspertai (1).

Taip pat, 12 tyrimų dalyvavo šios grupės: bendruomenės nariai (2), laikini globėjai (3), šeimynų steigėjos (1), seimo nariai (2), emigrantai, kurie kartu su nepilnamečiais vaikais išvyko gyventi į užsienį (1), vaikų dienos centro savanoriai (2), tiriamieji apie savo biologinių tėvų kilmę sužinoję paauglystėje (10-17 metų) (1).

Taigi, apibendrinus tyrimų imtis, galima teigti, jog apklaustos 3 pagrindinės grupės: vaikai (9), tėvai (14) ir 12 socialinės srities specialistų grupių, iš viso šios grupės apklaustos 48 tyrimuose. Tyrimai apima 12 Lietuvos miestų ir 4 skirtingas šalis. Apklausti darbuotojai nuo žaislų pardavėjų, iki seimo narių. Daroma išvada, jog magistro darbuose tiriamųjų imtys labai įvairios, siekia ne tik įvairių Lietuvos miestų specialistus, bet ir Norvegijos šalies vaiko teisių srityje dirbančius specialistus.

3.3. Vaiko teisių apsaugos temos, tirtos magistro darbuose, laikotarpiu nuo 2006 iki 2023 metų

3.3.1. Magistro darbų išvadų analizė

Atlikus magistro darbų išvadų analizę išskirta 10 subkategorijų ir 37 subkategorijos, joms iš viso priskirta 219 teiginių.

Vaiko teisės magistro darbuose

Tyrimo duomenų analizė leido atskleisti, jog magistro darbuose aptiriamos šios teisės (žr. 5 priedą):

- Vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis (6): „Vaiko teisė į gyvybę yra prigimtinė ir absoliuti“ (Rekštienė, 2015);
- Vaiko teisė į mokslą (3): „Karo pabėgėliai yra priskiriami prisverstinių migrantų grupei, kurie turi tokią pat teisę į mokslą svetimose šalyje, kaip ir bet kuris kitas toje šalyje gyvenantis asmuo“ (Darulytė, 2023);
- Teisė būti išklausytam ir laisvai reikšti nuomonę (9): „Labiausiai pažeidžiama vaiko teisė yra laisvai reikšti savo nuomonę, išsakyti savo mintis“ (Jokubaitienė, 2011);
- Teisė į gyvybę (5): „Vaiko teisė į gyvybę yra prigimtinė ir absoliuti“ (Rekštienė, 2015);
- Teisė į šeimos ryšius (4): „Vaiko teisė į šeimos ryšius yra pripažįstama tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose“ (Butkutė, 2014);
- Teisė žinoti savo kilmę (6): „Vaiko teisė į šeimos ryšius yra laikoma viena iš identiškumo elementų, kurie kuria vaiko tapatybę.“ (Orlova, 2014);
- Teisė į privatų gyvenimą (4): „Užtikrinant vaiko teisę į privatų gyvenimą gali būti ribojama tėvų valdžia, o tėvų valdžios institutas nėra pakankamas faktorius siekiant apriboti vaiko privatumą.“ (Maslauskaitė, 2016)“.

Be šių teisių pavieniuose darbuose taip pat įvardijamos šios teisės:

- Teisė nepatirti smurto: „Vaiko teisė nepatirti smurto Lietuvoje ne visiškai tinkamai užtikrinama nuo pat Konvencijos ratifikavimo“ (Židonytė, 2018);
- Teisė augti šeimoje: „Atsisakant pripažinti ar ribojant įvaikinimą, kuomet įsivaikina santuokos nesudaręs asmuo yra ne tik pažeidžiama vaiko teisė augti šeimoje <...>“ (Šerpenskaitė, 2014);
- Teisė į šeimos susijungimą prieglobsčio valstybėje: „Į šių teisių kategoriją patenka ir teisė į šeimos susijungimą prieglobsčio valstybėje“ (Mineikaitė, 2013);

- Teisė nebūti diskriminuojamu lyties ir amžiaus atžvilgiu: „Siekiant išsiaiškinti ir palyginti tėvų ir vaikų požiūrį į vaiko teisę šeimoje nebūti diskriminuojamu lyties ir amžiaus atžvilgiu, išaiškėjo, kad <...>“ (Žiemienė, 2007)“.
- Apibendrinus duomenis, galima teigti, jog atrinktuose magistro darbuose plačiausiai aptariamos šios vaiko teisės: vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis, teisė būti išklausytam ir laisvai reikšti nuomonę, teisė žinoti savo kilmę. Rečiausiai aptariamos teisės yra šios: teisė nepatirti smurto, teisė augti šeimoje, teisė į šeimos susijungimą prieglobsčio valstybėje, teisė nebūti diskriminuojamu lyties ir amžiaus atžvilgiu.

Geriausi vaiko interesai

Nuo vaiko teisių neatsiejama geriausių vaiko interesų sąvoka. 29 darbuose pabrėžiama geriausių vaiko interesų svarba (žr. 6 priedą), štai Mineikienė (2013) teigia: „Visuotinai yra pripažįstamas geriausių vaikų, kaip vienos pažeidžiamiausių visuomenės grupių, interesų principo pirmumas, kuris yra vienas esminių priimant sprendimus tiek individualiai, tiek valstybiniu ar tarptautiniu mastu“. Visgi, 4 autoriai atskleidžia, jog yra situacijų, kai į vaiko interesus nėra atsižvelgta: „Ne visada paisoma vaikų dalyvavimo ir jų interesų pirmumo teisės“ (Burkutė, 2013). Nepaisant geriausių vaiko interesų, pažeidžiamos jo teisės. Apie tai kalbama 12 magistro darbų: „Nors vaikų teisės yra išsamiai apibrėžtos dokumentuose ir teisės aktuose, praktiškai jos dažnai nėra gerbiamos.“ (Jankauskaitė, 2012).

Apibendrinus duomenis galima teigti, jog magistro darbuose plačiai pabrėžiama geriausių vaiko interesų svarba, tačiau praktikoje gausu vaiko teisių pažeidimų, o geriausių vaiko interesų principo ne visada paisoma.

Vaiko teisių prioritetai

Nors daugelyje darbų pabrėžiama, jog „Lietuvos teisėje vaikas yra suvokiamas kaip subjektas, kuris negali apginti savo teisių taip pat kaip suaugęs asmuo, todėl vaikams yra skiriama speciali apsauga“ (Minčinkaitė, 2014), visgi, vaiko teisės ne visuomet yra absoliučios. Kyla klausimas dėl teisių prioriteto (žr. 7 priedą): gametų donorystės atveju, susikertant vaikų ir tėvų teisėms, taip pat lyginant vaiko teises tarpusavyje. Mineikienė (2013) rašė apie tai, jog gametų atveju susikerta 3 teisių plotmės: „tiek donoro, tiek pačių tėvų teisės į privatumą bei vaiko teisė žinoti savo kilmę“. Žukauskaitė (2008) taip pat domėjosi šiuo klausimu. Janušaitytė (2012) nagrinėdama šį klausimą teigia, jog „Vaiko interesas žinoti savo kilmę turi viršenybę prieš jo biologinių tėvų, įtėvių, donoro siekį išsaugoti konfidencialumą“. Vareikaitė (2014) kalbėjo apie teisių suderinimo svarbą, Maslauskaitė (2016) apie

susikertančias tėvų ir vaikų teises, Šimoliūnienė (2013) apie situacijas, kai viršesnės vaiko teisės tėvų atžvilgiu, Matusevičiūtė (2015) apie pažeidžiamas vaiko teises siekiant įgyvendinti mamos teises. Taip pat magistro darbuose lyginamos pačios vaiko teisės, kažkuriai steikiant prioritetą: „Vaiko teisė į gyvybę yra prigimtinė ir absoliuti. <...> Teisė žinoti savo kilmę nėra absoliuti“ (Rekštienė, 2015); „Ne pilietybė, o vaiko įprastinė gyvenamoji vieta yra svarbiau, nes taip yra užtikrinami vaiko interesai“ (Urbonaitė, 2016).

Apibendrinus duomenis galima teigti, jog yra situacijų, kai vaiko teisės susikerta skirtingose plotmėse ir kažkam tenka duoti prioritetą. Kartais tai pačio vaiko teisės tarpusavyje, kartais tėvų ir vaikų teisės, o kartais ypatingos situacijos (gametų donorystė).

Vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje

Tyrimo analizė leido atskleisti, jog bendra tema pasikartojanti daugelyje darbų – vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje (žr. 8 priedą). Magistro darbai atskleidė Lietuvos vaiko teisių sistemos skirtumus ir panašumus su kitomis šalimis, ne viename darbe pasikartojančią problemas – netinkamą teisinį reguliavimą bei nepakankamai efektyvų sistemos funkcionavimą, o taip pat darbuose buvo kalbama ir apie tobulėjančią vaiko teisių apsaugos sistemą. Ambrizaitė-Bartninkienė (2011) lygino Lietuvos ir Anglijos, Škotijos, Šiaurės Airijos, Suomijos, Norvegijos praktikas sprendžiant vaiko laikinąją globos (rūpybos) klausimą. Pavilionis lygino Lietuvos ir Norvegijos smurto prieš vaikus artimoje aplinkoje teisinę sistemą. Urbonaitė (2016) lygino Kanados, Niujorko valstijos bei Prancūzijos teisę su Lietuvos teise, sprendžiant klausimą dėl galimybės vaikui gyventi su abiem tėvais jiems išsiskyrus. Anoniminių gimdymų klausimo plotmėje Lietuvą ir Prancūziją, Austriją, Liuksemburgą, dalinai Italiją ir Belgiją lygino Šimoliūnienė (2013). Įvadinių globėjų mokymų klausimą tyrė Zubrickaitė (2015), lygindama Lietuvos teisę su Švedijos, Italijos, Prancūzijos ir Nyderlandų teisėmis (Zubrickaitė, 2015). Lietuvos ir kitų šalių (Danijos, Švedijos, Norvegijos, Suomijos, Jungtinės Karalystės, Lenkijos, Izraelio) patirtis įvairiais vaiko teisių klausimais lygino Gudavičienė (2011), Galeckaitė (2015), Baliūnevičiūtė (2013), Matuliūškė (2015), Kodis (2016), Musninkaitė (2016). Ambrizaitė-Bartninkienė, Mineikaitė ir Musninkaitė kai kuriais klausimais su kitomis šalimis rado panašumų su JAV, Anglija, Austrija, Vokietija, Ispanija, Liuksemburgu, Norvegija. Net 14 autorių nagrinėjo netinkamą teisinį reguliavimą vaiko teisių apsaugos srityje, pavyzdžiui Černiauskaitė (2008) teigia: „Vaiko teises reglamentuojantys įstatymai, norminiai aktai nėra tinkamai įgyvendinami“. Dar 9 autoriai mano, jog „Teisių apsaugos sistema funkcionuoja nepakankamai efektyviai“ (Grižaitė, 2014). Tačiau galima pastebėti ir pozityvių išvalgų dėl vaiko teisių apsaugos sistemos Lietuvoje, štai

Pavilionis (2015) teigia, jog „Iš planuojamų reformų, galima pastebėti, kad pamažu einama link skandinaviško vaiko teisių apsaugos modelio“. Sistemos tobulėjimą pastebimi dar 3 autoriai.

Apibendrinus duomenis, galima teigti, jog magistro darbuose kalbant apie Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemą, išvelgiama daugiau skirtumų nei panašumų su kitomis šalimis, pabrėžiamas nepakankamai efektyvus sistemos funkcionavimas ir tik maža dalimi pastebimas sistemos tobulėjimas.

Vaiko teisių užtikrinimas skirtingose aplinkose

Vaiko teisės privalo būti gerbiamos ir užtikrinamos visose aplinkose, kuriose atsiduria vaikas. Magistro darbuose plačiausiai aptartos šios aplinkos (žr. 9 priedą): mokykla (5) ir žiniasklaida (7). Mokyklos aplinkoje aptarti klausimai dėl nacionalinės teisės nepakankamo reglamentavimo su vaiko teisėmis mokykloje susijusiais klausimais (Liebutė, 2015), Moksleivių ir pedagogų nuomonės dėl vaiko teisių (Urbonė, 2015), vaiko teisių pažeidžiamumo mokykloje (Černiauskaitė, 2008, Šiuipytė, 2012), karo pabėgėlių situacijos mokykloje (Darulytė, 2023). Žiniasklaidos aplinkoje kalbėta apie tai, jog „Apsaugoti vaiką nuo patyčių internete kaip vienos iš smurto formų, yra sudėtinga“ (Liebutė, 2015), kad „Lietuvos žiniasklaida deformuoja ikimokyklinio amžiaus vaikų elgseną“ (Tarasevičiūtė, 2012), apie tai, kad žiniasklaida informuoja apie vaiko teises (Stonkutė, 2011), kad žiniasklaidoje pažeidžiamos vaiko teisės (Židonytė, 2018, Michniovas, 2019, Brasienė, 2013). Be šių aplinkų pavieniuose darbuose minimos šios aplinkos:

- Žaislų parduotuvė: „Vaiko teisių suvaržymas žaislų parduotuvėse formuoja neigiamą vaiko bendravimo su suaugusiais kultūrą ir pažeidžia vaiko interesus“ (Jankauskaitė, 2012);
- Vadovėlis: „Vadovėlio turinys (literatūros kūriniai) kartais nekelia estetinio pasigėrėjimo, tekstuose galima rasti vaiko ir žmogaus teisių pažeidimų“ (Kriščiūnienė, 2013).

Apibendrinus duomenis, galima teigti, jog plačiausiai aptariamoms mokyklos ir žiniasklaidos aplinkos, kurios siejasi su vaiko teisėmis, rečiausiai aptartos – žaislų parduotuvė ir mokyklinis vadovėlis.

Jautrių visuomenės grupių vaikų teisių užtikrinimas

Nors kiekvienas vaikas Lietuvos teisėje suvokiamas kaip žmogus, kuriam reikalinga ypatinga apsauga, yra papildomų situacijų, kurios dar labiau kelia grėsmę vaiko pažeidžiamumui. Tokios situacijos – priklausymas jautrioms visuomenės grupėms (žr. 10 priedą). 11 magistro darbų aptartos šios jautrios visuomenės grupės: vaikai įvaikinimo procese (3), karo pabėgėlių vaikai (2), sunkumus

patiriančios šeimos (4), neįgalūs vaikai (2). 2 autorės (Kaniauskaitė, 2012 ir Šerpenskaitė, 2014) teigia, jog įvaikinimas užtikrina vaiko teises, 1 pabrėžia, jog tik „Sėkmingas tėvių parengimas tiesiogiai susijęs su įvaikio teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu bei tinkamomis gyvenimo sąlygomis“ (Solovej, 2023). Štaraitienė socialinės rizikos šeimai priskiria tokį apibrėžimą: „Socialinės rizikos šeimos – tai šeimos, neatliekančios savo funkcijų, keliančios socialinį rūpestį, šiose šeimose yra daugybė pažeidimų, opių problemų“ (2018). Neįgalių vaikų grupėje pabrėžiama, jog: „Vis dar egzistuoja vaikų su fizinėmis ir psichinėmis negalėmis diskriminacija“ (Grižaitė, 2014) ir „Neadekvatus tėvų elgesys daro galimą žalą neįgalaus vaiko socializacijai“ (Būzienė, 2015).

Be šių grupių pavieniuose darbuose minimos šios grupės:

Raidos sutrikimų turintys vaikai: „Kartu nepakankamai atskleidžiamas programų pritaikomumas vaikams, turintiems raidos sutrikimų“ (Kazlauskaitė, 2015);

Pakartotinos santuokos šeimoje augantys vaikai: „Pakartotinos santuokos šeima turi būti atsižvelgta į vaiko interesus ir jo nuomonę“ (Česnauskaitė, 2016);

Vaikai, netekę tėvų globos: „Vaikų, netekusių tėvų globos, kokybiškas ugdymas(is) nėra reglamentuojamas, kaip svarbi valstybės gerovės politikos sritis“ (Kazlauskaitė, 2015).

Be to, pavieniuose darbuose minimos išskirtinės situacijos, kuriose be galo svarbus tinkamas vaiko teisių įgyvendinimas:

- *Kūdikių nužudymai:* „Siekiami sumažinti kūdikių nužudymų <...>“ (Juodytė, 2015);
- *Dirbtinis apvaisinimas:* „Svarbu apginti vaiką, gimusį po dirbtinio apvaisinimo procedūrų naudojant donorines gametas“ (Žukauskienė, 2008)
- *Bankrotas:* „Vaiko teises fizinio asmens bankroto procese privalo užtikrinti jo tėvai“ (Bareikaitė, 2014);
- *Gyvenimas užsienio valstybėje su vienu iš tėvų:* „Vaikui norint išvykti į užsienį nuolat gyventi su vienu iš tėvų, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta, reikia gauti skyrium gyvenančio tėvo sutikimą“ (Arštikytė, 2016).

Apibendrinant tyrimo duomenis, galima teigti, jog išskirtinis dėmesys telkiamas į jautrių visuomenės grupių vaikų teises: vaikai įvaikinimo procese, karo pabėgėlių vaikai, sunkumus patiriančios šeimos ir neįgalūs vaikai, raidos sutrikimų turintys vaikai, pakartotinos santuokos šeimoje augantys vaikai ir vaikai, netekę tėvų globos. Taip pat be galo svarbus tinkamas vaiko teisių įgyvendinimas susidūrus su šiomis situacijomis: siekis mažinti kūdikių nužudymų, dirbtinis apvaisinimas, bankrotas, gyvenimas užsienio valstybėje su vienu iš tėvų.

Vaiko teisių įgyvendinimas šeimoje

Tyrimo analizė atskleidė, jog magistro darbuose išskirtinai atkreipiamas dėmesys į vaiko teisių įgyvendinimą šeimoje (žr. 11 priedą), kalbama apie tėvų ir vaikų požiūrį į vaiko teises, taip pat nagrinėjamas klausimas ar vaiko teisės šeimoje įgyvendinamos tinkamai. 3 darbų autoriai atskleidžia skirtingą tėvų ir vaikų požiūrį į vaiko teises, Žiemienė (2007), teigia: *“Tėvų ir 7-11 metų amžiaus vaikų požiūris į vaiko teisių šeimoje nuostatų įgyvendinimą skiriasi”*. Taip pat trijuose magistro darbuose kalbama apie tai, jog vaiko teisės šeimoje įgyvendinamos tinkamai, viena iš tokių teisių yra *teisė būti išklausytam ir laisvai reikšti nuomonę*. Žiemienė teigia: *„Dauguma tėvų išklauso ir atsižvelgia į vaiko nuomonę <...>“*. Visgi, 7 magistro darbų autoriai atskleidžia priešingą nuomonę, jog vaiko teisės šeimoje įgyvendinamos netinkamai, pavyzdžiui Lebedžinskienė (2021) teigia: *„Tėvai ne pilnai suvokia vaiko teises, pagarbos vaiko pažiūroms principą ir tik iš dalies pripažįsta vaiko teises aktyviai dalyvauti šeimos gyvenime“*.

Taigi, galima teigti, jog tėvai ir vaikai skirtingai suvokia vaikų teises, dažnu atveju šeimoje jos įgyvendinamos netinkamai.

Smurtas prieš vaikus

Lietuvoje smurtas prieš vaikus visuomet buvo opi diskusijų tema, ji atsiskleidžia ir magistro darbuose vaiko teisių apsaugos tematika (žr. 12 priedą). 4 autorių darbuose atsiskleidžia nepakankamos apsaugos nuo smurto problema, Pavilionis (2015) teigia, jog *„Lietuvoje smurto artimoje aplinkoje prevencija yra nepakankama“*, tokios nuomonės laikosi ir Liebutė (2015) bei Balsiūnaitė (2014). Atkreiptinas dėmesys, jog šie darbai rašyti prieš 2017 metus, kuomet buvo patvirtintas smurto prieš vaikus įstatymas. Linkienė, rašiusi darbą 2022 metais tokios kategoriškos nuomonės nebesilaiko, kalba apie kylančius iššūkius: *„Vaiko apsaugos nuo smurto procesuose yra nemažai iššūkių“*. 2 darbuose taip pat kalbama apie smurto kontrolę, Minčikienė (2014) teigia, jog smurto atveju taikomas atskyrimas nuo tėvų, o Židonytė (2018) teigia, jog *„Efektyviausia smurto prieš vaikus prevencinė priemonė – visuomenėje nusistovėjusio požiūrio į vaiką keitimas švietėjiška veikla“*. Taip pat šiai kategorijai priskiriamos smurto formos: diskriminacija ir patyčios. Dvi autorės įvardija diskriminacijos atvejus: vaikų su fizinėmis ir psichinėmis negalėmis diskriminacija (Grižaitė, 2014) ir norimo įvaikinti/įvaikinamo vaiko diskriminacija kitų įvaikinamų vaikų atžvilgiu (Šerpenskaitė, 2014). Patyčių temoje paliečiamos nepakankamo reglamentavimo (Liebutė, 2015) ir patyčių prevencijos (Gudavičienė, 2011) klausimai.

Apibendrinus duomenis galima teigti, jog smurtas prieš vaikus magistro darbuose buvo siejamas su nepakankamos apsaugos nuo smurto problema iki 2017 metais įvesto smurto prieš vaikus įstatymo. Taip pat smurtas siejamas su bandymu jį kontroliuoti, darbuose įvardijamos tokios smurto formos kaip patyčios ir diskriminacija.

Atsakomybė dėl vaiko gerovės užtikrinimo

Aptartas vaiko teisių turinys glaudžiai siejasi su atsakomybe dėl vaiko gerovės užtikrinimo (žr. 13 priedą). Darbuose atsispindi trys pagrindinės šalys, atsakingos už vaiko teises: vaiko apsaugos tarnybos (5), šeima (13), valstybė (5). Marcinkevičiūtė teigia, jog „Vaiko teisių apsaugos specialistai rūpinasi viena iš jautriausių visuomenės grupių – vaikais, šie specialistai prisiima tiesioginę atsakomybę už vaiko teisių užtikrinimą“ (2019). Minčinskaitė ragina valstybę prisiimti šią pareigą: „Valstybė privalo prisiimti pareigą įgyvendinti vaiko teises“ (2016). Grižaitė (2014) teigia: „Pagrindinė institucija galinti geriausiai užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą, yra šeima, tai saugi ir tinkamiausia aplinka vaiko vystymuisi, gerovei ir apsaugai.“

Taigi, nors darbuose įvardintos 3 pavienės šalys, atsakingos už vaiko teisių įgyvendinimą, iš tikrųjų visi autoriai teisūs, nes vaiko teisės privalo būti įgyvendinamos tike valstybiniu, tiek instituciniu, tiek šeimos lygiu.

Tarpinstitucinis bendradarbiavimas

Vaikui, priskiriamam jautriai grupei ar vaikui atsidūrusiam kritinėje situacijoje, kai reikalingas ypatingas dėmesys jo teisių užtikrinimui, be galo svarbus tarpinstitucinis bendradarbiavimas. 4 darbuose pabrėžiama jo svarba (žr. 14 priedą): „Tarpinstitucinis bendradarbiavimas leidžia veiksmingiau organizuoti organizacijų darbą, teikti tinkamą socialinę pagalbą vaikui, yra efektyviau panaudojami turimi ištekliai.“ (Grižaitė, 2014); „Būtina skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą vaiko teisių apsaugos srityje“ (Balsytė, 2011); „Tarpinstitucinis bendradarbiavimas tiesiogiai įtakoja vykdomos veiklos efektyvumą.“ (Gudavičienė, 2011); „Reikia skatinti viso valstybinio, savivaldos ir nevyriausybinių sektoriaus tarpžinybinį bendradarbiavimą, siekiant gerinti vaikų teisinį ir socialinį statusą, bei operatyviau reaguoti į pagalbos suteikimo procesą.“ (Pukienė, 2009). Dvi autorės įvardija bendradarbiavimo nebuvimo priežastis: „Bendradarbiaujančioms organizacijoms trūksta pasitikėjimo: nevyriausybinių organizacijos nepasitiki savivaldos institucijomis ir atvirkščiai. Susidariusi įtampa sąlygoja bendradarbiavimo barjerų atsiradimą“ (Grižaitė, 2014), Gudavičienė (2011) teigia, jog yra nenoras ar nesugebėjimas bendradarbiauti tarpusavyje. 3 autorės teigia, jog bendradarbiavimo trūksta, o

Dajasovė (2020) teigia, jog: „Pagrindiniai vaiko teisių apsaugos sistemos reformos trūkumai sietini su tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka“.

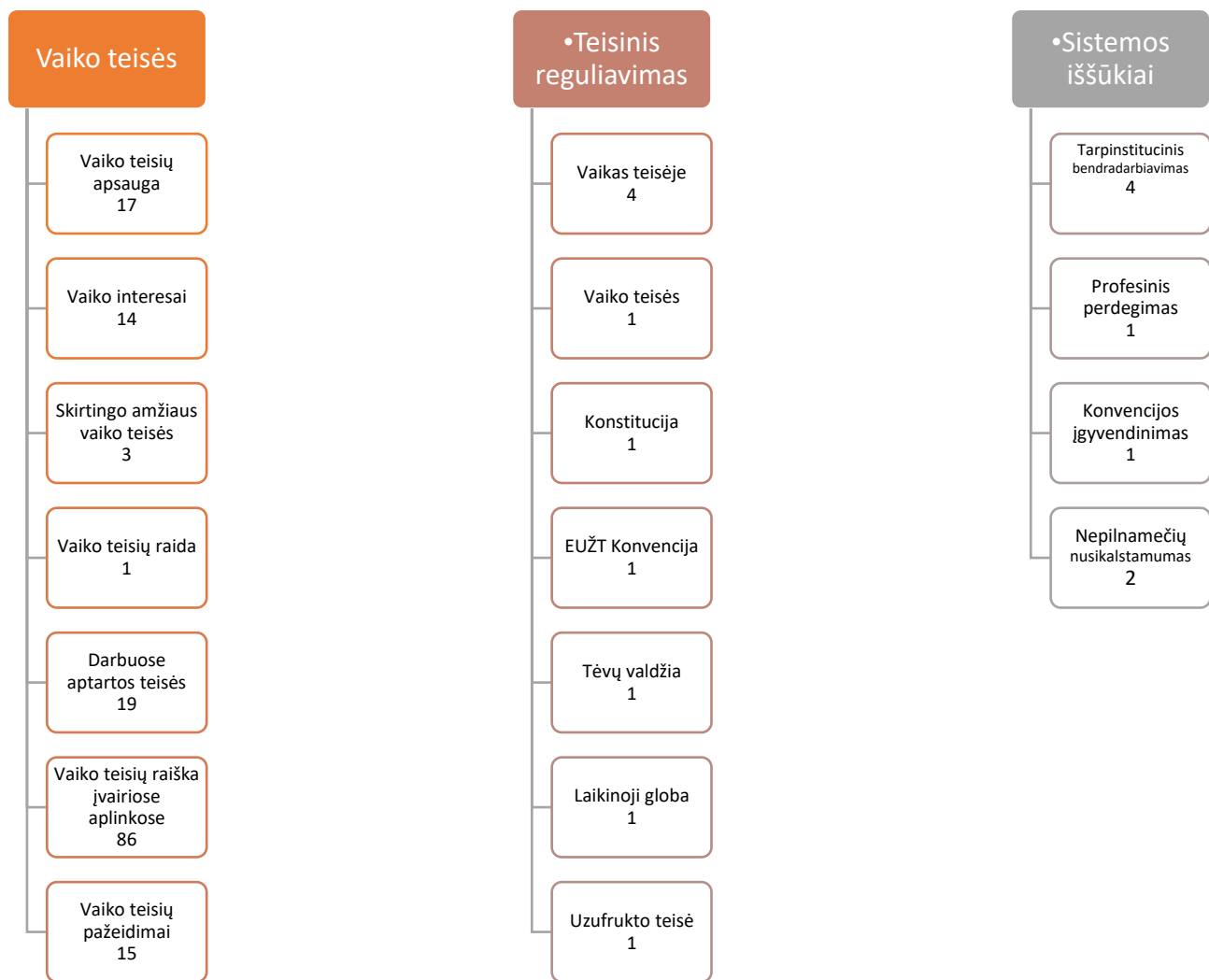
Apibendrinus informaciją, galima teigti, jog magistro darbuose atsispindi nuomonė, jog tarpinstitucinis bendradarbiavimas be galo svarbus siekiant vaiko gerovės, jo nuolat trūksta, o to priežastys sietinos su pasitikėjimo bendraujančiomis pusėmis trūkumu bei nenoru ir negebėjimu bendradarbiauti.

Apibendrinant visų autorių magistro darbų išvadas, galima teigti, jog darbuose plačiai aptiriamos šios vaiko teisės: vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis, teisė būti išklausytam ir laisvai reikšti nuomonę, teisė žinoti savo kilmę. Rečiausiai aptiriamos teisės yra šios: teisė nepatirti smurto, teisė augti šeimoje, teisė į šeimos susijungimą prieglobsčio valstybėje, teisė nebūti diskriminuojamu lyties ir amžiaus atžvilgiu. Nuo vaiko teisių neaskiriama geriausių vaiko interesų svarba, tačiau praktikoje gausu vaiko teisių pažeidimų, o geriausių vaiko interesų principo ne visada paisoma, taip pat darbuose aptiriamos situacijos, kai vaiko teisės kertasi tarpusavyje arba kertasi su kitų asmenų teisėmis. Darbuose išryškėja požiūris, jog Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistema veikia nepakankamai efektyviai, išvelgiama daugiau sistemos skirtumų nei panašumų su kitomis šalimis ir tik maža dalimi pastebimas sistemos tobulėjimas. Darbuose minimos vaiko teisių įgyvendinimo aplinkos: mokykla, žiniasklaida, žaislų parduotuvė, mokyklinis vadovėlis. Išskirtinis dėmesys telkiamas į jautrių visuomenės grupių vaikų teises: vaikai įvaikinimo procese, karo pabėgėlių vaikai, sunkumus patiriančios šeimos ir neįgalūs vaikai, raidos sutrikimų turintys vaikai, pakartotinos santuokos šeimoje augantys vaikai ir vaikai, netekę tėvų globos. Taip pat, be galo svarbus tinkamas vaiko teisių įgyvendinimas susidūrus su šiomis situacijomis: siekis mažinti kūdikių nužudymų, dirbtinis apvaisinimas, bankrotas, gyvenimas užsienio valstybėje su vienu iš tėvų. Darbuose aptarta smurto prieš vaikus tema, keliamas klausimas, kas atsakingas dėl vaiko teisių įgyvendinimo taip aptiriamas tarpinstitucinis bendradarbiavimas, pabrėžiama jo svarba.

3.3.2. Magistro darbų potemių analizė

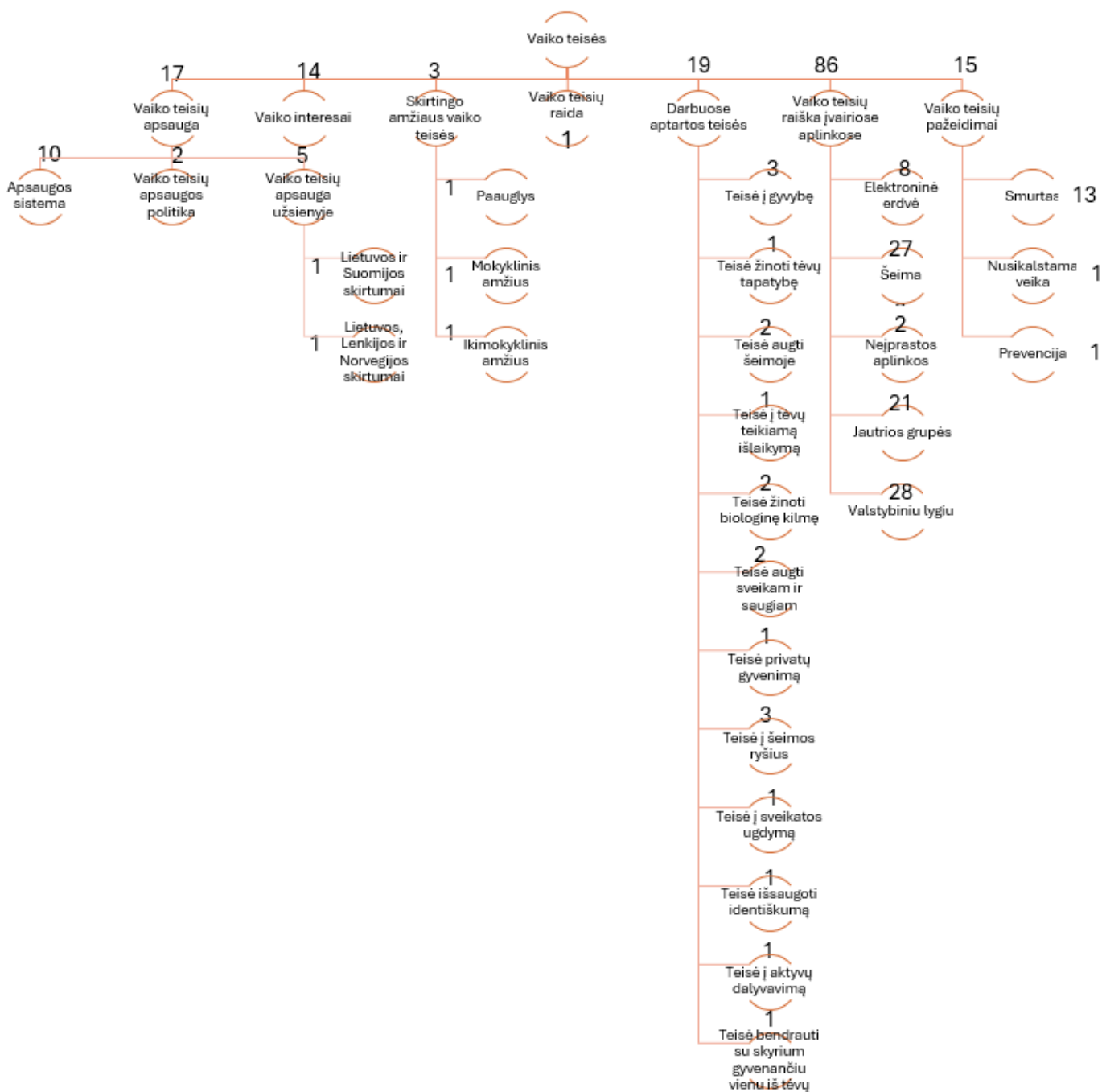
Siekiant sužinoti iš ko susideda vaiko teisių tema magistro darbuose, atlikta potemių analizė. Darbams priskirtos 174 potemės.

Grupuojant potemes išskirtos pagrindinės temos (žr. 18 pav.): Vaiko teisės, teisinis reguliavimas ir sistemos iššūkiai. Vaiko teisėms priskirta 155 potemės, Teisiniam reguliavimui priskirta 10 potemių ir sistemos iššūkiams priskirta 9 potemių.

18 pav. Pagrindinės magistro darbų temos (sudaryta darbo autorės)

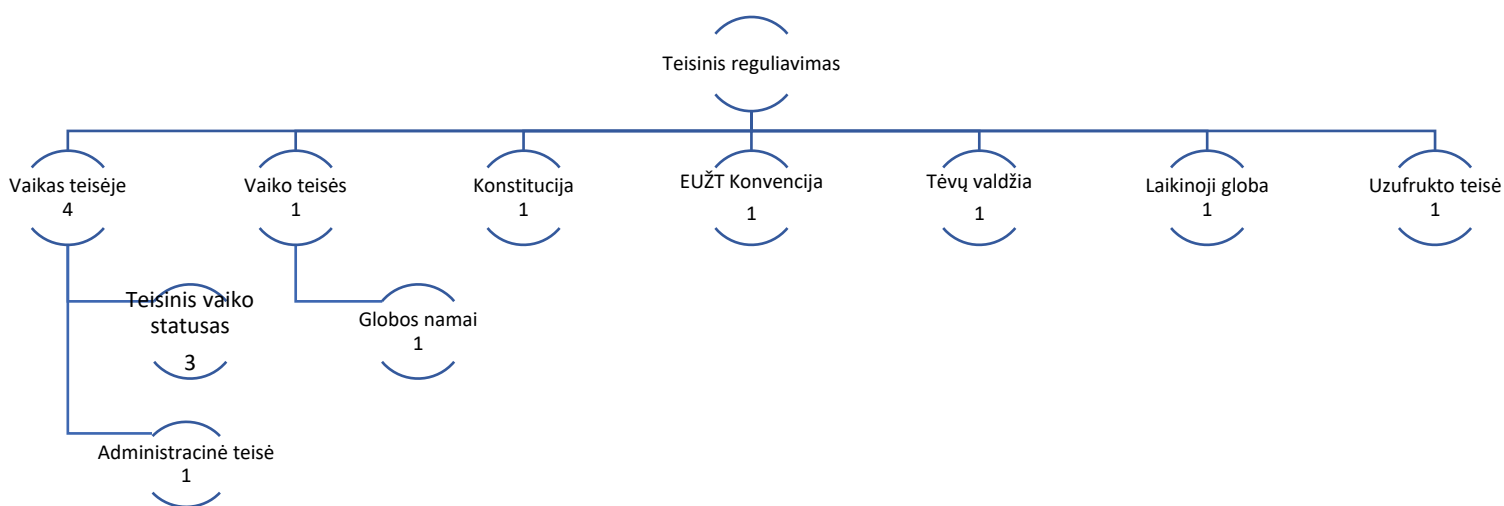
„Vaiko teisės“ temoje išskirta 174 potemės (žr. 19 pav.):

19 pav. Vaiko teisių tema magistro darbuose (sudaryta darbo autorės)

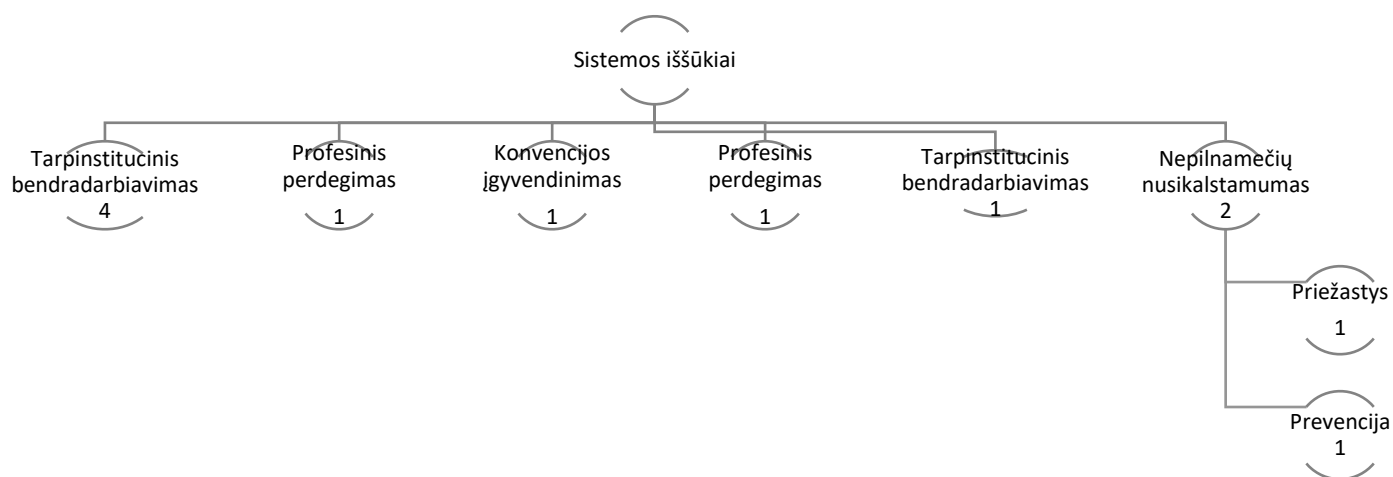
Papildomos potemės. Vaiko teisių temoje, potemei „Vaiko teisių raiška įvairiose aplinkose“ priskirta potemė „Šeima“, jai priskirta Vaiko teisės šeimoje“ (7), „Privatus šeimos gyvenimas“ (1), Pozityvi tėvystė (1), Tėvai (18), „Tėvams“ priskirta: „Tėvų teisė“ (1), „Tėvų požiūris į vaiko teises“ (2), „Tėvų valdžia“ (2), „Tėvų valdžiai“ priskirta „Tėvų valdžios ribojimas“ (1) ir „Tėvų valdžios įgyvendinimas“ (1). Potemei „Neįprastos aplinkos“ priskirta „Žaislų parduotuvė“ (1) ir „Literatūros vadovėliai“ (1). „Jautrioms grupėms“ priskirta: „Sunkumus patirianti šeima (9), „Negimęs vaikas“ (1), „Klinikiniai tyrimai“ (1), „Anoniminis gimdymas“ (1), „Vaikas, netekęs tėvų globos“ (2), „Karo pabėgėliai“ (1), „Pakartotinos santuokos šeima“ (1), „Skyrium gyvenantys tėvai“ (1), „Neįgalus vaikas“ (1), „Specialiųjų poreikių mokinys“ (1), „Homoseksualios poros“ (1), „Nesusituokę asmenys“ (1). Potemei „valstybiniu lygiu“ priskirta: „Kompleksinė pagalba“, jai priskirtos potemės: „Vaiko globa“ (6), „Įvaikinimas“ (2), „Tėvų skyrybos“ (1), „Tarptautinė migracija“ (1), „Teisinis vaikų švietimas“ (1), „Atskyrimas nuo tėvų“ (4), „Gyv. vietos nustatymas“ (3), „Tėvystės nustatymas“ (1), „Šeimos mediacija“ (1), „Vaiko pilietybė“ (1), „Neįprastos situacijos“ (6). „Vaiko globai“ (6) priskirta: „Globėjų atranka“ (1), „Laikinoji globa“ (4), „Institucinė globa“ (1). „Įvaikinimui“ priskirta „Įtėvių parengimas“ (1) ir „Konfidencialumo principas“ (1). „Neįprastoms situacijoms“ (6) priskirta: „Paauglių savižudybės“ (1), „Gyvybės langeliai“ (2), „Gametų donorystė“ (1), „Draudimas įsivaikinti“ (1) ir „Bankrotas“ (1). „Vaiko teisėms“ priskirta Vaiko teisių pažeidimai“ (15), jiems priskirta „Smurtas (13). „Smurtui“ (13) priskirta: „Fizinis“ (1), „Psichologinis“, „Prevencija“ (1), „Smurtas šeimoje“ (1), „Susidūrimas su smurtu“ (1), „Smurtas šeimoje“ (6).

„Teisinis vaiko teisių apsaugos reguliavimas“ temai priskirta 10 potemių (žr. 20 pav.):

20 pav. Teisinio vaiko teisių apsaugos reguliavimo tema magistro darbuose (sudaryta darbo autorės)

Temai „Sistemos iššūkiai“ priskirta 10 potemių (žr. 21 pav):

21 pav. Sistemos iššūkių tema magistro darbuose (sudaryta autorės)

Atlikta analizė leidžia teigti, jog vaiko teisių tema apima:

1. Vaiko teisių turinį: nagrinėjamos šios vaiko teisės:

- Vaiko teisė į gyvybę;
- Vaiko teisė žinoti tėvų tapatybę;
- Vaiko teisė augti šeimoje;
- Vaiko teisė į tėvų teikiamą išlaikymą;
- Vaiko teisė žinoti biologinę kilmę;
- Vaiko teisė augti sveikam ir saugiam;
- Vaiko teisė į privatų gyvenimą;
- Vaiko teisė į šeimos ryšius;
- Vaiko teisė į sveikatos ugdymą;
- Vaiko teisė išsaugoti identiškumą;
- Vaiko teisė į aktyvų dalyvavimą;
- Vaiko teisės bendrauti su skyriumi gyvenančiu vienu iš tėvų.

Kalbama apie skirtingo amžiaus vaiko teises: paauglio, ikimokyklinio ir mokyklinio amžiaus vaikų teises. Aptariama vaiko teisių raida Lietuvoje, nuo vaiko teisių neatsiejamas geriausių vaiko interesų principas, pabrėžiama jo svarba, nagrinėjama vaiko teisių viršenybė tarpusavyje ir nagrinėjamos situacijos, kai susikerta kitų asmenų ir vaiko teisės.

2. Vaiko teisių pažeidimus: daug dėmesio skiriama smurtui, ypač fiziniam ir psichologiniam, kalbama apie surto prevenciją, smurtą šeimoje, sveikatos priežiūros specialistų susidūrimą su vaiko patiriamu smurtu šeimoje, vaikų įtraukimą į nusikaltamą veiką bei vaiko teisių pažeidimų prevenciją.

3. Vaiko teisių apsaugos politika: Įvairūs įstatymai reglamentuojantys vaiko teisių apsaugą, jų (ne)tinkamas vykdymas, kitų šalių ir Lietuvos patirčių, susijusių su vaiko teisių apsaugos klausimais, lyginimas. Aptiriamos neįprastos situacijos, kurios nėra arba nepakankamai reglamentuotos arba situacijos, kuomet jų reglamentavimas pažeidžia tam tikras vaiko teises: gyvybės langeliai, gametų donorystė, draudimas įsivaikinti, konfidencialumo principas įsivaikinant, tėvų bankrotas. Taip pat darbuose aptarti rezonanciniai įvykiai, pakeitę Lietuvos politiką tam tikrais klausimais, pavyzdžiui, 2017 metais įvestas smurto prieš vaikus įstatymas. Aptiriamas vaiko teisinis statusas Lietuvoje, gilinamasi į vaiko padėtį administracinėje teisėje, konstitucijoje, Europos žmogaus teisių konvencijoje.

4. Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistema: darbuose aptariama kompleksinė valstybės teikiama pagalba šeimai tokiais atvejais: organizuojant laikiną ar institucinę globą, įvaikinant vaiką, globėjų atrankos procesas, ir tėvių parengimas auginti vaiką, tėvų skyrybos, tarptautinė migracija, teisinis vaikų švietimas, ttskyrimas nuo tėvų, gyvenamosios vietos nustatymas, tėvystės nustatymas, šeimos mediacija, vaiko pilietybės klausimai, išvykimas gyventi į užsienį su vienu iš tėvų. Aptariamai vaiko teisių apsaugos sistemos iššūkiai: praktinis vaiko teisių konvencijos taikymas, augantis nepilnamečių nusikalstamumas, tarpinstitucinio bendradarbiavimo vaiko teisių apsaugos sistemos viduje spragos, darbuotojų perdegimas.

5. Aplinkos ir situacijos, kuriose svarbu užtikrinti vaiko teises: elektroninę erdvę, šeimą. Kalbant apie šeimos aplinką pabrėžiama pozityvi tėvystė, požiūris į vaiko teises, privataus šeimos gyvenimo svarba. Šeimos aplinkoje didelis vaidmuo skiriamas tėvams, kalbama apie jų valdžios įgyvendinimą ir ribojimą. Taip pat didelis dėmesys skiriamas mokyklai: kalbama apie vaiko teisių įgyvendinimą mokykloje, mokyklos vadovo nuostatas apie vaiko teises, pedagogų išprusimą vaiko teisių klausimais, vaiko šeimos vaidmenį mokykloje, jaunimo mokyklas, apie ugdymo turinį: ikimokyklinį ir įtraukujį ugdymą, kokių sąlygų reikia siekiant kokybiško ugdymo. Minimoms ir tokios aplinkos, kaip: žaislų parduotuvė, vaikų globos namai, vaikų dienos centras, sveikatos priežiūros institucija. Vaiko teisės

nagrinėjamos pasitelkus netgi literatūros vadovėlių turinį. Taip pat, išskiriamos jautrios visuomenės grupės, kurioms reikalingas ypatingas dėmesys stengiantis tinkamai įgyvendinti vaiko teises, tai: sunkumus patirianti šeima, vaikas, netekęs tėvų globos, karo pabėgėlių vaikai, pakartotinos santuokos šeima, skyrium gyvenantys tėvai, neįgalūs vaikai, specialiųjų poreikių mokinys, homoseksualios poros, nesusituokę asmenys, klinikiniuose tyrimuose dalyvaujantys vaikai. Taip pat darbe aptariamos jautrios netipinės situacijos, kuriose svarbu užtikrinti vaiko teises: dar negimusio vaiko teisė į gyvybę, anoniminiai gimdymai.

Apibendrinus informaciją, galima teigti, jog pagrindinės temos, tirtos magistro darbuose vaiko teisių tematika 2006 – 2023 metų laikotarpiu buvo šios: vaiko teisių turinys, geriausių vaiko interesų principas, vaiko teisių pažeidimai, smurtas, vaiko teisių apsaugos politika, Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistema, įvairios aplinkos ir situacijos, kuriose svarbu užtikrinti vaiko teises, jautrios visuomenės grupės, kurioms reikalingas ypatingas dėmesys stengiantis tinkamai įgyvendinti vaiko teises.

Tyrėjos refleksija

Tyrimų raidos vaiko teisių apsaugos tematikoje atliekant magistro darbų metaanalizę tyrimas nuo pat pradžių kėlė įvairias emocijas: iš pradžių tai atrodė neįveikiamas uždavinys, nes jokių tyrimų, susijusių su magistro darbų analize vaiko teisių apsaugos tematika, nebuvo nerasta. Informacijos kaip taikyti metaanalizę, apimančią socialinio darbo lauko mokslinius darbus, taip pat nebuvo. Visgi, siekis sužinoti ar pakanka tyrimų vaiko teisių apsaugos tema, paliečiant visus su vaiko apsauga susijusius klausimus vedė į priekį, darbo procesas buvo nauja ir be galo įdomi patirtis.

Įgyvendinant tyrimą siekta susisteminti magistro darbus: atrasti bendras temas, dažniausiai naudotus tyrimus, juose naudotus metodus. Tyrime procesas buvo sudėtingas, nes skirtingų mokslo sričių darbų metodologija skiriasi, tie patys metodai įvardijami skirtingai, tiriamųjų imtys labai skirtingos, nuo socialinės srities darbuotojų, iki emigrantų, todėl aprašomos skirtingais kriterijais, ko pasekoje sunku juos grupuoti. Tačiau, susisteminus visą kiekį informacijos galiu pasidalinti, jog įdomiausi buvo pavieniai darbai su išskirtinėmis tiriamųjų imtimis, grupėmis, paliestais „nepatogiais“ klausimais, liečiančiais visokeriopą vaiko teisių apsaugą. Darbuose apklausti seimo nariai, žaislų pardavėjos, vaiko teisės nagrinėtos mokyklinių vadovėlių tekstuose, televizijos laidose. Buvo ypač įdomu nagrinėti darbus, kurie tyrė vaiko teisių sankirtą įvairiose aplinkose: vienos vaiko teisės viršenybę prieš kitą arba vaiko ir kito asmens teisių susikirtimą.

Džiaugiuosi, jog magistro darbai įvairūs, paliečia skirtingas vaiko teisių apsaugos plotmes, kelia diskusinius klausimus, atkreipia dėmesį į sistemos spragas, taip siekdami jos tobulėjimo.

IŠVADOS

Teorinė dalis:

1. Istorijos raida rodo, jog vaikų padėtis visuomenėje bėgant metams radikaliai pasikeitė: nuo vaikų teisių nepripažinimo ir visiško jų nepaisymo, iki vaikų suvokimo kaip ypatingos apsaugos reikalaujančios visuomenės grupės, įtvirtinant ir pripažįstant jų teises. Vaikai šiuolaikiniame pasaulyje suvokiami kaip aktyvūs visuomenės dalyviai, kurie vis dažniau įtraukiami į sprendimų priėmimą, sudarant jiems sąlygas dalyvauti. Įvykus esminiam pokyčiui visuomenės požiūryje apimant klausimus dėl vaikų apsaugos, jų teisių įtvirtinimo, vaikų teisių tinkamo įgyvendinimo klausimas išlieka aktualus politiniuose procesuose ir šiomis dienomis, nes vis dar kyla iššūkiai susiję su vaikų teisių tinkamu įgyvendinimu praktikoje.

2. Lietuvoje vaiko teisių apsaugos sistemos kūrimosi pradžia sietina su 1992 metais pasirašyta Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija ir 1993 metų Vyriausybės veiksmais, įsteigiant Vaiko teisių apsaugos tarnyba prie Socialinės apsaugos ministerijos. Pamažu keitėsi požiūris į vaiko teises: anksčiau pagrindinis dėmesys buvo skiriamas vaiko globai, jo delinkventiniui elgesiui, vėliau atkreiptas dėmesys į visų Vaiko teisių konvencijoje įtvirtintų teisių svarbą. Visgi, pirmosios vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos priemonės Lietuvoje, nors ir siekė pasirūpinti vaikais, kurie atsidūrė sudėtingose gyvenimo sąlygose, vis dar retai atitiko geriausių vaikų interesus, stipriai orientavosi į griežtą institucinę santvarką, tik dar labiau gilinančią vaikų socialinę atskirtį ir turinčią žalingą poveikį vaikui raidai ir visam gyvenimui. Esminiai pokyčiai pradėjo vykti 1996 metais priėmus Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymą, nuo šio laikotarpio vaikas suvokiamas kaip individualus teisių turėtojas. Metams bėgant vyko dar daug pokyčių vaiko teisių užtikrinimo ir apsaugos srityje: 2012 metais pradėta institucinės globos pertvarka, 2017 m. pradėta aktyvi vaiko teisių apsaugos sistemos reforma, taip pat 2020 m. buvo keičiamas praktinis darbo įrankis galimiems vaiko teisių pažeidimams vertinti. Šiuolaikinė vaiko teisių apsaugos sistema užtikrina vaiko teises ir tinkamą jų įgyvendinimą, tačiau sistemoje vyksta nuolatinis ir nuoseklus darbas, siekiant prisitaikyti prie besikeičiančių vaiko poreikių, kuriasi naujos programos ir pagalbos priemonės.

Empirinė dalis:

Tyrimo „Tyrimų raida vaiko teisių apsaugos tematikoje: magistro darbų metaanalizė“ rezultatuose išryškėjo:

1. Apibendrinus visas darbų potemes bei tyrimų išvadas, galima teigti, jog vaiko teisės magistro darbuose vaiko teisių tematika 2006 – 2023 metų laikotarpyje apima vaiko teisių turinį, geriausių vaiko interesų principą, kitų asmenų ir vaiko teisių sankirtą, vaiko teisių pažeidimus, vaiko teisių apsaugos politiką, Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemos funkcionavimą ir kylančius iššūkius, kompleksinę valstybės teikiamą pagalbą vaikui ir jo šeimai, taip pat vaiko teisės apima aplinkas bei situacijas, kurių centre vaikas ir kuriose būtina užtikrinti vaiko teises.
2. Apibendrinus visus tyrimuose taikytus metodus magistro darbuose vaiko teisių tematika 2006 – 2023 metų laikotarpyje, aptikti 351 metodas, iš kurių 37 skirtingi. Plačiausiai naudoti metodai magistro darbuose: mokslinės literatūros analizė (70), teisinės literatūros analizė (56), lyginamasis metodas (42), sisteminė analizė (26) ir turinio (content) analizė (26).
 - *Mykolo Romerio universitetas*: Kiekybiniuose tyrimuose populiariausi: metodinės ir teisinės literatūros analizės, bei lyginamasis metodas. Kokybiniuose tyrimuose populiariausi: mokslinės literatūros ir teisinės literatūros analizės, turinio analizė ir lyginamasis metodas. Mišriuose tyrimuose: mokslinės literatūros ir teisinės literatūros analizės, lyginamasis metodas ir sisteminė analizė.
 - *Šiaulių universitetas*: Kiekybiniuose tyrimuose populiariausi: mokslinės ir teisinės literatūros analizės bei statistinių duomenų analizė. Kokybiniuose tyrimuose: mokslinės ir teisinės literatūros analizės ir turinio (content) analizė. Mišriuose tyrimuose: mokslinės literatūros analizė ir turinio (content) analizė.
 - *Vytauto Didžiojo universitetas*: kokybiniuose tyrimuose populiariausi metodai – mokslinės literatūros analizė ir turinio (content) analizė. Mišriuose populiariausi apibendrinimo ir lyginamasis metodai, mokslinės ir teisinės literatūros, statistinių duomenų analizės.
3. Apibendrinus visas tyrimuose charakterizuotas tiriamųjų imtis, atskleista, jog magistro darbuose vaiko teisių tematika 2006 – 2023 metų laikotarpyje tyrimuose dalyvavo:

3 pagrindinės tiriamųjų grupės: vaikai, tėvai ir socialinės srities specialistai, iš viso šios grupės apklaustos 48 tyrimuose. Tyrimai apima 12 Lietuvos miestų ir 4 skirtingas šalis. Apklausti darbuotojai nuo žaislų pardavėjų, iki seimo narių. Daroma išvada, jog magistro darbuose tiriamųjų imtys labai įvairios, siekia ne tik įvairių Lietuvos miestų specialistus, bet ir Norvegijos šalies vaiko teisių srityje dirbančius specialistus.

REKOMENDACIJOS

Magistro baigiamųjų darbų vadovams:

1. Įimtį daugiausia darbų pateko iš Mykolo Romerio, Vytauto Didžiojo ir Šiaulių universiteto. Šių universitetų tyrimų metodologinėje dalyje aptikta netikslumų. Keletoje darbų kaip tyrimo metodas įvardinti „kiekybinis“ ir „kokybinis“ tyrimai. Tai metodologiškai netikslinga, nes tai tyrimo tipas, o ne metodas. Kai kuriuose darbuose kaip tyrimo metodas įvardijamas „informacijos šaltinių analizė“, šį metodą reikėtų tikslinti, neaišku, kokia informacija analizuojama. Taip pat prie metodų įvardijama „tyrimo duomenų analizė“, tai tyrimo etapas, reikėtų patikslinti, neaišku, kaip duomenys analizuojami. Pasitaikė situacijų, kai darbuose naudojami metodai, tačiau tyrimo metodologinėje dalyje jie neįvardijami, taip pat rasta įvardintų metodų, kurie tyrime netaikomi. Magistro baigiamuosius darbus rengiantiems studentams rekomenduojama atkreipti dėmesį į tyrimo metodologinę dalį, tinkamai pasirinkti ir tinkamai taikyti metodus.
2. Magistro darbuose vaiko teisių tematika populiariausia tiriamųjų grupė išlieka socialinės srities ir vaiko teisių apsaugos specialistų grupės. Tik pavieniauose darbuose atsiskleidžia įvairesnės tiriamųjų grupės, kaip pavyzdžiui, žaislų parduotuvės pardavėjos, seimo nariai. Vaiko teisių apsauga yra plati tema, liečianti kiekvieną asmenį, grupę, bendruomenę ir visuomenę plačiaja prasme, todėl magistro baigiamuosius darbus rengiantiems studentams rekomenduojama rinktis įvairiasnes grupes, kurios atsakingos už tinkamą vaiko teisių įgyvendinimą.
3. Taip pat, tyrimo metu pastebėta, jog magistro baigiamųjų darbų tyrimuose maža duomenų rinkimo instrumentų įvairovė*. Sąlyginai mažai taikomi šie duomenų rinkimo instrumentai: tyrimų trianguliacija (1 darbe), pozityvi diskurso analizė (1 darbe), giluminis interviu (1 darbe), laisvasis interviu (1 darbe), ekspertų interviu (3 darbuose). Likusiuose 93 darbuose taikomi struktūruotas ir pusiau struktūruotas interviu, apklausa ir turinio (content) analizė.

**Pažymima, jog įimtį pateko 45 teisės mokslo srities darbai, iš kurių 37 darbai kaip tyrimo instrumentą naudojo turinio (content) analizę, šiuose darbuose nebuvo tiriamųjų imčių.*

SANTRAUKA

Darbo pavadinimas – Tyrimų raida vaiko teisių apsaugos tematikoje: magistro darbų metaanalizė.

Darbo tikslas – išanalizuoti tyrimų kaitą magistro darbuose vaiko teisių apsaugos tematika. *Darbo uždaviniai*: 1. Apžvelgti vaiko teisių įtvirtinimo tarptautiniu mastu istorinę raidą; 2. Aprašyti Lietuvos vaiko teisių apsaugos modelį; 3. Išnagrinėti, kokios vaiko teisių apsaugos temos buvo tirtos magistro darbuose, laikotarpiu nuo 2006 iki 2023 metų. 4. Išskirti, kokie metodai buvo naudoti magistro darbų tyrimuose Lietuvoje, laikotarpiu nuo 2006 iki 2023 metų. 5. Nustatyti, kokios tiriamųjų grupės buvo tiriamos magistro darbuose Lietuvoje, laikotarpiu nuo 2006 iki 2023 metų.

Darbo tikslui įgyvendinti buvo atlikta mokslinės literatūros analizė bei mišrus, kokybinio ir kiekybinio tyrimų elementų turintis tyrimas – metaanalizė. Tyrimo instrumentui pasirinkta metodologinė analizė. Į tyrimą atrankos būdu įtraukta 100 pirmųjų magistro darbų (nuo 2006 iki 2023 metų) iš ELABOS duomenų bazės įvedant raktažodžius „vaiko teisės“. Tyrimų duomenys analizuoti pasitelkus teminę analizę ir turinio (content) analizę.

Teorinė ir empirinė duomenų analizė atskleidė, jog vaikų padėtis visame pasaulyje bėgant metams kardinaliai keitėsi, nuo visiško vaiko teisių nepripažinimo, iki ypatingos, papildomos apsaugos vaikui, suvokiant jį kaip jautriausią visuomenės grupę. Magistro darbuose vaiko teisių tematika 2006 – 2023 metų laikotarpyje plačiai aptariamas vaiko teisių turinys, geriausių vaiko interesų principas, vaiko teisių sankirta, vaiko teisių pažeidimai, vaiko teisių apsaugos politika, Lietuvos vaiko teisių apsaugos sistemos funkcionavimas, kompleksinę valstybės teikiama pagalba vaikui ir jo šeimai. Magistro darbuose aptikti 351 metodas, iš kurių 37 skirtingi. Darbuose apklausti 3 pagrindinės tiriamųjų grupės: vaikai, tėvai ir socialinės srities specialistai. Tyrimai apima 12 Lietuvos miestų ir 4 skirtingas šalis.

Raktiniai žodžiai: tyrimų raida, vaiko teisės, magistro darbų metaanalizė.

SUMMARY

Title of the final thesis – Development of research on child rights protection: a meta-analysis of master theses.

Aim of the research – to analyse the development of research in master's theses on child rights protection. Objectives of the research: 1. To provide an overview of the historical development of the establishment of the rights of the child at the global level; 2. To describe the Lithuania's system model of child rights protection; 3. To analyse which topics of child rights protection have been researched in master's theses in the period from 2006 to 2023. 4. to identify the methods used in the research of the master's theses in Lithuania in the period from 2006 to 2023. 5. To identify which groups of subjects have been analysed in master's theses between 2006 and 2023.

In order to fulfill the aim of the final thesis, an analysis of scientific literature and a meta-analysis, a mixed study with qualitative and quantitative research elements, were conducted. Methodological analysis was chosen as the research instrument. The study included 100 first master's theses (from 2006 to 2023) from the ELABOS database by entering the keywords "child rights". The data were analysed using thematic analysis and content analysis.

Theoretical and empirical data analysis revealed that the situation of children around the world has changed dramatically over the years, from a complete lack of recognition of the rights of the child, to special, additional protection for the child as the most vulnerable group in society. Master's theses on the rights of the child in the period 2006 - 2023 broadly cover the content of children's rights, the principle of the best interests of the child, the intersection of children's rights, violations of children's rights, the policy of protection of the rights of the child, the functioning of the Lithuanian system of child right protection and the complex assistance provided to the child and his family by the state. In the master's theses 351 methods were found, of which 37 are different. The theses interviewed 3 main groups of subjects: children, parents and social professionals. The research covers 12 Lithuanian cities and 4 different countries.

Keywords: research development, children's rights, meta-analysis of master theses.

LITERATŪRA

1. Amnesty International. (2023). Children's Human Rights: Overview. Prieiga per internetą: <https://www.amnesty.org/en/what-we-do/child-rights/>;
2. Bitinas, B. (2013). Rinktiniai edukologiniai raštai. II tomas. Prieiga per internetą: <https://talpykla.elaba.lt/elaba-fedora/objects/elaba:4354227/datastreams/MAIN/content>;
3. Chitsamatanga, B., Rembe, N. S. (2020). Children's rights to education in south Africa twenty years after democracy: a reflection on achievements, problems and areas for future action. Vol. 17, No.5 (2020), 99-118. ISSN: 1823-884x 99. Prieiga per internetą: https://www.researchgate.net/publication/342361636_CHILDREN'S_RIGHTS_TO_EDUCATION_IN_SOUTH_AFRICA_TWENTY_YEARS_AFTER_DEMOCRACY_A_REFLECTION_ON_ACHIEVEMENTS_PROBLEMS_AND_AREAS_FOR_FUTURE_ACTION;
4. Committee on the Rights of the Child: General Comments (2024). Prieiga per internetą: <https://www.ohchr.org/en/treaty-bodies/crc/general-comments>;
5. Cook, T., D., Cooper, H., Condray, D., S., & others. Meta-analysis for explanation. A casebook. (1994). Prieiga per internetą: [1994-cook-metanalysis-explanation-casebook.pdf \(gwern.net\)](http://www.gwern.net/1994-cook-metanalysis-explanation-casebook.pdf);
6. Cooper, H., Hedges, L. V., & Valentine, J. C. (2019). The Handbook of Research Synthesis and Meta-Analysis. Prieiga per internetą: <https://www.daneshnamehicsa.ir/userfiles/files/1/9-%20The%20Handbook%20of%20Research%20Synthesis%20and%20Meta-Analysis.pdf>;
7. Čekanauskienė, R. (2017). *X, Y ir Z kartų požiūris į vaiko teisių apsaugą* Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD22798132>;
8. Europos Tarybos Ministrų Komitetas. (2024). Children's Rights in Action: from continuous implementation to joint innovation. Prieiga per internetą: <https://www.coe.int/en/web/children/strategy-for-the-rights-of-the-child>;
9. Fottrell, D. (2000). Revisiting Children's Rights (10 Years of the UN Convention on the Rights of the Child). Hague: Kluwer Law International;
10. Galvelytė-Adomavičienė, I. (2023). *Vaiko teisių apsaugos specialistų kompetencijų tobulinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD131926876>;
11. Gudaitytė, A. (2017). *Vaiko teisių apsauga pagal tarptautinę teisę tarptautinio vaikų grobimo atveju*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD35864455>;

- <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD1764430>:
12. Jonynienė, Ž. (2005). Vaiko teisių įgyvendinimo Lietuvoje aktualijos. Prieiga per internetą: <https://www.ceeol.com/search/article-detail?id=222442>;
 13. Jungtinės Tautos. (2024). Human Rights Instruments. Prieiga per internetą: <https://www.ohchr.org/en/instruments-listings>;
 14. Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto 2006 m. kovo 17 d. baigiamosios pastabos ataskaitoms, kurias pateikė valstybės narės pagal Konvencijos 44 straipsnį nagrinėjimas: Lietuva, Nr. CRC/C/LTU/CO/2“, 10 punktas. Prieiga per internetą: https://tbinternet.ohchr.org/_layouts/15/treatybodyexternal/Download.aspx?symbolno=CRC%2FC%2FLTU%2FCO%2F2&Lang=en;
 15. Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 10 (2007) „Dėl vaikų teisių nepilnamečių justicijoje“. CRC/C/GC/10;
 16. Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 2 „Dėl nepriklausomų nacionalinių žmogaus teisių institucijų vaidmens, skatinant ir saugant vaiko teises“. CRC/GC/2002/2;
 17. Jungtinių Tautų vaiko teisių komiteto bendrasis komentaras Nr. 5 „Dėl bendrųjų Vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo priemonių“ (2003), CRC/GC/2003/527;
 18. Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencija (2022). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/c693ef61136211edb36fa1cf41a91fd9?jfwid=3d1764h54>
 19. Kavaliauskienė, K. (2005). Socialinio darbo, kaip pagalbos žmogui profesijos, raidos aspektai. *Acta Paedagogica Vilnensia*, 15, 230-239;
 20. Kosher, H., Ben-Arieh, A. Children’s participation: A new role for children in the field of child maltreatment. *Child Abuse & Neglect*. Volume 110, Part 1, December 2020, 104429. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.chiabu.2020.104429>;
 21. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro 2018 m. birželio 27 d. įsakymas Nr. A1-334 „Dėl Mobilųjų komandų sudarymo, specialistų atrankos ir jų darbo tvarkos aprašo patvirtinimo, TAR. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/4539c5507bd311e89188e16a6495e98c/asr>;
 22. Lietuvos Respublikos socialinės apsaugos ir darbo ministro įsakymas „Dėl neįgalių vaikų, likusių be tėvų globos vaikų, suaugusių neįgalių asmenų socialinės globos namų deinstitutionalizacijos strateginių gairių patvirtinimo“, TAR. (2012). Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.437781?jfwid=q8i881711>;

23. Lietuvos Respublikos Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstatymas, TAR. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.312048>;
24. Lietuvos Respublikos vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymas, 37 straipsnis, 1 dalis, TAR. Prieiga per internetą: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.26397/asr>;
25. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 1993 m. spalio 19 d. nutarimas Nr. 782 „Dėl priemonių vaiko teisių apsaugai gerinti“, Valstybės žinios, 1993, Nr. 55-1073;
26. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2001 m. vasario 5 d. nutarimas Nr. 134, TAR. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.AAC773BD428B>;
27. Lietuvos Respublikos Vyriausybės 2003 m. rugsėjo 18 d. nutarimas Nr. 1179, TAR. Prieiga per internetą: <https://www.e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.8520AF906D8F>;
28. Lyu, Y., Chun-Chung Chow, J., Hwang, J. 2020. Exploring public attitudes of child abuse in mainland China: A sentiment analysis of China's social media Weibo, Children and Youth Services Review, Volume 116, ISSN 0190-7409. Prieiga per internetą: <https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0190740920305570>;
29. Olson, J., Benjamin, P. & others. (2021) Systematic Review and Meta-analysis: Effectiveness of Wraparound Care Coordination for Children and Adolescents. J Am Acad Child Adolesc Psychiatry. 2021. Nov. 60(11):1353-1366. Prieiga per internetą: <https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/33785404/>;
30. Pivorienė, J., Mikalauskaitė, D. (2005). Tarpukario Lietuvos socialinės apsaugos sistemos formavimosi prielaidos. Socialinis darbas, Nr. 4(1), p. 87-94;
31. Simonaitienė, D. (2006). *Vaiko teisių apsaugos tarnybos veiklos modelio tobulinimas*. Magistro baigiamasis darbas. Prieiga per internetą:
32. Socialinės apsaugos ir darbo ministerija. (2017). Vaiko teisių apsaugos skyrių centralizavimas Vaiko teisių apsaugos pagrindų įstatymo Nr. I-1234 pakeitimo įstatymo kontekste. Prieiga per internetą: <https://socmin.lrv.lt/uploads/socmin/documents/files/veiklos-sritys/seima/VTAS-centralizacija/VTAPI%20ir%20VTAS%20-%20Prezentacija%20-%20kopija.pdf> ;
33. Stepanova, K. Valdymas, atitinkantis vaikų poreikius: Vaiko teisių konvencijos bendrųjų priemonių įgyvendinimas Lietuvoje nacionalinius ir vietos lygiu (2011). Vilnius: visuomeninė organizacija „Gelbėkit vaikus“;
34. Straipsnis oficialioje visuomeninės organizacijos „Save the Children“ svetainėje be autoriaus (2024). The Woman Who started Save the Children. Prieiga per internetą: <https://www.savethechildren.org/us/about-us/why-save-the-children/eglantyne-jebb>;

35. The EU Strategy on the Rights of the Child and the European Child Guarantee, 2023. Prieiga per internetą: https://commission.europa.eu/strategy-and-policy/policies/justice-and-fundamental-rights/rights-child/eu-strategy-rights-child-and-european-child-guarantee_en;
36. Valiukevič, J. (2021). *Vaikų naudojimas savo teisėmis mokykloje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD95659871>;
37. Valstybės vaiko teisių apsaugos ir įvaikinimo tarnybos istorija (2024). Prieiga per internetą: <https://vaikoteises.lrv.lt/lt/apie-tarnyba-1/istorija/>;
38. Wilson, S., Hean, S., Abebe, T., Heaslip, V. (2020) Children's experiences with Child Protection Services: A synthesis of qualitative evidence. *Children and Youth Services Review*. Volume 113, June 2020, 104974. Prieiga per internetą: <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.104974>;
39. Žydžiūnaitė, V., Sabaliauskas, S. (2017). Vadovėlis „Kokybiniai tyrimai. Principai ir metodai“, Vilnius: Vaga;
40. Žiobienė, E. (2022). Vaiko teisių apsaugos institucijų sistema: raida, vaidmuo ir svarba. Administracinės teisės novelos: Liber Amicorum Algimantui Urmonui. Viešosios teisės institutas, p. 208-235;
- Tyrimo dalyje nagrinėti magistro darbai:*
41. Aleksonytė, A. (2011). *Teisinis švietimas kaip pozityvios tėvystės prielaida*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1792862>;
42. Ambrizaitė-Bartninkienė, V. (2011). *Laikinoji vaiko globa (rūpyba) ir vaiko teisių apsauga: problemos ir jų sprendimo būdai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1972536>;
43. Ancevičienė, A. (2021). *Vaikų gerovės užtikrinimas sunkumus patiriančiose šeimose*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD95488065>;
44. Antanėlytė, G. (2012). *Vaiko teisės į aktyvų dalyvavimą įgyvendinimo raiška šeimoje*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1978213>;
45. Arštikytė, V. (2016). *Ar reikalingas skyrium gyvenančio tėvo sutikimas vaikui išvykti nuolat gyventi į užsienį su vienu iš tėvų, su kuriuo nustatyta vaiko gyvenamoji vieta?* Kaunas: Vytauto

- Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD15975037>;
46. Bagdonaitė, M. (2017). *Disponavimo nepilnamečių vaikų turtu ypatumai*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD35448747>;
47. Baliūnevičiūtė, G. (2013). *Vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimas: Lietuvos ir Suomijos atvejai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1765102>;
48. Balsytė, I. (2011). *Civilinės teisinės netinkamos tėvų valdžios įgyvendinimo pasekmės*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2169020>;
49. Balsiūnaitė, E. (2014). *Ar teisinė vaiko apsauga nuo smurto Lietuvoje,- užtikrina JT keliamus tikslus dėl fizinių bausmių uždraudimo?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2139631>;
50. Bareikaitė, I. (2014). *Fizinio asmens bankrotas: sutuoktinio ir vaikų teisių apsauga*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2127398>;
51. Blauzdžiūnaitė-Pavlovič, J. (2023). *Vaiko teisės bendrauti su skyrium gyvenančiu vienu iš tėvų įgyvendinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD131924255>;
52. Brasienė, D. (2013). *Vaiko teisių pažeidimai ir jų prevencija internetiniuose socialiniuose tinkluose*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1887585>;
53. Bureikaitė, V. (2015). *Vaikų teisių apsaugos elektroninėje erdvėje teisinis reguliavimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD8559245>;
54. Burkutė, I. (2013). *Tėvų globos netekusių vaikų teisių užtikrinimas laikinosios globos namuose: darbuotojų požiūris*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1857824>;
55. Butkutė, S. (2014). *Ar vaiko gyvenamosios vietos nustatymas tik su vienu iš tėvų tėvams gyvenant skyrium nepažeidžia vaiko teisės į šeimos ryšius?* Kaunas: Vytauto Didžiojo

- universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2135057>;
56. Būzienė, S. (2015). *Socialinės pagalbos galimybės neįgaliam vaikui, augančiam socialinės rizikos šeimoje: vaiko teisių aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD8807936>;
57. Buzytė, M. (2012). *Vaiko teisių apsaugos klinikiniuose tyrimuose teisinis reglamentavimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1902736>;
58. Černiauskaitė, S. (2008). *Vaiko teisės ir jų apsauga bendrojo lavinimo mokykloje: teoriniai principai ir praktinės prielaidos*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD2062937>;
59. Česnauskaitė, R. (2016). *Vaiko teisės žinoti biologinę kilmę užtikrinimas pakartotinos santuokos šeimoje*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD16252020>;
60. Dajasovė, S. (2020). *Vaiko teisių apsaugos sistemos reformos įgyvendinimas: socialinių darbuotojų patirtis*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD64965621>;
61. Danilčikaitė, Ž. (2007). *Vaiko teisės*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD2182799>;
62. Darulytė, N. (2023). *Vaiko teisės į mokslą užtikrinimas karo pabėgėliams įgyvendinant įtraukįjį ugdymą progimnazijoje*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD192829960>;
63. Galeckaitė, V. (2015). *Vaiko teisių apsaugos administravimas: Lietuvos ir Norvegijos atvejai*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD11570395>;
64. Gervytė, V. (2009). *Vaiko teisių situacijos, paauglius auginančiose šeimose, analizė*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD1797262>;
65. Gimbutis, G. (2011). *Vaiko teisių apsaugos darbuotojų profesinė motyvacija ir emociniai išgyvenimai*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1914183>;

66. Grinkevičienė, J. (2023). *Padėti vaikams sunkiu momentu“: laikinųjų globėjų patirtis globojant vaikus*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD131793531>;
67. Grižaitė, A. (2014). *Organizacijų, teikiančių paslaugas vaiko gerovės srityje, tarpinstitucinio bendradarbiavimo organizavimas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2132732>;
68. Grudzinskienė, D. (2011). *Tėvų požiūrio į ikimokyklinio amžiaus vaikų teises ypatumai*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2027169>;
69. Gudavičienė, S. (2011). *Patyčių prevencijos valdymas bendrojo lavinimo mokyklose siekiant užtikrinti vaiko teises*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD2033851>;
70. Gudonytė-Špiliauskienė, A. (2014). *Smurtas prieš vaikus šeimoje: vaikų dienos centro atvejis*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2164211>;
71. Gustienė, A. (2012). *Socialinės rizikos šeimų motinų subjektyvus vaiko teisių apsaugos skyriaus darbuotojų veiklos vertinimas*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1860492>;
72. Įsodė, J. (2018). *Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija (vaiko teisių apsaugos skyrių veiklos tyrimo pagrindu)*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD25201482>;
73. Jankauskaitė, R. (2012). *Vaiko teisių konvencinių reikalavimų pažeidimai ir jų prevencinės galimybės žaislų parduotuvėse*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1848092>;
74. Janušaitytė, R. (2012). *Ar konfidencialumo principo užtikrinimas nepažeidžia vaiko teisės žinoti biologinių tėvų tapatybę?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1809470>;
75. Jokubaitienė, I. (2011). *Vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistemos modeliavimas kaimo tipo gimnazijoje, įjungiant mokyklos ir teritorijos bendruomenes*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2031212>;

76. Jonuškaitė, N. (2013). *Vaiko teisių apsaugos skyrių tarpinstitucinio bendradarbiavimo raiškos tendencijos*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2010186>;
77. Juočerienė, R. (2015). *Globos namuose gyvenančių vaikų teisės į dalyvavimą įgyvendinimas*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD8801813>;
78. Juodytė, A. (2015). *Ar valstybė, leisdama steigti „gyvybės langelius“, užtikrina ten paliktų vaikų žmogaus teises Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio prasmę?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD8745834>;
79. Jurevičienė, J. (2011). *Emigracijoje esančių šeimų vaikų ugdymo problemos*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1956002>;
80. Jurgaitytė, U. (2020). *Tėvų valdžia vaikų auklėjimo srityje Lietuvoje*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD69378270>;
81. Kaniauskaitė, G. (2012). *Ar Lietuva sprendama teisinės tėvystės nustatymo klausimą, suteikdama prioritetą biologinei tėvytei, nepažeidžia VTK - 3 STR. IR EŽTK 8 - STR?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1847350>;
82. Karinauskienė, A. (2014). *Vaiko teisių įgyvendinimo ypatumai vaikų dienos centruose*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2126895>;
83. Kazlauskaitė, J. (2015). *Vaikų, netekusių tėvų globos, kokybiško ikimokyklinio ugdymo(si) raiška*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD8624198>;
84. Kijevič, I. (2019). *Vaiko įtraukimas kaip nusikalstama veika vaikui ir šeimai: lyginamasis aspektas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD33444929>;
85. Kinčinas, I. (2018). *Vaizdinių įtaka viešosios politikos darbotvarkei*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD29686363>;

86. Kodis, E. (2016). *Vaiko teisių apsaugos diskursas lietuviškose ir lenkiškose pokalbių laidose: "Barnevernet" atvejis*. Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD15104356>;
87. Kriščiūnienė, J. (2013). *Vaiko teisių mokymo galimybės mokykloje, remiantis 5-10 klasių literatūros vadovėlių tekstais*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD6078021>;
88. Kryžiūtė, I. (2006). *Vaiko teisės į tėvų teikiamą išlaikymą garantojos ir gynimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD2181535>;
89. Kruglaitė, K. (2014). *Mokinių specialiųjų ugdymosi poreikių tenkinimas Jaunimo mokykloje*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2129000>;
90. Lebedžinskienė, L. (2021). *Šeimos atsakomybė ir galimybės, įgyvendinant ankstyvojo amžiaus vaiko teisę augti sveikam ir saugiam: tėvų patirties kontekstas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD95598869>;
91. Liebutė, V. (2015). *Vaikų apsauga nuo fizinio ir psichologinio smurto*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD15056525>;
92. Linkienė, K. (2022). *Vaiko apsaugos nuo smurto užtikrinimas rizikos šeimose X miesto savivaldybėje*. Kaunas: Kauno technologijos universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD116565990>;
93. Lukoševičienė, V. (2018). *Fizinio smurto prieš vaikus nustatymo galimybės sveikatos priežiūros institucijose*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD28527362>;
94. Makštutienė, V. (2009). *Vaiko teisių įgyvendinimas šeimoje: socialinių darbuotojų, dirbančių su rizikos grupės šeimomis, požiūris*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD1959275>;
95. Malinauskaitė, O. (2013). *Sociokultūrinis vaikystės modelis Lietuvoje ir jo rekonstrukcijos vaikų teisių apsaugos politikoje*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2105578>;

96. Marcinkevičiūtė, A. (2013). *Vaikų, gyvenančių vaikų globos namuose, teisinio švietimo ypatumai*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1872417>;
97. Marcinkevičiūtė, M. (2019). *Perdegimo sindromo raiška ir prevencija vaiko teisių apsaugos specialisto profesinėje veikloje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD33534113>;
98. Maslauskaitė, L. (2016). *Ar užtikrinant vaiko teisę į privatų gyvenimą, gali būti ribojama tėvų valdžia?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD16060668>;
99. Matiukas, H. (2019). *Vaiko atskyrimo nuo tėvų ir tėvų valdžios apribojimo pagrindų analizė* Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD69380409>;
100. Matuliūškė, R. (2015). *Tėvų valdžios apribojimas: teisinis reglamentavimas ir problematika*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD8616486>;
101. Matusevičiūtė, E. (2015). *Ar Lietuvos teisės normos, leidžiančios moteriai nutraukti nėštumą, neprieštarauja konstitucijos 19 straipsniui?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD8752422>;
102. Michniovas, G. (2019). *Smurtą patyrusių vaikų atvejų naratyvo formacijos ypatumai Lietuvos žiniasklaidoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD39944928>;
103. Mikeškaitė, I. (2016). *Vaiko globos organizavimo probleminiai aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD16059125>;
104. Minčinkaitė, A. (2014). *Ar valstybė gali nuspręsti, kaip auklėti vaikus, nepažeisdama privataus šeimos gyvenimo ir vaiko individualumo?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2133618>;
105. Mineikaitė, A. (2013). *Vaiko teisių apsauga Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 8 straipsnio plotmėje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1989564>;

106. Miniotaitė, J. (2016). *Vaiko teisių įgyvendinimas ikimokyklinėse įstaigose - socioedukacinis aspektas*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD16649707>;
107. Mizgaitienė, U. (2014). *Ar gali būti ribojama tėvų teisė parinkti vaiko vardą?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2146146>;
108. Mordas, D. (2011). *Civilinės teisinės netinkamos tėvų valdžios įgyvendinimo pasekmės*. Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2155089>;
109. Musnikaitė, G. (2016). *Ar gali valstybės institucijos apginti vaiko interesus geriau, nei jo tėvai, sprendžiant vaiko paėmimo iš šeimos problemą?* (2016.. ed.). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD15985772>;
110. Neniškytė, Živilė (2016). *Ar būtina vaiko valia ir sutikimas įgyvendinant tėvų valdžią ir auklėjimo pareigą?* (2016.. ed.). Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD15971701>;
111. Orlova, G. (2014). *Vaiko teisės į šeimos ryšius įgyvendinimas institucinėje globoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2119019>;
112. Pavilionis, T. (2015). *Ar Lietuvos teisinis reguliavimas užtikrina vaiko teisių apsaugą smurto artimoje aplinkoje atveju?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD8754459>;
113. Pečiulytė-Valuckienė, N. (2020). *Vaiko teisių užtikrinimas nustačius pagalbos vaikui ir (ar) šeimai poreikį: socialinių darbuotojų patirtys*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD81178704>;
114. Petrylienė, V. (2011). *Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulinimo strateginiai prioritetai: Šiaulių rajono savivaldybės atvejis*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1737201>;
115. Pukienė, J. (2009). *Vaiko teisės ir jų apsauga Lietuvos administracinėje teisėje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD1872231>;

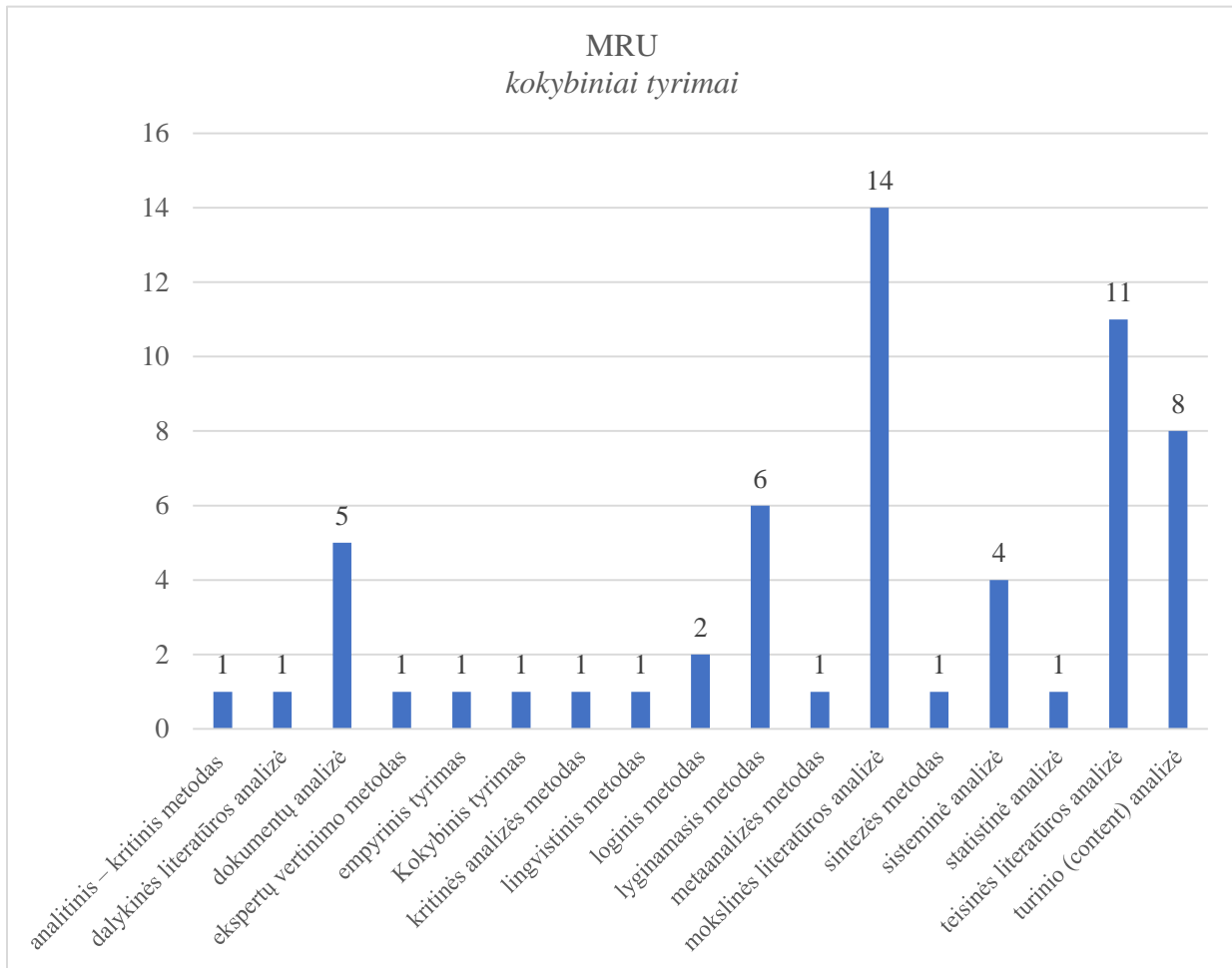
116. Purpurovič, V. (2011). *Vaiko atskyrimo nuo tėvų instituto taikymo praktiniai aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1945584>;
117. Rekštienė, A. (2015). *Ar "Gyvybės langelių" uždraudimas pažeistų vaiko teisę gyventi (JT vaiko teisių konvencijos 6 str.)?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD11590476>;
118. Rudaitienė, V. (2011). *Rajoninio vaiko teisių apsaugos skyriaus organizacinės veiklos optimizavimas vaikų socialinės globos srityje (atvejo analizė)*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2038996>;
119. Sakavičiūtė-Cijūnaitė, R. (2019). *Vaiko teisių užtikrinimas šeimos skyrybų atveju*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD39961420>;
120. Solovej, M. (2023). *Įtėvių parengimas vaiko, likusio be tėvų globos, įvaikinimui*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD132081336>;
121. Stonkutė, Živilė (2011). *Ikimokyklinio ugdymo pedagogų teisinis išprusimas vaiko teisių ir pareigų žinojimo kontekste*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2020619>;
122. Šerytė, J. (2014). *Ar leidimas homoseksualioms poroms dirbtinio apvaisinimo būdu susilaukti vaikų nepažeidžia vaiko teisių ?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2133754>;
123. Šerpenskaitė, E. (2014). *Ar draudimas įsivaikinti nesusituokusiems asmenims nepažeidžia vaiko teisės augti šeimoje?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD2146165>;
124. Šimoliūnienė, N. (2013). *Ar vaiko teisė žinoti savo biologinius tėvus yra viršesnė prieš moters teisę pasirinkti gimdyti anonimiškai?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2049623>;
125. Šiuipytė, M. (2012). *Vaiko teisės į sveikatos ugdymą realizavimas bendrojo lavinimo mokyklose: mokinių ir mokytojų požiūris*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD1911828>;

126. Štaraitienė, K. (2018). *Vaikų, gyvenančių socialinės rizikos šeimose, teisių įgyvendinimas*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD28591495>;
127. Šutjevienė, E. (2017). *Vaiko interesų užtikrinimas šeimos mediacijoje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD22514187>;
128. Švedaitė, D. (2017). *Vaiko teisių ir interesų įgyvendinimas steigiant globą* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD22459147>;
129. Tarasevičiūtė, A. (2012). *Elektroninės žiniasklaidos vaidmuo ikimokyklinio amžiaus vaikų (4-6m.) socializacijai ir ugdymo(si) kokybei*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1915040>;
130. Turauskaitė, A. (2012). *Ginčų dėl vaikų gyvenamosios vietos nustatymo su vienu iš tėvų probleminiai aspektai*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1984641>;
131. Urbonaitė, K. (2016). *Ar esant ginčui tarp tėvų dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo, vaiko pilietybė gali įtakoti jo gyvenamąją vietą su vienu iš tėvų?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD15938727>;
132. Urbonė, S. (2015). *Mokyklos vadovų nuostatos į žmogaus teisių įgyvendinimą mokykloje*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD8598948>;
133. Vaičeliene, R. (2018). *Socialinių darbuotojų bendradarbiavimas teikiant socialines paslaugas smurtą šeimoje patyrusiems vaikams*. Vilnius: Lietuvos edukologijos universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD29501276>;
134. Vainauskaitė, R. (2016). *Vaiko teisių užtikrinimas migracijos atveju*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD15943510>;
135. Vaitkutė, N. (2011). *Paauglių (15 – 17 m.) savižudybės: priežastys ir prevencinės priemonės vaiko teisių apsaugos aspektu*. Šiauliai: Šiaulių universitetas. Prieiga per internetą: <https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD1770139>;

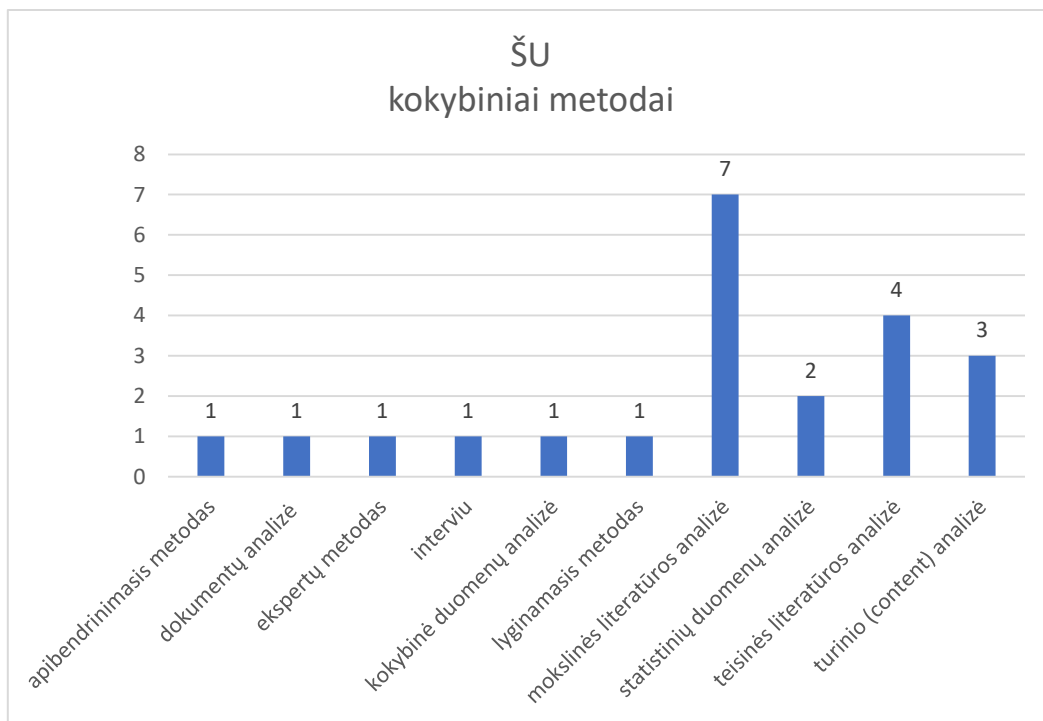
136. Vareikaitė, S. (2014). *Ar priverstinis vaikų atskyrimas nuo tėvų arba jų globėjų pažeidžia konstitucinius principus saugoti ir globoti šeimą, motinystę, tėvystę ir vaikystę?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD2146622>;
137. Zubrickaitė, R. (2015). *Ar globėjų atrankos sistema dėl vaiką norinčiam globoti asmeniui ir artimajam giminiačiui taikomų reikalavimų nepažeidžia vaiko interesų?* Kaunas: Vytauto Didžiojo universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD8919773>;
138. Židonytė, S. (2018). *Jungtinių tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo Lietuvoje problemos.* Vilnius: Vilniaus universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/8og6ah/ELABAETD29809782>;
139. Žiemienė, R. (2007). *Vaiko teisės šeimoje tėvų ir vaikų požiūriu.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD1791487>;
140. Žukauskienė, E. (2008). *Vaiko teisės į šeimos ryšius klausimas gametų donorystės atveju.* Vilnius: Mykolo Romerio universitetas. Prieiga per internetą:
<https://www.lvb.lt/permalink/f/16nmo04/ELABAETD2032282>.

PRIEDAI

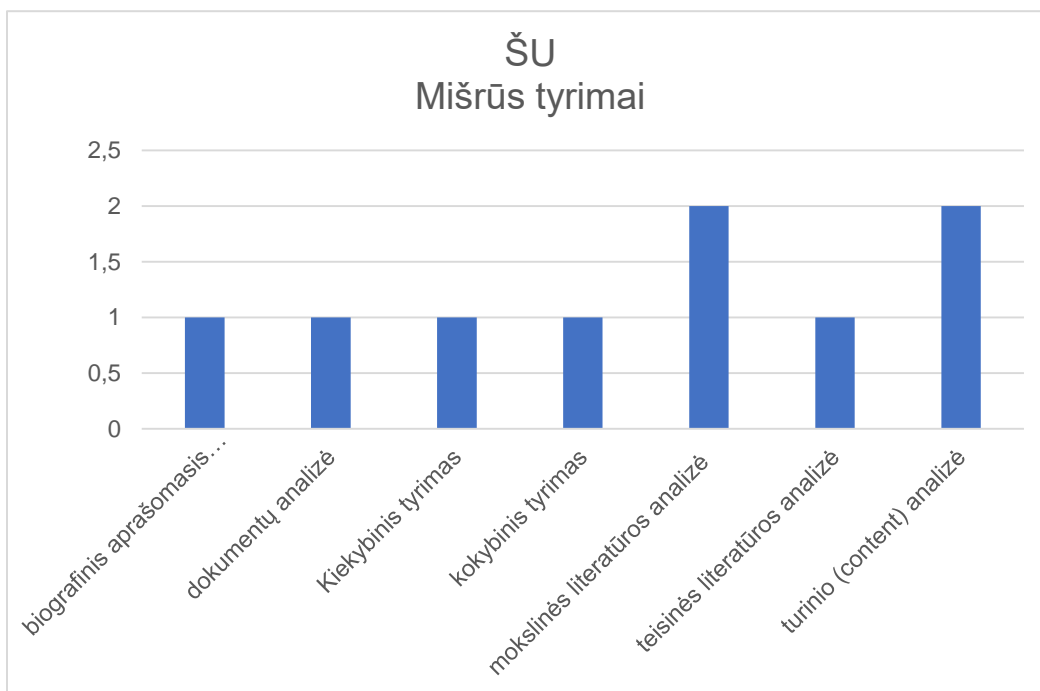
1 priedas. Mykolo Romerio kokybiniai tyrimai

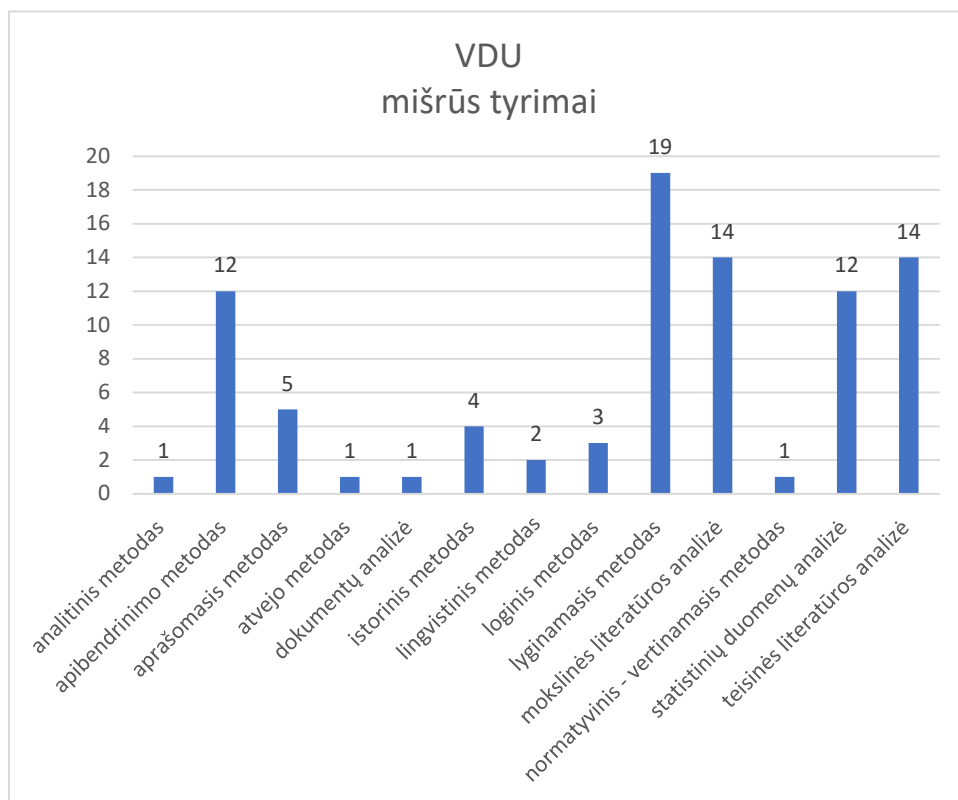
13 pav. Mykolo Romerio kokybiniai tyrimai (sudaryta darbo autorės)

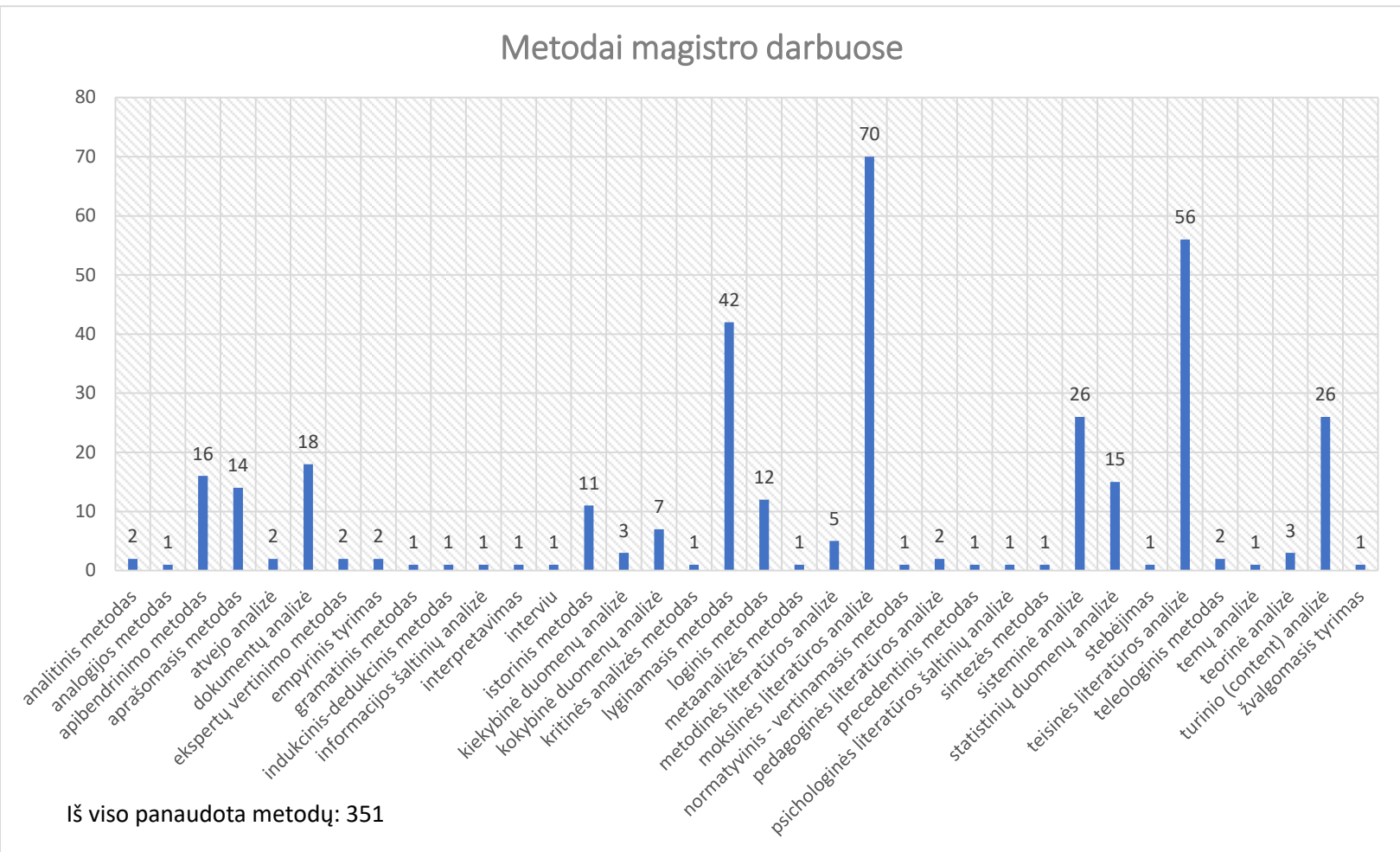
14 pav. Šiaulių universiteto kokybiniai tyrimai (sudaryta darbo autorės)

15 pav. Šiaulių universiteto mišrūs tyrimai (sudaryta darbo autorės)

16 pav. Vytauto Didžiojo universiteto mišrūs tyrimai (sudaryta darbo autorės)

17 pav. Metodai naudoti magistro darbuose (sudaryta autorės)

5 priedas. Magistro darbuose įvardintos vaiko teisės

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Darbų skaičius
Magistro darbuose įvardintos vaiko teisės	Vaiko teisė gyventi ir sveikai vystytis	<p>“<...> kaip tėvų ir vaikų požiūriu šeimoje įgyvendinami vaiko teisės gyventi ir sveikai vystytis principo aspektai, išaiškėjo <...>”. (Žiemenė, 2007)</p> <p>„Tėvai, netinkamai vykdydami savo pareigą arba jos nevykdydami, pažeidžia vaiko teisę į sveiką vystymąsi.“ (Mizgaitienė, 2014)</p> <p>„Vaiko teisės pažeidžiamos mokykloje, mokykla neužtikrina vaiko teisės į sveikatą.“ (Černiauskaitė, 2008)</p> <p>„Vaiko teisė į sveikatos ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje nėra visiškai realizuojama“ (Šiupytė, 2012)</p> <p>„Rizikos grupės šeimų tėvai neįgyvendina šių pamatinių vaiko teisių šeimoje: - teisės gyventi ir vystytis <...>“ (Makštutienė, 2009)</p> <p>“Socialinės rizikos šeimose pažeidžiamos tokios vaikų teisės kaip teisė <...> naudotis sveikatos sistemos paslaugomis, ligų gydymo priemonėmis” (Štaraitienė, 2018)</p> <p>“Vaiko teisė į gyvybę yra prigimtinė ir absoliuti” (Rekštienė, 2015)</p>	6
	Vaiko teisė į mokslą	<p>“Karo pabėgėliai yra priskiriami prisverstinių migrantų grupei, kurie turi tokią pat teisę į mokslą svetimose šalyje, kaip ir bet kuris kitas toje šalyje gyvenantis asmuo” (Darulytė, 2023)</p> <p>“Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų <...> teisė į mokymąsi užtikrinama ne visada” (Štaraitienė, 2018)</p> <p>“Teisė į mokslą” (Miniotaitė, 2016)</p>	3
	Teisė būti išklausytam ir laisvai reikšti nuomonę	<p>“Siekiant išsiaiškinti ir palyginti tėvų ir vaikų požiūrį į vaiko nuomonės reikšmingumą, išaiškėjo, kad <...>” (Žiemenė, 2007)</p> <p>“Didelė dalis tėvų pažeidžia vaikų teisę pasirenkant mėgstamą veiklą ir dalis tėvų nesutinka ir su tuo, kad privalo gerbti ikimokyklinio amžiaus vaikų nuomonę, susijusią su jų gerbūviu, taip pažeisdami vaikų teisę būti išklausytam” (Grudzinskienė, 2011)</p> <p>“Rizikos grupės šeimų tėvai neįgyvendina šių pamatinių vaiko teisių šeimoje: <...> pagarbos į vaiko pažiūras” (Makštutienė, 2009)</p> <p>“Socialinės rizikos šeimose augančių vaikų <...> teisė laisvai reikšti savo nuomonę <...> užtikrinama ne visada” (Štaraitienė, 2018)</p> <p>“Teisė dalyvauti, išsakyti savo nuomonę <...> globos įstaigose, vaikų teigimu, yra iš dalies įgyvendinta” (Juočerienė, 2015)</p> <p>“Labiausiai pažeidžiama vaiko teisė yra laisvai reikšti savo nuomonę, išsakyti savo mintis” (Jokubaitienė, 2011)</p> <p>“Vaiko teisės būti išklausytam, nagrinėjant su juo susijusius klausimus, įgyvendinimui užtikrinti Lietuvos teisėje sukurta pakankama teisinė bazė”</p>	9

		(Turauskaitė, 2012) <i>“Respublikos teisės aktai ne visų klinikinių tyrimų atveju užtikrina vaiko, sugebančio suformuluoti ir išreikšti savo pažiūras, teisę būti išklausytam”</i> (Buzytė, 2012) <i>“Vaiko teisė aktyviai dalyvauti sukuria jam galimybes reikšti savo pažiūras su derama suaugusiųjų parama ir būti partneriais priimant visus sprendimus, susijusius su jų veikla”</i> (Antanėlytė, 2012)	
Teisė į gyvybę	į	<i>“Užtikrinant vaiko teisę gyventi, būtina įgyvendinti priemones, lemiančias abortų mažėjimą”</i> (Danilčikaitė, 2007) <i>“Vaiko teisė į gyvybę yra prigimtinė ir absoliuti”</i> (Rekštienė, 2015) <i>„Moteris pasirenka anoniminį gimdymą su sąlyga vardan vaiko teisės gyventi“</i> (Šimoliūnienė, 2013) <i>“Sumažinti kūdikių nužudymų ar palikimo nesaugiose vietose skaičių, taip pat, suteikiant tėvams būdą atsisakyti vaiko teisėtai, kurio negali ar nenori auginti dėl įvairių priežasčių”</i> (Juodytė, 2015) <i>“Lietuvos teisės normos, leidžiančios atlikti nėštumo nutraukimą moters pageidavimu, pažeidžia negimusio vaiko teisę į gyvybę”</i> (Matusevičiūtė, 2015)	5
Teisė į šeimos ryšius	į	<i>“Vaikas, kaip šeimos gyvenimo dalyvis, turi EŽTT pripažįstamą teisę į šeimos ryšius <...>”</i> (Mineikaitė, 2013) <i>“Teisė į šeimos ryšius nėra absoliuti”</i> (Vareikaitė, 2014) <i>“Vaiko teisė bendrauti su skyrium gyvenančiu vienu iš tėvų turi būti užtikrinama bet kokiomis sąlygomis, žinoma, išskyrus tuos atvejus, kai tai kenktų paties vaiko interesams”</i> (Blauzdžiūnaitė-Pavlovič, 2023) <i>“Vaiko teisė į šeimos ryšius yra pripažįstama tiek tarptautiniuose, tiek nacionaliniuose teisės aktuose”</i> (Butkutė, 2014)	4
Teisė žinoti savo kilmę	į	<i>“Vaikas, kaip šeimos gyvenimo dalyvis, turi EŽTT pripažįstamą teisę <...> žinoti savo kilmę <...>.”</i> (Mineikaitė, 2013) <i>“Vaiko teisė yra teisė žinoti savo kilmę (tėvus).”</i> (Rekštienė, 2015) <i>“Tėvai, įtėviai, donorai suvokia ir savo veiksmais prisiima galima riziką, kad vaikas turi teisę žinoti savo kilmę ir gali siekti ją įgyvendinti.”</i> (Janušaitytė, 2012) <i>“Vaikui biologinę savo kilmę žinoti reikia dėl bendravimo ir ryšių palaikymo su giminaičiais, genetinės informacijos, pagalbos galimybių, laisvalaikio praleidimo kartu su giminėmis, nes nežinodamas savo giminės vaikas jausis vienišas, nesaugus ir išduotas.”</i> (Česnauskaitė, 2016) <i>“Vaiko teisė į šeimos ryšius yra laikoma viena iš identiškumo elementų, kurie kuria vaiko tapatybę.”</i> (Orlova, 2014) <i>“Vaiko teisė žinoti savo biologinius tėvus nėra absoliuti”.</i> (Šimoliūnienė, 2013)	6
Teisė į privatų	į	<i>“Užtikrinant vaiko teisę į privatų gyvenimą gali būti ribojama tėvų valdžia, o tėvų valdžios institutas nėra pakankamas faktorius siekiant</i>	4

	gyvenimą	<p><i>apriboti vaiko privatumą.” (Maslauskaitė, 2016)</i></p> <p><i>“<...> jų teisės į privataus gyvenimo gerbimą EŽTK 8 straipsnio prasme nėra užtikrinamos.” (Juodytė, 2015)</i></p> <p><i>“tiek vaiko teisės į privatų gyvenimą, tiek teisės į asmens duomenų apsaugą, tiek apsaugos nuo žalingos informacijos kontekste” (Židonytė, 2018)</i></p> <p><i>“Dauguma vaiko teisių, taip pat ir teisė dalyvauti, išsakyti savo nuomonę, išskyrus teisę į asmeninį gyvenimą, globos įstaigose, vaikų teigimu, yra iš dalies įgyvendinta” (Juočerienė, 2015)</i></p>	
--	----------	---	--

6 priedas. Geriausi vaiko interesai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys
Geriausi vaiko interesai	Geriausių vaiko interesų svarba	<p>„Visuotinai yra pripažįstamas geriausių vaikų, kaip vienos pažeidžiamiausių visuomenės grupių, interesų principo pirmumas, kuris yra vienas esminių priimančių sprendimus tiek individualiai, tiek valstybiniu ar tarptautiniu mastu“ (Mineikaitė, 2013)</p> <p>„Vaiko svarbesnis interesas yra gyventi už interesą žinoti savo tėvus“ (Rekštienė, 2015)</p> <p>„Tėvų solidarumas dėl mediacijos proceso iniciavimo, vaiko dalyvavimo mediacijoje užtikrinimas, šalių (tėvų) pozicijų nukreipimas į vaiko poreikius, išgyvenimus, mediatoriaus kompetencija yra efektyvūs vaiko interesų užtikrinimo būdai“ (Šutjevienė, 2017)</p> <p>„Visais atvejais turi būti siekiama užtikrinti geriausius vaiko interesus“ (Janušaitytė, 2012)</p> <p>„Teisė į šeimos ryšius nėra absoliuti. Valstybė privalo peržengti tėvų valdžios įgyvendinimo autonomiškumo ribas ir taikyti jos ribojimo priemones tam, kad apsaugotų vaiko interesus <...> Svarbiausi yra vaiko interesai <...>“ (Vareikaitė, 2014)</p> <p>„Jurisdikcijos taisyklės dėl tėvų pareigų vaikams apibrėžtos geriausių vaiko interesų atžvilgiu“ (Urbonaitė, 2016)</p> <p>„Teisė kištis į vaiko asmeninį gyvenimą baigiasi ties ta riba kol nepažeidžia vaiko teisėtų interesų“ (Maslauskaitė, 2016)</p> <p>„Atsižvelgiant į nepilnamečių vaikų interesus, gali būti parduodamas ne anksčiau kaip po 6 mėnesių, ši nuostata taikoma net prieš hipotekinį kreditorių“ (Bareikaitė, 2014)</p> <p>„Vaikui turi būti teikiama išskirtinė apsauga, siekiant užtikrinti geriausius jo interesus“ (Arštikytė, 2016)</p> <p>„Visu teisiniu reguliavimu siekiama užtikrinti, jog būtų atsižvelgta į vaiko interesus“ (Minčinkaitė, 2014)</p> <p>„Pakartotinos santuokos šeima turi būti atsižvelgta į vaiko interesus ir jo nuomonę“ (Česnauskaitė, 2016)</p> <p>„Tėvų valdžios apribojimo priežastys pagrįstos kraštutiniais atvejais kelianti tiesioginę grėsmę vaikų interesams“ (Orlova, 2014)</p> <p>„Vaiko interesų pirmumo principas laikomas absoliučiu, tuo tarpu nuo kitų principų gali būti nukrypstama“ (Zubrickaitė, 2015)</p> <p>„Sėkmingas tėvių parengimas tiesiogiai susijęs su įvaikio teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu bei tinkamomis gyvenimo sąlygomis“ (Solovej, 2023)</p> <p>„<...> interesų apsaugai turi būti teikiamas pirmumas“ (Mizgaitienė, 2014)</p> <p>„<...> sprendimus priimti vadovaudamasis prioritetinges vaiko interesų apsaugos ir gynimo principu“ (Kryžiūtė, 2006)</p> <p>„Vaiko teisių šeimoje įgyvendinimas garantuoja vaiko interesų patenkinimą“ (Makštutienė, 2009)</p>

		<p>„Tėvai disponuodami nepilnamečių turto turi vengti interesų konfliktų bei pirmiausia atsižvelgti į nepilnamečio vaiko interesus“ (Bagdonaitė, 2017)</p> <p>„Sprendžiant tėvų valdžios ribojimo klausimą, pagrindinis dėmesys turėtų būti skiriamas – vaiko interesų užtikrinimui“ (Matiukas, 2019)</p> <p>„Vaiko interesai – svarbiausias kriterijus, sprendžiant ginčą dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo“ (Turauskaitė, 2012)</p> <p>„Geriausiųjų vaiko interesų įvertinimas apima kelis aspektus“ (Matuliūkaitė, 2015)</p> <p>„Deja nėra suformuotos vieningos ir visa apimančios vaiko interesų sąvokos“ (Mordas, 2011)</p> <p>„Pozityvus vaikų auklėjimas reiškia tėvų elgesį, pagrįstą vaiko interesais, t.y. puoselėjimas, galių suteikimas, nesmurtavimas, pripažinimas ir nukreipimas, įskaitant ribų nustatymą, siekiant visaverčio vaiko vystymosi“ (Aleksonytė, 2011)</p> <p>„Nėra visuotiniai priimtinos ir teisiškai įtvirtintos geriausių vaiko interesų kategorijos sampratos, ją apibūdinančių kriterijų“ (Sakavičiūtė-Cijūnaitė, 2019)</p> <p>„Pamatinis vaiko interesas turėti tėvą ir motiną yra išvedamas iš vaiko teisės į šeimą“ (Šerytė, 2014)</p> <p>„JT Konvencija ir Lietuvos teisinė sistema leidžia įgyvendinti geriausių vaiko interesus“ (Švedaitė, 2017)</p> <p>„Svarbiausias ir esminis vaiko interesas yra augti sveikoje, saugioje ir ramioje aplinkoje“ (Neniškytė, 2016)</p> <p>„Geriausi vaiko interesai užtikrinami apribojant prieigą prie interneto turinio, kuris potencialiai gali būti žalingas jo vystymuisi“ (Bureikaitė, 2015)</p> <p>„Tėvai pripažįsta, jog, užtikrinant vaiko teisę saugiai ir sveikai gyventi, tikslinga vadovautis pagarbos vaiko nuomonei ir geriausių vaiko interesų įgyvendinimu“ (Lebedžinskienė, 2021)</p>
	Geriausių vaiko interesų nepaisymas	<p>„Abejotina, ar atskyrimo nuo šeimos laikotarpis, kuris gali trukti ir daugiau nei porą metų, yra suderinamas su geriausių vaiko interesų principu bei teise į šeimos ryšių išsaugojimą“ (Mineikaitė, 2013)</p> <p>„Vaiko teisių suvaržymas žaislų parduotuvėse formuoja neigiamą vaiko bendravimo su suaugusiaisiais kultūrą ir pažeidžia vaiko interesus“ (Jankauskaitė, 2012)</p> <p>„Dėl šių priežasčių pažeidžiamas geriausių vaiko interesų principas steigiant globą ir parenkant jos formą“ (Černiauskaitė, 2008)</p> <p>„Ne visada paisoma vaikų dalyvavimo ir jų interesų pirmumo teisės“ (Burkutė, 2013)</p>
	Vaiko teisių pažeidimai	<p>„Nors vaikų teisės yra išsamiai apibrėžtos dokumentuose ir teisės aktuose, praktiškai jos dažnai nėra gerbiamos.“ (Jankauskaitė, 2012)</p> <p>„Didelė dalis tėvų pažeidžia vaikų teisę pasirenkant mėgstamą veiklą ir dalis tėvų nesutinka ir su tuo, kad privalo gerbti ikimokyklinio amžiaus vaikų nuomonę, susijusią su jų gerbūviu, taip pažeisdami vaikų teisę būti išklaustyti“ (Grudzinskienė, 2011)</p> <p>„Vaikų, netekusių tėvų globos, ikimokyklinio ugdymo(si) kokybė reglamentuojama nepakankamai, o vaikų, likusių be tėvų globos, teisė į kokybišką ikimokyklinį ugdymą(si) labiau pažeidžiama, nei vaikų iš biologinių šeimų“ (Kazlauskaitė, 2015)</p>

		<p>„ „Gyvybės langeliai“ neįgyvendina savo tikslo – užtikrinti teisę į gyvybę, negalima pateisinti „gyvybės langelių“ praktikos, kuri pažeidžia kitas vaiko teises” (Juodytė, 2015)</p> <p>“Dabartiniu metu kaimo tipo gimnazijoje funkcionuojanti vaiko teisių pažeidimų prevencijos sistema ne visiškai užtikrina vaiko teisių apsaugą” (Jokubaitienė, 2011)</p> <p>“Dėl pažeistos socializacijos neįgalus vaikas auga emociškai nestabilus, nepasitikintis savimi, vaikui neužtikrinama saugi aplinka, formuojasi agresyvaus elgesio modelis” (Būzienė, 2015)</p> <p>“Tėvų valdžios netinkamas įgyvendinimas pasireiškia dviem formomis: aktyvia (pvz., smurtas ir pan.) ir pasyvia (pvz., nepriežiūra)” (Mordas, 2011)</p> <p>„Laikinosios globos namuose nepakankamai paisoma vaiko teisės į emocinį saugumą“ (Burkutė, 2013)</p> <p>“Respublikos teises aktai ne visų klinikinių tyrimų atveju užtikrina vaiko, sugebančio suformuluoti ir išreikšti savo pažiūras, teisę būti išklaustyam” (Buzytė, 2012)</p> <p>“Dauguma 15 – 17 metų paaugliai bei vaiko teisių apsaugos darbuotojai mano, jog vaiko teisių pažeidimai įtakoja paauglių savižudybes” (Vaitkutė, 2011)</p> <p>“tekstuose galima rasti vaiko ir žmogaus teisių pažeidimų” (Būzienė, 2015) (Kriščiūnienė, 2013)</p> <p>“Egzistuoja įvairių kliūčių, trukdančių įgyvendinti vaiko teisę būti aktyviu dalyviu” (Antanėlytė, 2012)</p>
--	--	---

7 priedas. Vaiko teisių prioritetai

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Darbu skaičius
Teisių prioritetai	Teisių sankirta gametų donorystės atveju	<p>„Tačiau tarptautinei bendruomenei tenka spręsti klausimą dėl čia susikertančių dviejų teisių: tiek donoro, tiek pačių tėvų teisės į privatumą bei vaiko teisės žinoti savo kilmę“ (Mineikaitė, 2013)</p> <p>„Vaiko interesas žinoti savo kilmę turi viršenybę prieš jo biologinių tėvų, įtėvių, donoro siekį išsaugoti konfidencialumą“ (Janušaitytė, 2012)</p> <p>„Vaiko interesai supriešinami su donoro, kuris nori išlaikyti savo tapatybę paslapyje, ir su motinos, kuri nori nusišlepti, kad pasinaudojo reprodukcinėmis technologijomis“ (Žukauskienė, 2008)</p>	4
	Vaiko teisių lyginimas tarpusavyje	<p>„Vaiko teisė į gyvybę yra prigimtinei ir absoliuti. <...> Teisė žinoti savo kilmę nėra absoliuti“ (Rekštienė, 2015)</p> <p>„Ne pilietybė, o vaiko įprastinė gyvenamoji vieta yra svarbiau, nes taip yra užtikrinami vaiko interesai“ (Urbonaitė, 2016)</p>	2
	Susikertančios vaiko ir tėvų teisės	<p>„Svarbu suderinti prioritetinės vaiko teisių ir interesų apsaugos ir gynimo principą su tėvų galimybe ir teise auginti ir rūpintis savo vaiku“ (Vareikaitė, 2014)</p> <p>„Užtikrinant vaiko teisę į privatų gyvenimą gali būti ribojama tėvų valdžia, o tėvų valdžios institutas nėra pakankamas faktorius siekiant apriboti vaiko privatumą“ (Maslauskaitė, 2016)</p> <p>„Tokiu atveju, kuomet žinoti konfidencialią informaciją apie motiną, reiškia išgelbėti gyvybę (sveikatą) (genetiniai susirgimai, galima kraujomaiša ir pan.) vaiko teisė žinoti savo biologinius tėvus turėtų turėti viršenybę.“ (Šimoliūnienė, 2013)</p> <p>„Lietuvos teisės normos, leidžiančios atlikti nėštumo nutraukimą moters pageidavimu, pažeidžia negimusio vaiko teisę į gyvybę“ (Matusevičiūtė, 2015)</p>	4

8 priedas. Vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Darbu skaičius
Vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje	Vaiko teisių sistema skiriasi nuo užsienio šalių	<p>„Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra aiškiai apibrėžta, kuri institucija turi imtis veiksmų <...> Kitų šalių (Anglijos, Škotijos, Šiaurės Airijos, Suomijos, Norvegijos) praktika rodo, jog vaiko laikinąją globą (rūpybą) nustato teismas“ (Ambrizaitė-Bartninkienė, 2011)</p> <p>„Lyginant Lietuvos ir Norvegijos smurto prieš vaikus artimoje aplinkoje teisinę sistemą išvelgiama keletas esminių skirtumų“ (Pavilionis, 2015)</p> <p>„Lietuvoje vaiko gyvenamoji vieta, kuomet tėvai gyvena skyrium, nustatoma tik su vienu iš tėvų. Tačiau pagal Kanados, Niujorko valstijos bei pagal Prancūzijos teisę yra galimybė vaikui gyventi su abiem tėvais“ (Urbonaitė, 2016)</p> <p>„Anoniminiai gimdymai įteisinti tik keliose šalyse: Prancūzijoje, Austrijoje, Liuksemburge, dalinai Italijoje, Belgijoje. <...> Lietuvoje moteris, pagimdžiusi vaiką yra to vaiko motina. Lietuvoje anonimis gimdymas nėra įteisintas, tačiau šiai dienai veikia „gyvybės langeliai“ (Šimoliūnienė, 2013)</p> <p>„Švedijoje, Italijoje, Prancūzijoje, Nyderlanduose įvadinius globėjų mokymus privalo baigti visi globėjai, nepriklausomai, ar jie susiję su vaiku giminystės ryšiais ar nesusiję“ (Zubrickaitė, 2015)</p> <p>„Galima išvelgti nenorą atkreipti dėmesį į kitų šalių patirtį, kaip Danija, Švedija, Norvegija“ (Gudavičienė, 2011)</p> <p>„Norvegijoje vykdoma vaiko teisių apsaugos politika skiriasi nuo Lietuvos vykdomos politikos“ (Galeckaitė, 2015)</p> <p>„Lietuvos ir Suomijos patirtis vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinime yra skirtinga“ (Baliūnevičiūtė, 2013)</p> <p>„Lietuvos Respublikoje <...> skirtingai nei Jungtinėje Karalystėje ir Norvegijoje“ (Matuliūkštė, 2015)</p> <p>„Lietuvoje, Lenkijoje ir Norvegijoje pastebimi akivaizdūs vaikų auklėjimo skirtumai“ (Kodis, 2016)</p> <p>„Izraelyje valstybinėms institucijoms suteikiama itin didelė galia, susijusi su vaiko teisių apsaugos klausimais“ (Musnikaitė, 2016)</p>	11
	Sistemos panašumai su užsienio šalimis	<p>„Vaiko laikinosios globos (rūpybos) sampratos Lietuvoje, JAV ir Anglijoje yra panašios“ (Ambrizaitė-Bartninkienė, 2011)</p> <p>„Austrijos, Vokietijos, Ispanijos, Liuksemburgo, taip pat ir Lietuvos įstatymai numato, kad papildomą apsaugą gavę asmenys teisės į šeimos susijungimą neturi“ (Minceikaitė, 2013)</p> <p>„Kasmet atskirtų nuo tėvų vaikų skaičius Lietuvoje ir Norvegijoje auga“ (Musnikaitė, 2016)</p>	3
	Netinkamas teisinis reguliavimas	<p>„Lietuvoje įtvirtintu teisiniu reguliavimu siekiama užtikrinti vaiko teisių ir jo teisėtų interesų apsaugą, tačiau vaiko laikinosios globos institutas nėra tinkamai reglamentuotas, o tai lemia vaikų teisių pažeidimus“</p>	14

		<p>(Ambrizaitė-Bartninkienė, 2011)</p> <p>„Lietuvos teisinis reguliavimas, nėra pakankamas vaiko teisių apsaugos srityje“ (Pavilionis, 2015)</p> <p>„Ikimokyklinio amžiaus vaikų, netekusių tėvų globos, kokybiškas ugdymas(is) nėra reglamentuojamas, kaip svarbi valstybės gerovės politikos sritis“ (Kazlauskaitė, 2015)</p> <p>„Taikant vaiko atskyrimą nuo tėvų instituto susiduriama su įstatyminio reglamentavimo ribotumu“ (Purpurovič, 2011)</p> <p>„Lietuvoje, nesant tinkamo teisinio smurto prieš vaikus reglamentavimo. Teismai priima skirtingus sprendimus esant net beveik identiškoms situacijoms“ (Liebutė, 2015)</p> <p>„Vaiko teises reglamentuojantys įstatymai, norminiai aktai nėra tinkamai įgyvendinami“ (Černiauskaitė, 2008)</p> <p>„Trūksta teisės normų, nustatančių nepilnamečio statuso ypatumus administraciniame procese, nepakankamai reglamentuojami pareigūnų veiksmai atliekant įvairius procesinius veiksmus, kai juose dalyvauja vaikai“ (Bagdonaitė, 2017)</p> <p>„Civiliniame kodekse disponavimo nepilnamečių turtu teisės ribos nėra aiškiai apibrėžtos“ (Dajasovė, 2020)</p> <p>„Netinkamai reglamentuojamos vaiko teisės“ (Jurevičienė, 2011)</p> <p>„Nors Lietuvoje yra reglamentuotas vaiko laikinosios globos (rūpybos) nustatymo, tėvų prašymu, institutas, tačiau tėvų atsakomybė, paliekant vaiką globėjui, yra nepakankama“ (Jonuškaitė, 2013)</p> <p>„Teisės aktuose nepakankamai reglamentuota vaiko teisių apsaugos skyrių veikla“ (Buzytė, 2012)</p> <p>„Lietuvos Respublikos teisės aktai ne visų klinikinių tyrimų atveju užtikrina vaiko, sugėbančio suformuluoti ir išreikšti savo pažiūras, teisę būti išklaustam ir dalyvauti priimant kiekvieną su juo susijusį sprendimą“ (Įsodė, 2018)</p> <p>“Ankstyvoji nepilnamečių nusikalstamumo prevencija Lietuvoje atskiru teisės aktu neregamentuota” (Matusevičiūtė, 2015)</p> <p>„Toks teisinis reglamentavimas neužtikrina vaiko teisės į šeimos ryšius” (Butkutė, 2014)</p>	
	<p>Vaiko teisių apsaugos sistemos tobulėjimas</p>	<p>„Iš planuojamų reformų, galima pastebėti, kad pamažu einama link skandinaviško vaiko teisių apsaugos modelio“ (Pavilionis, 2015)</p> <p>„Institucijų, vykdančių vaiko teisių apsaugą, sistema Lietuvoje ne kartą keitėsi ir yra nuolatos tobulinama“ (Židonytė, 2018)</p> <p>„Ypatingai teigiamą poveikį situacijos gerinimui turi socialinių darbuotojų, darbui su socialinės rizikos šeimomis, etatų įvedimas rajonų savivaldybių seniūnijose“ (Rudaitienė, 2011)</p> <p>„Visų rūšių smurto prieš vaikus uždraudimas <...> laikytinas vienu iš svarbiausių nepriklausomos Lietuvos laikotarpiu įvykusių pokyčių <...></p>	<p>4</p>

<p>Nepakankamai efektyvus funkcionavimas</p>	<p>vaiko teisių apsaugos srityje“ (Jurgaitytė, 2020)</p> <p>„Teisių apsaugos sistema funkcionuoja nepakankamai efektyviai“ (Grižaitė, 2014)</p> <p>„Teisinės sistemos funkcionavimo ir institucijų, susijusių su vaiko teisių apsauga, veiklos analizė parodė, kad vaiko teisių apsaugos sistema Lietuvoje funkcionuoja nepakankamai“ (Kazlauskaitė, 2015)</p> <p>„Teisinė ir institucinė vaiko teisių apsaugos sistema funkcionuoja nepakankamai efektyviai“ (Černiauskaitė, 2008)</p> <p>„<...> pagrindinės probleminės sritys vaiko teisių apsaugos sitemoje Lietuvoje yra sisteminio požiūrio trūkumas į vaikų teises“ (Galeckaitė, 2015)</p> <p>„Vaiko teisių apsaugos kontrolieriaus įstaigos metinėse ataskaitose pastebimos vaiko teisių apsaugos sistemos spragos“ (Židonytė, 2018)</p> <p>“Konvencijos nuostatos instituciniame vaiko teisių apsaugos lygmenyje, iš esmės dėl piniginių bei žmogiškųjų išteklių trūkumo, nors yra įgyvendinamos vis geriau, šiai dienai Lietuvoje vis dar nėra įgyvendinamos tinkamai” (Turauskaitė, 2012)</p> <p>“Valstybės nesugebėjimas užtikrinti, kad teismo sprendimas dėl vaiko gyvenamosios vietos nustatymo būtų iki galo įvykdytas, neatitinka teisingumo, teisės viešpatavimo ir geriausių vaiko interesų principų” (Baliūnevičiūtė, 2013)</p> <p>“Lietuvos vaiko teisių apsaugos politikos įgyvendinimas yra nepakankamai efektyvus lyginant su Suomijos” (Balsiūnaitė, 2014)</p> <p>“Nors ir dabartinė globos sistema keičiama, reforma vyksta nepagrįstai lėtai ir neefektyviai” (Mikeškaitė, 2016)</p>	<p>9</p>
--	---	----------

9 priedas. Vaiko teisių užtikrinimas skirtingose aplinkose

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Darbu skaičius
Vaiko teisių užtikrinimas skirtingose aplinkose	Mokykla	<p>„Nacionalinėje teisėje nėra įtvirtintų efektyvių priemonių, susijusių su smurto prieš vaikus draudimu ar teisėmis ir pareigomis mokykloje“ (Liebutė, 2015)</p> <p>„Moksleivių ir pedagogų nuomonė dėl vaiko teisių integravimo mokykloje skiriasi“ (Urbonė, 2015)</p> <p>„Vaiko teisės pažeidžiamos mokykloje, mokykla neužtikrina vaiko teises į sveikatą“ (Černiauskaitė, 2008)</p> <p>„Vaiko teisė į sveikatos ugdymą bendrojo lavinimo mokykloje nėra visiškai realizuojama“ (Šiupytė, 2012)</p> <p>„Mokykloje visiems karo pabėgėliams buvo sudaromos panašios sąlygos, tačiau vieni vaikai prisitaikė geriau ir net jau pramoko kalbėti lietuviškai, susidaro draugų ir stengiasi mokytis, kai kiti vis dar susiduria su sunkumais ir matyvacijos stygiu“ (Darulytė, 2023)</p>	5
	Žiniasklaida	<p>„<...> apsaugoti vaiką nuo patyčių internete kaip vienos iš smurto formų, yra sudėtinga“ (Liebutė, 2015)</p> <p>„Lietuvos žiniasklaida deformuoja ikimokyklinio amžiaus vaikų elgseną“ (Tarasevičiūtė, 2012)</p> <p>„Žiniasklaida, antreprenieriai, dalis visuomenės ir dalis Seimo narių – turėjo tą pačią žinią – reikia keisti vaiko teisių apsaugą, pradedant nuo smurto apibrėžimo pakeitimo“ (Kinčinas, 2018)</p> <p>„Vaiko teisės žiniasklaidoje bei internetinėje erdvėje, atsirandant naujoms modernioms technologijoms, tampa vis labiau pažeidžiamos“ (Židonytė, 2018)</p> <p>„Smurto prie vaikus naratyvo formacijai didelę reikšmę turi straipsnių antraštėse naudojami stiprų emocinį poveikį turintys veiksmožodžiai ar būdvardžiai, pateikiami kategoriški ir lakoniški požiūriai“ (Michniovas, 2019)</p> <p>„Nelabai kreipiamas visuomenės dėmesys vaiko teisių pažeidimams internete, internetiniuose socialiniuose tinkluose“ (Brasienė, 2013)</p> <p>„Daugiausia ikimokyklinio ugdymo pedagogų informacija apie vaiko teises gauna iš interneto“ (Stonkutė, 2011)</p>	7

10 priedas. Jautrių visuomenės grupių vaikų teisių užtikrinimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Darbu skaičius
Jautrių visuomenės grupių vaikų teisių užtikrinimas	Vaikai įvaikinimo procese	<p>„Sėkmingas įtėvių parengimas tiesiogiai susijęs su įvaikio teisių ir teisėtų interesų užtikrinimu bei tinkamomis gyvenimo sąlygomis“ (Solovej, 2023)</p> <p>„Įvaikinimu įgyvendinamos pagrindinės vaikų teisės“ (Šerpenskaitė, 2014)</p> <p>„Vienintelė šios taisyklės išimtis yra įvaikinimas – nors įtėvių ir įvaikių nesieja kraujo ryšiai, tačiau tarp jų susiklosto tokie patys teisiniai tėvystės santykiai kaip ir kraujo giminytės atveju“ (Kaniauskaitė, 2012)</p>	3
	Karo pabėgėlių vaikai	<p>„Karo pabėgėliai yra priskiriami prisverstinių migrantų grupei, kurie turi tokią pat teisę į mokslą svetimose šalyje, kaip ir bet kuris kitas toje šalyje gyvenantis asmuo“ (Šiuipytė, 2012)</p> <p>„Mokykloje visiems karo pabėgėliams buvo sudaromos panašios sąlygos, tačiau vieni vaikai prisitaikė geriau ir net jau pramoko kalbėti lietuviškai, susidaro draugų ir stengiasi mokytis, kai kiti vis dar susiduria su sunkumais ir matyvacijos stygiu“ (Darulytė, 2023)</p>	2
	Sunkumus patiriančios šeimos	<p>„Sunkumus patiriančiose šeimose <...>“ (Ancevičienė, 2021)</p> <p>„Socialinės rizikos šeimos – tai šeimos, neatliekančios savo funkcijų, keliančios socialinį rūpestį, šiose šeimose yra daugybė pažeidimų, opių problemų.“ (Štaraitienė, 2018)</p> <p>„Socialinę riziką patiriančiose šeimose tėvų pareigos vaiko atžvilgiu yra vydomos iš dalies arba nevykdomos išvis“ (Pečiulytė-Valuckienė, 2020)</p> <p>„Skatinti socialinės rizikos šeimas įsitraukti į aktyvias veiklas“ (Gustienė, 2012)</p>	4
	Neįgalūs vaikai	<p>„Vis dar egzistuoja vaikų su fizinėmis ir psichinėmis negalėmis diskriminacija“ (Grižaitė, 2014)</p> <p>„Neadekvatus tėvų elgesys daro galimą žalą neįgalaus vaiko socializacijai“ (Būzienė, 2015)</p>	2

11 priedas. Vaiko teisių įgyvendinimas šeimoje

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Darbu skaičius
Vaiko teisių įgyvendinimas šeimoje	Skirtingas tėvų ir vaikų požiūris į vaiko teises	<p>„Tėvų ir 7-11 metų amžiaus vaikų požiūris į vaiko teisių šeimoje nuostatų įgyvendinimą skiriasi“ (Žiemienė, 2007)</p> <p>„Tėvų emigracija neigiamai veikia psichosocialinę vaiko raidą <...> Tėvai neigia, jog emigracija neigiamai veikia vaiką“ (Jurevičienė, 2011)</p> <p>„Suaugusieji nepripažįsta vaikų lygiaverčiais partneriais“ (Antanėlytė, 2012)</p>	3
	Vaiko teisės šeimoje įgyvendinamos tinkamai	<p>„Dauguma tėvų išklauso ir atsižvelgia į vaiko nuomonę: pirkdami drabužius, leisdami pasirinkti kokias televizijos laidas vaikui žiūrėti, ar kokią užklasinę veiklą pasirinkti, tačiau vaiko nuomonė sprendžiant bendrus šeimos reikalus svarbi tik mažesnei pusei apklaustų tėvų, tą patvirtina ir vaikų išreikštas požiūris šiuo klausimu“ (Žiemienė, 2007)</p> <p>„Prioritetas šeimoje teikiamas vaiko teisėms“ (Gervytė, 200, „Respondentai teigia, kad jiems svarbu atsižvelgti į vaiko teises šeimoje, ypač jiems svarbu užtikrinti vaiko teisę būti apsaugotam nuo visų rūšių smurto“ (Aleksonytė, 2011) 9)</p> <p>„Tėvai pripažįsta, jog, užtikrinant vaiko teisę saugiai ir sveikai gyventi, tikslinga vadovautis pagarbos vaiko nuomonei ir geriausių vaiko interesų įgyvendinimui“ (Lebedžinskienė, 2021)</p>	3
	Vaiko teisės šeimoje įgyvendinamos netinkamai	<p>„Vidutiniškai kas trečias moksleivis teigia, kad jo teisė į asmeninį privatumą ribojama tėvų nuostatos, kad vaikas negali turėti paslapčių, tačiau tai pripažįsta tik nedaugelis apklausoje dalyvavusių tėvų“ (Žiemienė, 2007)</p> <p>„Vaikai subjektyviai išreiškia suaugusiųjų ir vaikų teisių nelygybę, pagrįsdami tuo, kad suaugusieji turi daugiau laisvių ir nėra varžomi, tuo pačiu kontroliuodami vaikų veiksmus, jų elgesį bei nuvertindami vaikų savarankiškumą.“ (Marcinkevičiūtė, 2013)</p> <p>„tėvai, netinkamai vykdydami savo pareigą arba jos nevykdydami, pažeidžia vaiko teisę į sveiką vystymąsi.“ (Mizgaitienė, 2014)</p> <p>„Neužtikrinant vaiko teisės bendrauti su skyrium gyvenančiu vienu iš tėvų didesniu ar mažesniu lygmeniu pažeidžiamos ir daugumą kitų vaiko teisių“ (Blauzdžiūnaitė-Pavlovič, 2023)</p> <p>„<...> šeimos funkcijų nevykdymas neužtikrina vaiko teisių įgyvendinimo“ (Makštutienė, 2009)</p> <p>„Suaugusieji nepripažįsta vaikų lygiaverčiais partneriais“ (Antanėlytė, 2012)</p> <p>„Tėvai ne pilnai suvokia vaiko teises, pagarbos vaiko pažiūroms principą ir tik iš dalies pripažįsta vaiko teises aktyviai dalyvauti šeimos gyvenime“ (Lebedžinskienė, 2021)</p>	8

12 priedas. Smurtas prieš vaikus

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Darbų skaičius
Smurtas prieš vaikus	Nepakankama apsauga nuo smurto	<p>„Lietuvoje smurto artimoje aplinkoje prevencija yra nepakankama“ (Pavilionis, 2015)</p> <p>„Vaiko apsauga nuo fizinio ir psichologinio smurto ne visada yra įgyvendinama tinkamai, nes tokiais veiksmais institucijos sudaro situacijas, kai, negavę laiku tinkamos pagalbos, vaikai, kurie jau patyrė smurtą, susiduria su pakartotinio smurto grėsme“ (Liebutė, 2015)</p> <p>„Vaiko apsaugos nuo smurto procesuose yra nemažai iššūkių“ (Linkienė, 2022)</p> <p>„Lietuva neįgyvendina Jungtinių Tautų keliamų tikslų dėl fizinių bausmių draudimo“ (Balsiūnaitė, 2014)</p>	4
	Smurto kontrolė	<p>„Jei šeimoje yra smurtaujama arba kitaip sukeliamas pavojus vaikui, piktnaudžiaujama tėvų valdžia ir dėl to kyla reali grėsmė vaiko sveikatai ar gyvybei, Valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija ar kiti įgalioti asmenys turi teisę vaikus perduoti globoti įgaliotam fiziniam arba juridiniam asmeniui“ (Minčinkaitė, 2014)</p> <p>„Efektyviausia smurto prieš vaikus prevencinė priemonė – visuomenėje nusistovėjusio požiūrio į vaiką keitimas švietėjiška veikla“ (Židonytė, 2018)</p>	2
	Diskriminacija	<p>„Vis dar egzistuoja vaikų su fizinėmis ir psichinėmis negalėmis diskriminacija“ (Grizaitė, 2014)</p> <p>„Norimas įvaikinti/įvaikinamas vaikas yra diskriminuojamas kitų įvaikinamų vaikų atžvilgiu“ (Šerpenskaitė, 2014)</p>	2
	Patyčios	<p>„<...> taikant galiojančias teises normas dažnu atveju patyčios nepatenka į nė vienos normos reguliavimo ribas, jei tai nėra skatinimas nusižudyti, grasinimas, šmeižtas, todėl pagal dabartinį tiesinį reguliavimą apsaugoti vaiką nuo patyčių internete kaip vienos iš smurto formų, yra sudėtinga“ (Liebutė, 2015)</p> <p>„Visuomenės informavimas bei švietimas patyčių prevencijos valdymo klausimais užtikrina patyčių masto mažėjimą suvokiant šią smurto apraiškos formą“ (Gudavičienė, 2011)</p>	2

13 priedas. Atsakomybė dėl vaiko gerovės užtikrinimo

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Darbų skaičius
Atsakomybė dėl vaiko gerovės užtikrinimo	Vaiko apsaugos tarnybos	<p>„Sunkumus patiriančiose šeimose galimybė užtikrinti joje augančio vaiko gerovę siejasi su vaiko apsaugos tarnybų darbu, institucijų bendradarbiavimu, teigiamos aplinkos užtikrinimu“ (Ancevičienė, 2021)</p> <p>„Valstybinė vaiko teisių apsaugos institucija ar kiti įgalioti asmenys turi teisę vaikus perduoti globoti įgaliotam fiziniam arba juridiniam asmeniui“ (Minčinkaitė, 2014)</p> <p>„Nors tėvams tenka pagrindinė atsakomybė už vaiko auklėjimą ir vystymąsi <...> atitinkamos tarnybos ir specialistai ne visada sugeba šioms šeimoms ir jų vaikams suteikti reikiamą pagalbą įgyvendinant vaiko teises“ (Štaraitienė, 2018)</p> <p>„Vaiko teisių apsaugos specialistai rūpinasi viena iš jautriausių visuomenės grupių – vaikais, šie specialistai prisiima tiesioginę atsakomybę už vaiko teisių užtikrinimą“ (Marcinkevičiūtė, 2019)</p> <p>“Dirbdami žmogaus teisių srityje VTAS specialistai privalo užtikrinti ne tik vaiko teisių apsaugą” (Gustienė, 2012)</p>	5
	Šeima	<p>„Pagrindinė institucija galinti geriausiai užtikrinti vaiko teisių įgyvendinimą, yra šeima, tai saugi ir tinkamiausia aplinka vaiko vystymuisi, gerovei ir apsaugai.“ (Grizaitė, 2014)</p> <p>„Vaiko interesų užtikrinimas priklauso pirmiausia nuo tėvų.“ (Šutjevienė, 2017)</p> <p>„Visapusiška ir harmoninga vaiko raida galima tik augant šeimoje, jaučiant tėvų meilę ir supratimą“ (Vareikaitė, 2014)</p> <p>„Šeimą vaiko gyvenime galima įvardinti kaip visa ko pamatą, kuris užtikrina vaiko tolimesnę gyvenimo kokybę“ (Urbonaitė, 2016)</p> <p>„Tėvams tenka atsakomybė už vaiko teisių įgyvendinimą“ (Maslauskaitė, 2016)</p> <p>„Vaiko teises fizinio asmens bankroto procese privalo užtikrinti jo tėvai“ (Bareikaitė, 2014)</p> <p>„Tėvų pareiga – užtikrinti vaikui jo teises, sukuriant vaikui saugią aplinką vystytis“ (Grinkevičienė, 2023)</p> <p>„Vaiko tėvai turi elgtis sąmoningai bei dėti visas reikiamas pastangas, siekiant garantuoti vaiko interesų užtikrinimą“ (Mizgaitienė, 2014)</p> <p>„Paaugliai ir tėvai pripažįsta, kad pirmiausia ginti vaiko teises bei atsakyti už jų pažeidimus šeimoje privalo tėvai“ (Gervytė, 2009)</p> <p>„Vaiko teisių šeimoje įgyvendinimas garantuoja vaiko interesų patenkinimą“ (Makštutienė, 2009)</p> <p>„Tėvams tenka pagrindinė atsakomybė už vaiko auklėjimą ir vystymąsi“ (Makštutienė, 2009)</p> <p>“Tėvams (globėjams) disponavimo nepilnamečių turto teisės suteikimas</p>	13

		<p>turi ne tik užtikrinti, jog būtų apsaugomos nepilnamečių turtinės teisės bei interesai <...>” (Štaraitienė, 2018)</p> <p>“Vaiko teises šeimoje turėtų užtikrinti vaiko atstovai pagal įstatymą” (Bagdonaitė, 2017)</p>	
	Valstybė	<p>„Vaiko teisių apsaugą Lietuvos Respublikoje užtikrina: valstybė ir jos institucijos, vietos savivaldos institucijos, visuomeninės organizacijos, kurių veikla susijusi su vaiko teisių apsauga. Lietuvos nevyriausybinio sektoriaus organizacijos, dirbančios vaiko teisių srityje“ (Štaraitienė, 2018)</p> <p>„Žiniasklaida, antreprenieriai, dalis visuomenės ir dalis Seimo narių – turėjo tą pačią žinią – reikia keisti vaiko teisių apsaugą, pradėdant nuo smurto apibrėžimo pakeitimo“ (Kinčinas, 2018)</p> <p>„Vaiko teisių apsauga ir globa Lietuvoje rūpinasi valstybės ir savivaldybių institucijos bei įstaigos, taip pat nevyriausybinės organizacijos.“ (Dajasovė, 2020)</p> <p>„Vaiko teisių apsaugą Lietuvoje užtikrina valstybės ir savivaldybių institucijos ir įstaigos“ (Karinauskienė, 2014)</p> <p>“Valstybė privalo prisiimti pareigą įgyvendinti vaiko teises” (Musnikaitė, 2016)</p>	5

14 priedas. Tarpinstitucinis bendradarbiavimas

Kategorija	Subkategorija	Patvirtinantis teiginys	Darbų skaičius
Tarpinstitucinis bendradarbiavimas	Bendradarbiavimo svarba	<p>„Tarpinstitucinis bendradarbiavimas leidžia veiksmingiau organizuoti organizacijų darbą, teikti tinkamą socialinę pagalbą vaikui, yra efektyviau panaudojami turimi ištekliai.“ (Grižaitė, 2014)</p> <p>„būtina skatinti tarpinstitucinį bendradarbiavimą vaiko teisių apsaugos srityje“ (Balsytė, 2011)</p> <p>„Tarpinstitucinis bendradarbiavimas tiesiogiai įtakoja vykdomos veiklos efektyvumą.“ (Gudavičienė, 2011)</p> <p>„Reikia skatinti viso valstybinio, savivaldos ir nevyriausybinių sektoriaus tarpžinybinį bendradarbiavimą, siekiant gerinti vaikų teisinį ir socialinį statusą, bei operatyviau reaguoti į pagalbos suteikimo procesą.“ (Pukienė, 2009)</p>	4
	Priežastys, dėl kurių bendradarbiavimas nevyksta	<p>„Bendradarbiaujančioms organizacijoms trūksta pasitikėjimo: nevyriausybines organizacijos nepasitiki savivaldos institucijomis ir atvirkščiai. Susidariusi įtampa sąlygoja bendradarbiavimo barjerų atsiradimą“ (Grižaitė, 2014)</p> <p>„Įvairaus lygmens pareigūnų ir valstybės tarnautojų nenoras ar nesugebėjimas operatyviai bendradarbiauti.“ (Gudavičienė, 2011)</p>	2
	Bendradarbiavimo stoka	<p>„Bendradarbiavimo stoka tarp vaiko teises ginančių ir atstovaujančių institucijų, vaiko ir jo šeimos“ (Černiauskaitė, 2008)</p> <p>„Pagrindiniai vaiko teisių apsaugos sistemos reformos trūkumai sietini su tarpinstitucinio bendradarbiavimo stoka“ (Dajasovė, 2020)</p> <p>„Lietuvoje tarpinstitucinis bendradarbiavimas nepakankamas“ (Vaičeliene, 2018)</p> <p>„Trūksta glaudesnio mokyklos, įvairių institucijų bendradarbiavimo su teritorijos bendruomene“ (Jokubaitienė, 2011)</p>	4